

MÓRA FERENC
A VADEMBER ÉS CSALÁDJA

BUDAPEST, 1935
RÉVAI KIADÁS

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

TARTALOM

**LEGENDÁK AZ UNOKÁMRÓL
NÉDES
TÖRTÉNETEK A VADEMBERRŐL
ZAMATOSAN
HINTALÓ
A BÁRÁNY UTAZÁSA
HALÁLNAK TÜKÖRE
LEVÉL IFJ. FERENCNEK
LESZÁMOLÁS IFJ. FERENCCEL
IFJ. FERENC AZ ÉLET ÚTJAIN
IFJ. FERENC IDEÁLJAI
HALOTT A HÁZBAN
BELTERJES SÜNDISZNÓTENYÉSZTÉS
VAS-PATA
IFJ. FERENC AZ ÓTESTAMENTUMBAN
ANGYALOK ELAKADÁSA
AZ A ROSSZ MIKLÓS GYEREK.
A VADEMBER MEGSZÚNÉSE
ÚJ HÁZ, ÚJ ÖRÖM
MÖTYŐ
LEGIDŐSB FERENCEK**

LEGENDÁK AZ UNOKÁMRÓL

Az unokám tegnap este háromnegyed tízkor mult nyolchónapos, ötnapos és három órás. Az órákat egy kicsit halkabban kell mondanom, mert ha a feleségem meghallja, rögtön helyreigazít. Tudniillik nincs a teremtésben még egy pont, ahol időmérés tekintetében olyan bizonytalanság uralkodna, mint nálunk. Házam úrnője titokban minden este előretolja egy órával a mutatót, hogy Trude reggel ehhez igazítsa a fölkelést. (Trude nem Alsó-Stájerből került hozzánk, hanem Alsótanyáról és nem is Trudenak hívják, hanem Márinak, de ha már ilyen előkelő helyen esik szó, hát miért ne uradzanánk vele egy kicsit? Neki nem árt az, nekünk meg használ. A nemzet is örül neki, mikor látja, hogy így fest „a magyar író otthonában.”) Tehát az asszony, mint a kapitalista zsarnokság képviselője, titokban előreigazítja az órát egy órával. Én, mint az elnyomottak védője, titokban minden este visszatolom a mutatót másfél órával. Aki most már hozzátudja ehhez azt a kis igazítást, amit a Mária eszközöl az időmérőn, szintén titokban, az körülbelül tisztában lehet vele, hogy nincs az a Gergely pápa, aki a mi órámról meg tudná mondani, hogy tegnap este volt-e, vagy holnap reggel, mikor az unokám született.

Ez különben ezúttal mindegy is. Hiszen csak azt akarom belőle kihozni, hogy az unokám, ha én király volnék, már rég ezredtulajdonos volna és nekem, mint öreg póttartalékosnak, most is haptákban kellene róla beszélnem. Így azonban csak neve van neki olyan sok, hogy ki lehetne belőle ruházni egy összemarék főherceget. Az anyja úgy hívja, hogy Élet, az öreganyja úgy hívja, hogy Cukorfalat, az apja úgy hívja, hogy... no, az nem hívja sehogy se, mert nem szabad neki. Borzasztó tudós férfiú ez az ifjú gentleman, bicska helyett logarlécet hord a zsebében, holott azon nincs is dugóhúzó, ami az emberiség közhite szerint a legnélkülözhetlenebb mérnöki szerszám és az anyósa haragját úgy szokta jellemezni, hogy az „majdnem ötezer voltos.” Hát mikor ez a tudós fiatal először emelte karjába a gyermeket, aki egyszer örökölni fogja tőle a logarlécet, tele szaladt a szeme könnyel és elragadtatásában azt mondta neki:

- Ó, te, te... te kis cosinus te!

Megállt bennem az ütő, mikor ezt hallottam, mert tudtam, mi következik.

- Mit? - pattant oda hozzá a feleségem, - van lelked ilyent mondani ennek az ártatlannak? Hát apa vagy te?

A megkérdőjelezett apa megpróbált egy kis ellendadogást.

- De... de... hát... nézd... utóvégre annak nevezem tán az én fiamat, aminek én akarom?

A feleségem úgy fölpipiskedett, hogy majdnem a válláig fölért a vejének:

- Mit a te fiadat? - kapta el tőle a gyereket. - Itt az én unokámról van szó, érted?

A logarléces ember meghúzta a vészféket, vagyis rámvetette könyörögve a szemét. Én bátor ember vagyok, sőt olyankor vakmerő is, én soha a paradicsomlevesbe addig bele nem mártom a kanalamat, míg óvást nem emelek ellene, mint az emberiség megrontására irányuló találmány ellen, amit csak az erőszaknak engedve eresztgetek le a gallérom mögé, - de ez egészen más dolog. Azt még a tulajdon vejem se kívánhatja tőlem, hogy akkor vessem közbe magam, mikor tízezer voltos harag van jelen. Azt csak úgy lehet levezetni, hogy az ember hirtelen kinéz az ablakon, még hirtelenebbül visszakapja a fejét, a nyelve hegyét odaszorítja a szájpadrólához és azt mondja: „tz, tz!”

Erre az asszony az kérdezi dühösen:

- Hát téged mi lelt?
- Eh, semmi. Pardubitzné ment el az ablak alatt.
- No és miért kapkodod azért a fejedet?
- Utálat nézni, milyen rövid a szoknyája.

Nincs az a nagymama, akinek jól ne esne, hogy neki olyan szemérmes ura van, aki nem tudja nézni a más kurta szoknyáját. Megenyhülten mondja a vejének:

- Eridj, fiam, nézd meg, elég meleg-e már a fürdő vize?

Egészen bizonyos, hogy az ifjú tudós számárságot fog csinálni, mert logarléccel méri meg a fürdővizet, a helyett, hogy az ujját rázogatná benne és tisztában van vele ő maga is, hogy ha hidegnek találja a vizet, ha melegnek, mindenféleképp nyakonöntözik vele, de hát az mindegy, mert ebből mégis csak azt látja, hogy mennyire méltányolják őt, mint apát. Sőt még fürösztőteknőt is szabad neki behozni és kivinni, azonban névadás tekintetében egyszersmindenkorra elvételük tőle a kezdeményezés joga. Ő most már csak azokat a beceneveket ismételheti, amiket én találok ki.

Ezek a becenevek igen sokfélék, részben a történelemben, részben a mitológiában gyökereznek, de átnyúlnak a csillagászatba is, a növénytanba is, sőt olykor az állatország határait is érintik. Most érzem először életemben, hogy mégis csak jó dolog múzeumigazgatónak lenni, mert akkor az ember minden órában másképp hízelelget az unokájának. Más nagypapa például odahajol a bölcse fölé és azt mondja az unokájának, hogy „pötty”, meg hogy „öreg kutya”, meg hogy „te angyalka, te” és ha nagyon jó kedve van, akkor hozzádörzsöli a bajuszát a pofikájához és azt mondja neki, hogy „te, te, kis csirkefogó!” Én azt mondom neki, vagy „hogy te vagy, te argonauta?”, vagy „mit nevetsz, te Schinderhannes?”

- Te, - kérdi tőlem a nagymama másnap, - ki volt az a Schinderhannes?

Persze nekem már akkor fogalmam sincs róla, mért kérdezi, nem is érek rá kultúrhistóriai trécselésre, azt felelem röviden, hogy az volt a harminc éves háború idejében a német Sobri Jóska.

- No és ki volt a magyar Sobri Jóska? - néz rám gyanakodva.

Észbe kapok, nyelek egyet és azt mondom:

- Az? Az egy híres bankigazgató volt száz évvel ezelőtt.
- Hála Istennek, - derül föl a feleségem arca - már azt hittem, valami múzeumigazgató volt. Azért nevetett hát tegnap olyan nagyot a gyerek, mikor Schinderhannesnak mondtad? No, engedje az Isten, hogy mentül nagyobb Schinderhannes legyen belőle!

Persze ennek az éremnek is két oldala van. Az jó, hogy mire a gyerek megtanul lexikont olvasni, akkorára csupa ismerős nevet talál benne. De az meg nem jó, hogy mire meg kellene tanítanunk a saját nevére, akkorára magunk se tudjuk tulajdonképpen mire is kereszteltük. Hiszen már most se vagyunk benne biztosak, pedig még csak nyolc hónap telt el azóta.

Valamelyik nap a keresztanya ozsonnázott nálunk, a keresztke s ahogy ülünk az asztalnál és beszélünk a frizuráról, azt mondja, asszonyszokás szerint, minden átmenet nélkül:

- Azért higgyétek el, mindene szép Ferikének, de legszebb a szája.

Fölkapom a szalvétát, hogy beletakarjam a pirulásomat, mert öregségemre is megmaradtam átkozottul szégyenlős embernek és zavarba hoz minden dicséret. Hogy lehet már szemtől-szembe ilyen mondani egy férfinak! De legalább ne az öreg nagyságám előtt mondták volna!

Az öreg nagyságám azonban elkacagta magát:

- Sohse takargasd a szádat, mert kiégeted a szivarral a szalvétát. Nincs azon semmi szégyelni-való. Hát még ha húsz esztendővel ezelőtt láttatok volna, lelkem, míg szét nem feszegette a sok szivarral, meg pipacsutorával!

- Tessék? - nézett ránk ijedten a keresztke, azután elkezdte rázni a nevetés, de úgy, hogy csörgöttek bele a kanalak az asztalon. - De hiszen én a kis Ferike szájáról beszélek!

Az ám, nini, nézünk össze az öreg nagyságával, hiszen csakugyan nem én vagyok már a Ferike. Jó lesz róla idejében leszokni, nehogy egy-két hónap múlva majd velem etessék meg a tejbegrizt. No, térjünk át hamar az igazi Ferike szájára.

- Bizony, - mosolygom el magam - nem hittem volna, hogy nyolc hónap alatt ilyen kemény kis vasgyúró legyen abból a senyvedt kis anyagyászból.

Anya és nagymama közös megbotrátkozással támadtak rám.

- Ugyan, apu, hogy lehet ilyen mondani! Ez volt senyvedt?

- Ez ám - mondom bátran az igazam tudatában. - Olyan kis veres herkány volt, hogy meg-ijedtem tőle.

Ne tessék megkérdezni tőlem, hogy mi az a veres herkány, mert fogalmam sincs róla nekem se. Ezt a hasonlatot én készen kaptam az apámtól, ő meg az ő apjától kapta, mint ahogy az én unokám is tovább fogja majd adni az ő unokájának. Ez a mi családi kincsünk, ami talán már a hét vezér óta egyik nemzedékünkről a másikra marad. Egyebet nem jussolnak én tőlem se az ivadékaim, de ezt rájuk hagyom, ahogy vettem.

Annyit azonban sejthet mindenki, hogy a veres herkány nem tartozhat a genealógia leg-kecsesebb címerállatai közé. Az asszonyok főlháborodva csapták össze a kezüket:

- Ez? Ez volt vörös? Hát a leesett hó, hát az oltáron a terítő patyolat lehet-e fehérebb, mint ez volt? Na hát, apu!

Soha anya és leánya közt én még ekkora egyetértést nem értem, még akkor se, mikor az egyik a selyemingemből csinált magának blúzt, másik a bársonykalapomat vette el tévedésből, úgyhogy semmilyen se felejtett ott helyette. Nagy öröm az ilyen szép egyetértés a férjnek is, az apának is, de hát azért az igazságot csak nem hagyhatja a komoly férfi.

- De édes lelkeim, a magam szemivel láttam...

- Hja, ha te a magad szemének jobban hiszel, mint nekünk, akkor teveled igazán nincs mit beszélni, - nyíltak ki a feleségem szemében azok a kis bicskák, amelyek minden asszony-szemben megtalálhatók ugyan, de csak mint szimpla, egyágú bicskák. Az én családom nő-tagjai kétágú kardbicskákat hordanak a szemükben.

Szerencsére, mielőtt nagyobb kárt tehetnének bennem, a másik szobából olyan csérogás hallatszik, amilyen a fiók sárgarígó szokta kérni az anyjától a mézes körtét.

- Csitt, fönt van a baba! - csukódnak be a bicskakirakatok s a következő pillanatban már harmatos lenvirágok hajolnak a bölcső fölé, amelyben két kis kéz és két kis láb motollál, mint liliomvirágok a hajnali szélben. Azt hiszem, az angyalok után kapkod, akik most riadtak el mellőle az ajtónyikorgásra. A jó Isten azért szokta őket leszalajtani, hogy vigyenek neki hírt a gyerekről, de azután alig győzi őket hazavárni, olyan nehezen tudnak elszakadni tőle.

- Hát nem drága? - süt ki a madonnaság a lányom arcán. - Hallgassátok csak, mit mond!

A gyerek nem mond semmit, csak szétvigyorodik a bimbószája és néhány hangot csettent, amiben van valami a cinegéből, meg a tengerimalacból. Az angyalok, akik visszakacsintanak rá a napsugárral, bizonyosan értik is, amit mond, de bizony én már régen leszoktam erről a dialektusról.

- Nézzétek, hát nem egészen olyan, mintha verset mondana? - csodálkozik el a feleségem.

- Még pedig szabadverset - hagyom rá. - Egy szót se értek belőle.

A kisbicskák kezdenek nyiladozni. Sietek kimagyarázni magam.

- Bizonyísten többre viszi, mint én. Ez tán még a Kisfaludy-Társaságba is bejut.

Pankának fodrot vet a harag a márványhomlokán.

- Hát én nem tudom, mit tud a Kisfaludy-Társaság, mit nem, hanem azt mondhatom neked, hogy fügét mutatni még az Akadémia is tanulhatna az unokádtól.

- Nem, fiam, azt az Akadémiának nem kell tanulni senkitől, - komolyodok el én is - mert minden Akadémia úgy születik, hogy már akkor fügemutatásra áll az ujjá.

- Jó, jó, - néz gúnyosan a feleségem - de melyik akadémikus tud úgy csókot hányni, mint ahogy ez hányt tegnap a varrólányra, mikor elmentél hazulról?

Nem, nem engedhetem az Akadémiát bántani. Nekem is jól fog esni, ha a százéves jubileumomon valaki önzetlenül megvédelmez. Aztán meg egyszer le kell már számolni az unokámról való legendákkal.

- Milyen különös, - mondom - hogy ez a gyerek minden kunaszt olyankor csinál, amikor én nem vagyok itthon. Olyankor hány csókot, olyankor nézi az ujjait, olyankor hajtja el az orráról a legyet, olyankor gyüri a feje alá a kisvánkost. Bámulatos, hogy mikor én itthon vagyok, akkor mindig elrejtí a talentumát.

A feleségem az egyik lábát előre vetette és a sarkára támasztotta. Ezzel a mozdulattal mindig azt szokta szimbolizálni, hogy itt az övé az impérium és az enyém a hallgass!

- No, ez nagyon érthető - vont egyet a vállán. - Téged egyszerűen nem szeret a gyerek, mert nem foglalkozol vele eleget.

Sokrates óta embert ilyen igaztalan vád nem ért. Mióta a gyerek megvan, azóta négy kilót fogytam. Tudniillik nyolc hónap óta nem ettem végig az ebédet, mert a közepén mindig leteszem a villát, gyomorfájást szimulálok és odatérdelek a kocsi mellé gyereket nézni.

- Az nem nagy tralla, - legyint az asszony - azt meg tudja tenni odalent az udvaron az a csizmadia is, aki mindig azt danolja, hogy „Sárga csizmás Miska sárban jár.” Csakhogy az már csinált kis csizmát az unokájának. De azt mondd meg, írtál-e már te az unokádról csak egy rongyos féllábas cikket is az újságba? Te írsz a rosa mistikáról, meg a Jupiter-csillagról, meg mindenféle számárságról, de mikor az Isten olyan témát ad neked, aki egyszerre virág is, csillag is és még azon fölül lángész is, azt nem látod meg. Hát nagypapa vagy te? Ne félj, sokszor megsirattuk már mink ezt Pankával!

Csakugyan látom is, hogy most is egymás nyakába vannak és törölgetik egymás szemét. „Szegény kis lányom.” „Egyetlen drága jó anyukám.” A gyerek is elpityeredik a bölcsőben és egyre kiadósabban mondja, „ehé, ehé, ehé!” Magamnak is muszáj nagy szipákolással szívni a szivart, hogy ehesse a szememet az a testhezálló füst, melyik ilyenkor minden családi novellában megjelenik.

De hát hiába, ezt az egyet nem tehetem. Az unokámmal még eddig csak egyszer foglalkoztam írásban, akkor is csak levélben, azt is csak neki írtam. Pesten jártam, amikor megszületett, újságból tudtam meg s rögtön megírtam neki az őszinte véleményemet.

- Kedves unokám, nagyon boldog vagyok, hogy megérkezted, de nem muszáj lett volna ám azt mindjárt kikürtölni az újságnak. Látod, mikor én megszülettem, azt az ördög se írta meg az újságban, pedig mondhatom neked, hogy az én nagyapám sokkal derekabb ember volt, mint a tied.

Még akkor megfogadtam, hogy az én unokámból nem lesz témagyerek. Elég, hogy az anyja az volt, az unokát már megtartom magamnak. S amit fogadtam, állom is, engem meg nem ingat se könny, se kisbicska. Nem engem, még az se, ha minden nap levelet kapok hol egy makói olvasótól, hol egy nyíregyházitól, hol egy kolozsváritól, hogy „az Isten áldjon meg, meséljek már egyszer az unokámról is!” Ohó, nekem is van ám magamhoz való eszem! Tudom én azt, hogy ezeket a messzi levő nyájas olvasókat mind innen közélről bizgatják az írásra!

Hát pedig abból nem lesz semmi. Éppen eleget alkalmatlankodunk mink az embereknek a nélkül is, az unokát már nem rakjuk ki az ablakba. Azzal már csak én magam játszatok, könnyeit, mosolyát másoknak szét nem osztogatom. Arra meg különösen nem vagyok hajlandó, hogy asszonyfantáziálta legendákat forgalomba hozzak róla. Ha már írnék, akkor csak a tiszta színigazságot írnám meg.

Valamelyik éjfél után, mikor nagyon sűrűn bukdosott már a fejem az íróasztalra, belopódtam a gyerekekhez, odatérdeztem a bölcső elé és a kékszalagos dunnácskára hajtottam a fejemet. Különösen nehéz volt azon az éjszakán a fejem a tegnapi és holnapi gondoktól, a virágtalan tarlóktól, amelyek elmaradtak mögöttem és nem termettek nekem búzát és a végeláthatatlan homoksivatagtól, amely még előtttem van és amelyikben sehol egy tenyérynyi pihentető árnyék, csak a horizontját szegi be egy fa, törött fejfám egy horpadt sírhalom fölött. Olyan éjszaka volt az, amikor az ember únja az életet, kívánja a halált és ahogy a holdvilág elbújt, valami hűvöset éreztem a szívem fölött és a kezem is hirtelen elhidegedett.

Tudtam, hogy ez a halál és hirtelen eszembe jutott, hogy mennyi elintézetlen aktám van még nekem a földön.

- Ó, csak addig ereszd el a kezemet, - könyörögtem az Isten szomorú angyalának - míg végigálmodom az álmaimat, amik születésemkor nekem rendeltettek.

- Nem, nem! - húzott a hideg kéz az ablak felé.

Aztán az öreg nagyságámra gondoltam, akinek arca pipacsai elhullottak az életünk szűrős tarlóján és aki úgy marad, mint a szedett szőlő, ha engem eltakarítanak az Isten csűribe.

- Csak addig hagyj még itt, míg őrá gondoskodom. Nem akarok én neki többet hagyni, mint amennyit magyar író egy élet verejtékivel kereshet. Egy puha széket, amelyikben megbújjon, mint fázós magános kenderike, meg egy meleg kendőt, amelyik én helyettem betakarja.

- Nem, nem! - fogott szorosabban a csontkezű angyal és a hold odacsúszott az ablak alá, mint ezüstlapát, amellyel a lelkeket garmadolják.

És akkor, mit tehettem volna mást? Szabad kezemmel belefogódtam az unokám puha, meleg kis kezébe és szembe szegtem a fejemet a világtalan angyallal:

- Vigyél el hát, ha bírsz!

És akkor eleresztette a kezem az erejét vesztett halál és lehajtott fejjel egyedül suhogott ki az éjbe. S amikor fölnyitottam a szemem, már nevetett a hajnal az ég ereszén, az unokám egyik keze fogta a kezemet, a másik mint fehér pille bujkált a hajam hervadt avarjában és tisztán hallottam, ahogy csöpp szája suttogott:

- Nagyapó.

... De hát ezt meg minek írnám meg? Hiszen ezt nem hinnék el nekem, csak a nagyapák, meg a nagyanyák.

NÉDES

Nem dicsekvésképpen mondom, de nekem a jó Isten minden télen meg szokta mutatni, hogy szeret. Olyankor, mikor a mennyei kancellárián szétporciózzák a karácsonyi ajándékokat.

Természetes, hogy olyankor az én őrzőangyalom is csak úgy megteszi a propozícióját, mint más emberé. Csakhogy amilyen az ember, olyan az őrzőangyala. Az enyém egy kicsit bambácska és eszefelejtí. Elindul ő szegény idejében, hogy érdekeimet képviselje, de aztán el-elakad az égi mezőkön, utána bámul a hulló csillagnak S leül a Tejút talpfái közt ezüst-kavicsot szedegetni. Persze mire odaér a tetthelyre, akkorára már hiába diktálja be, hogy neki koks- és fautalvány kellene. Az ilyen komoly dolgokat már rég elhordták az élelmesebbek és csak olyan encsem-bencsemek maradtak az asztalon. Kutat-matat köztük, azután azt mondja:

- Olyan töltőtoll kellene neki, amelyik magától ír.
- Nem ér semmit, - mosolygott a jó Isten - azt is csak belemártogatja a tintába.
- Öngyújtó...
- Csak gyufával tudja meggyújtani.
- Valami szép bicska...
- Mindjárt ellopátja.

De hát tud az én őrzőangyalom olyant is, amit se el nem hagyogathatok, se el nem lopathatok. Egy-két stanicli álmod; nyári harangzúgást téli éjszakában; egy szabadjegyet a Cassiopeia-csillagba, ami aranyhintaszéknek tevődött az égre...

- Jó, jó, - vág közbe a jó Isten, - kiutalom én azt mind, de hát mire még vele? Hiszen se éjjele, se nappala annak a szegény flótásnak, annyi az ügyes-bajos dolga. Nem úgy csináljuk azt, fiam. Csomagoljatok be neki egy kis influenzát, attól aztán majd pihen, ha akar, ha nem. És abban lesz álom is, meg nyári harangzúgás is, meg mennyei hinta-palinta is.

Így történt aztán, hogy az idén is influenzát bocsátott rám a jó Isten, amivel máig sem tudtam betelni, pedig most már harmadik hete tart. Sínylődő beteg vagyok, ahogy a konyhán beszélnek rólam s ez nagyon neveli az önérzetemet, mert ez igazán olyan pozíció, amire nem számítottam. Más ember mennyit lótfut, míg kormányfőtanácsos lesz, vagy főrendiházi tag, vagy beér az ötödik fizetési osztályba soron kívül, én meg csak fekszem csendesen és mégis sínylődő beteg lett belőlem. Szintén soron kívül, de egészen a magam emberségéből.

- De azért még sokáig elhúzhat szögény, mert hallom, tökéletesen eszin van akkor is, mikor félrebeszél.

Ezt is a konyhán mondják, még pedig Mári néni mondja, a csirkés asszonyunk, aki éppen most tette le a próbát a pengőszámításból. El kell ismerni róla, hogy nincs az a kerekese, aki úgy kerekítsen, mint ő, hanem az angyalok dialektusához nincs füle Mári néninek. Azt hiszi, én beszélek félre, amikor az unokám kiabál ki az előszobából:

- Mátáta mőtöte metetét!

Ami tisztán és világosan azt teszi, hogy a Máriácska megette a medvécskét. Tudniillik a fából való Máriácska a posztóból való medvécskét. A Máriácskának, aki a sarokból vigyáz ránk, hogy jók legyünk, ez a tiszte. Ő a megmondhatója, hogy hová lett a cocó, a trombita, a kis telefon s ha egyszer a karácsonyfa is el talál tűnni, akkor is bizonyosan benne lesz a Máriácska keze. Igaz, hogy ha Ferike odatérdelne elébe és megigérné neki, hogy sohase lesz

többet rossz, akkor a Máriácska rávidámodna és megint előkerülne minden. De Ferike még nem nagy ember, ennél fogva nem tesz megtarthatatlan ígéreteket, letérdelni meg nem szeret, mert olyan kövér, hogy aztán a maga erejéből nem tud fölkelni. De nincs is erre szükség, mert Ferikének jobb gondolata támadt.

- Alló, apapa! - veri a kis botjával az ágyam végét.

- Hallom!

- Apapa mötöje Mátatát!

Ha Máriácska megette medvécskét, most már apapa egye meg Máriácskát. Húszhónapos férfitól ennél különb logikát igazán nem lehet várni. Apapa azonban elborzadva húzza a fejére a plédet, amely tigrisbőrnek teteti magát. Ferikének eszébe jut a kis Brehm és kiadja a parancsot:

- Bőc!

Bőc a tigrisnek a neve. Hogy mit csinál a tigris, ha bőcnek szólítják, azt nem tudom, Brehm se tudja, de én úgy bőcök a pléd alatt, mint egy állatkert.

- Méc!

- Mit mec?

- Méc bőc, apapa!

Addig újrázok, míg berekedek. Ilyen állapotban már csak főrendiházat tudok játszani. Lehúnyom a szemem és az arcomra húzom a kispárnát. Ez nagyon csendes játék és a közönség rögtön műsorváltást követel.

- Üdecet!

Ez a kívánság egy kicsit zavarba hoz. A kályha, az melec. A víz, az idec. A pohár, a váza, a tányér, a villanykörte, minden amivel összetörőst lehet játszani, üdec.

- Ezt? - mutatom neki az órát az éjjeli szekrényen.

- Ne báts, apapa, - ráncolja össze a homlokát. - Émélőt!

Persze, persze, a hőmérőt! Hogyne, azt nagyon szívesen, tessék! Egy kicsit hozzá is koccantom a márványhoz, hogy kedvet csináljak neki az eltöréséhez. Mindjárt nem lesz láz, mihelyst hőmérő nem lesz.

Azért se töri össze a bőrembukk. Kihúzza egy kutyanyelvet a kéziratpapírból, belecsavargatja a hőmérőt és boldog kacagással nyújtja felém.

- Tessék, apapa. Tomamisz. Kumene. Csiam.

A Tomamisz a mi nyelvünkön csomag. A Kumene annyit tesz, hogy cukor van benne. Egy hónappal ezelőtt ez még úgy hangzott, hogy kukomenne, de a húszhónapos embernek már sok a mondanivalója és nem bajlódhat ilyen hosszú nevekkal.

- Csiam, csiam, apapa!

A csiam abból származik, hogy kinyissam? Igen, csiam!

Kinyitom a tomamiszt és a hónom alá kapom a hőmérőt. Ez olyan kacagtató mutatvány, hogy honorálni kell. Két rózsás tenyérke elismerően rendez a vánkösomat.

- Ducc, ducc, Fejite ducc apapához!

Csak hogy nemcsak Ferike jön apapához, hanem a tintás üveg is a kis kötény zsebében.

- Ananetike!

Apapa előkotorássza a tollat az éjjeliszekrényből és rajzol Ferikének egy aranyos Erzsikét. Mire apapa készen van, akkorra Ferike is készen van. Neki toll se kell hozzá, ő a tintásüveg dugójával rajzol Ananetikét a vánkosra. Észre se venném, ha meg nem lökné a könyököm:

- Mititátá, apapa? Kipaksz, nadita.

Elszomorodva nézem a hottentotta festményt a fehér vánkoson. Bizony ebből kipaksz lesz. Nagyikának semmi érzéke a primitív művészet iránt.

- Apapa, szödén apapa! - símogatja a gyerek a homlokom a tintás ujjacskáival. - Ducc, apapa, iáddá!

Hát hiszen, ha minden kötél szakad, megyünk világgá, de egyelőre mást próbálunk, öreg. Egyszerűen megfordítjuk a vánkost, Ananetikével lefelé. Igaz, hogy így kettő lesz belőle, de az a fő, hogy nagyika egyiket se látja meg.

A vánkosom alatt van a piskótás doboz, azon élek én most, meg hideg tejen, meg meleg tejbe kásán, ami azt hiszem, mind a spanyol inkvizíció korából való találmány.

- Nédes! - csap le a gyerek a dobozra, mint egy éhes karvalyfiók. Semmit a világon nem szeret úgy, mint a piskótát és semmit nem tilt úgy neki a doktor néni, mint a nédest. Azt mondják, hízlal és ezek a mostani doktor nénik nem szeretik a Rubens gömbölyű puttóit.

No, nekünk most nem parancsol semmiféle doktor néni.

- Kinyissam?

- Csiam!

- Tessék!

A gyerek belemarkol a piskótába, mohón a szájához kapja, aztán gondol egyet és nekem nyújtja.

- Apapa mötöje nédest!

Semmi gusztusom sincs rá, de azért meghatottan csípek le egy morzsát. Micsoda szív van ebben az emberizinkben! Hetek óta nem látott piskótát és most a nagyapját éteti először vele. Hát van paradicsom, no, hiába.

A gyerek is úgy érzi magát, mint a paradicsomban. Két marékkal tömködi befelé a nédest, orra, szeme, füle mind csupa piskótamorzsa.

Mire a nagyanyja beér, akkorra üres a doboz és mint sapka díszíti a kis ember aranyos fejét.

- Hát te, te? - csapja össze nagy a kezét. - Mit csináltál?

A gyerek fölvonja gömbölyű vállát és felém biccent a fejével, kifelé fordítván mind a két tenyéréjét:

- Apapa mötöte nédest!

Hát nem valóságos paradicsom ez?

TÖRTÉNETEK A VADEMBERRŐL

A vadember ezidőszerint huszonnyolc hónapos, hat napos, tizenhárom órás, - a perceket nem írom ide, mert ez nem vezércikk, itt nem lehet taláalomra beszélni, itt számot kell vetni a felelősséggel. Már pedig a percekért nem vállalhatnám a felelősséget. A szóbanlevő vadember ugyanis szenvedélyesen kedveli a bogarakat, ami világhírű etnográfusok megfigyelése szerint közös jellemvonása a vadnépeknek. Sajnos, a szabad természet ölen találkozó bogarak nem állnak meg a huszonnyolchónapos stb. vadembernek, ennél fogva tudományos vizsgálataival kénytelen arra a bogárra szorítkozni, amely az én órámban ketyeg és a lábait is mozgatja. Ezek a lábak, amelyeken az idő szalad, hetenként háromszor a kannibál-ösztönök kielégítésére szolgálnak, amiből nemcsak az következik, hogy én elvileg lelkes híve vagyok a viviszekció-ellenes mozgalomnak, hanem az is, hogy a helybeli órásipar a civilizáció szégyenére meleg barátságot tart fenn a vademberrel.

Továbbá az is idetartozik, hogy a vadember súlya tizenhat és fél kiló. Hiteles adat, itt van róla az írás a tárcám legbelső rekeszében, egyéb történeti titkok közt. Ilyen testi fejlettség mellett nem meglepő, hogy a vadember lovastól fölemeli a huszárt, sőt ha a huszár nem fából van, hanem csokoládéból, akkor meg is eszi lovastól. De nem valószínű, hogy ebben az én káros befolyásom nyilvánulna meg, vagy valami veleszületett pacifista hajlandóság. Sőt úgy érzem, a vadember annyira militarista, hogy az már közel jár a terrorhoz. Tör, zúz, rúg, karmol, harap, tombol, toporzékol, minden gyakorlati ok és cél nélkül, csak úgy l'art pour l'art. Valamelyik nap beszabadult a konyhára, fölkapta a húsporhanyító fakalapácsot és olyan *ámok*-futást rendezett vele a poharak, tányérok és a kultúra egyéb vívmányai közt, hogy becsületére vált volna a legöregebb malájnak is.

- Ohó, mit akarunk azzal a buzogánnyal? - fogták le a konyhán tartózkodó felsőbb hatóságok a vadembert.

- Fejbe vejöm vele anutámat, csak mödlássam - harsogta a vadember, akinek fogalma sincs még arról, hogy a művelt világban mindig ráfizet az ember az őszinteségre. Nagyon meghök-kent, amikor leszerelték, azt hiszem Nérót keseríthette így el a tervezett anyagiilkosság meg-akadályozása, csakhogy szerencsére az államtanácsosok sokkal megértőbbek és liberálisab-bak, mint a konyhatanácsosok.

A vadember buzavirág szemét a növényországtól kapta, aranyhaját és alabástrombőrét az ásványországból, az állatország képviselőitől pedig a bárány, az oroszlán, az egér és a malac vannak benne egyesülve. Olyan szép, amilyenek azok az angyalkák lehetnek, akik rózsás felhőhajókon pengetnek halk citerát, mikor a jó Isten beletakaródzik az arany subájába és elszundít egy kicsit a gondolkozó-székbe. És olyan rossz, - ej, arra nem könnyű hasonlatot találni, hogy milyen rossz lehet egy huszonnyolc hónapos vadember? Olyan rossz, mint a féktelen tavaszi szél, mint a megáradt hegyi patak, mint a tanulatlan madárdal és mint a nevetlen pillangó. Egy bizonyos: az ő őrzése több gondot ad, mint tizenkét fegyencé.

Igaz, majd elfelejtem: én a vadembert ifjabb Ferencnek hívom és ő engem apapának hív. Csakhogy én mindig meghallom, ha ő hív engem, sőt olyankor is hallom, mikor nem hív, ő pedig csak azt a hívásomat hallja meg, amelyiket akarja. Ez nem nagyon igazságos dolog, de törvény, amit ő se kerülhet el. Majd ha ő lesz az idősb Ferenc, neki is lesz egy kis vadembere, aki csak akkor hallja meg a hívást, mikor neki jólesik s az ilyen en rendesen elbúsulnak egy kicsit az idősb Ferencek.

*

Egy vigvámban lakunk a vademberrel, de azért ritkán látjuk egymást. Apának hírül se olyan szép ugyan az élete, mint egy favágónak, vagy egy üstfoltozó cigánynak, de azért éppen olyan korán munkába áll, mint ezek a komoly és nélkülözhetetlen társadalmi elemek és csak annyi időre vetődik haza, míg az ételt a gallérja mögé hajigálja. Ilyenkor apának mindig az az első kérdése a vademberhez:

- Hogy vagy?

A vadembernek változatlanul egy a válasza:

- Mit hoztál?

Ez is törvény. S talán nem is csak a vadember-társadalomban.

*

Eleinte reklámcédulákat, könyvprospektusokat, tarka képes papírokat hordtam haza a vadembernek barátságom jeléül. Nem arra gondoltam, hogy ezek a legjutányosabb ajándékok, hanem arra, hogy az én legrégibb gyermeki emlékem egy lepedőnyi kék plakát, amin fehér cifraságok voltak. A szél tépte le a városháza kapujáról, alighanem valami statáriumhirdetmény volt és az édesapám hazahozta abrosznak. Még most is hallom a csörgését, ahogy ráhasaltam a kanapé sarkából és le akartam róla szedni az ujjaimmal a fehér cifraságokat. Ezért nagyon kinevettek és fölokosítottak, hogy azok betűk és rá vannak nyomtatva a papírra. Ekkor hallottam életemben először ezt a szót és ezzel a Fercsike nevezetű kétéves bőrembukkra ráveretett a betűk lánc, amelyet csörgetni fog mindaddig, míg ágyat nem vetnek neki a Senki-szigetén, ahol már most is lakik álmában.

A vadember sokkal szerencsésebb csillag alatt született, mint apapa. Azaz, hogy ő nem is csillag alatt született, hanem gáztöltésű félwattos villanykörte alatt. A jövő embere, sofőr lesz belőle, vagy pilóta. Megveti a papírt, semmi fogékonysága sincs a szappanbuborékfúvás művészetéhez s csak az olyan játék hozza lázba, amit szét lehet szedni és ki lehet nyitni, amit rángatni és csavargatni lehet. Valaki hozott neki egy nagy üveggolyót, amelyben tarka szalagok fonódnak egymásba. Ha én olyant láttam volna Fercsike-koromban, hozzá se mertem volna érni, csak néztem volna reggeltől-estig étlen-szomjan. A vadember szemügyre vette, megrázta, hogy zörög-e, aztán odahozta hozzám:

- Nyisd ki, apapa.

- Ez nem nyílik ki, Ferenc.

- Musáj.

- Értsd meg, druzsám, hogy nem lehet.

Volt régebben az íróasztalomon egy márványnehezék, amely ezidőszerint a vadember birtokállományába tartozik. Azzal szokta ő kinyitni a porcellán-figurákat, a velencei üveg cifraságokat és egyéb megátalkodott vitrinlakókat, amelyek nem akarják a jót követni. A tapasztalt ember fölényével teszi az ölembe a nehéz követ.

- Ezzel löhet, apapa.

Ráütök a golyóra, de a vadember gyanakszik.

- Ejősebben üssed, apapa.

- Én már nem bírom. Próbáld te.

Rákoppant egyszer az ujjára, kétszer a golyóra a meggyőződéséről, hogy nem apapa a huncut, hanem a golyó a tökéletlen, mert csakugyan nem lehet kinyitni.

- Jó - mondja nyugodtan és otthagyja, a tökéletlen játékot az asztalon. Eszébe se jut többet, egész biztosan el lehet küldeni Kínába valami pedagógiai főmandarinnak, hogy varrja a sapkájára európai kitüntetésnek.

*

Egyetlen egyszer tapasztaltam, hogy konzervatív foglalkozással próbálkozott. Ahogy a virágpalántákat ültettem a folyosónk napos oldalán, találtam a földön egy rozsdás vasszeget, amit a vadember mindjárt pártfogásába vett.

- Apapa, ezt el köll énneköm ültetni? - kért tőlem információt.

- Nem druszám, az nem elültetni való.

- Musáj!

Mondom, tisztára vadember. Cook, a tengerész a megmondhatója, hogy mikor a tahitiak először láttak vasszeget, elültették, mert az hitték, hogy az valami kemény fának a hajtása. Persze, ez kétszáz évvel ezelőtt történt, s azóta a vademberség modernizálódott. Ferenc meggyőződve arról, hogy a parkett nem alkalmas talaj a vasszeg-kultúrára, a bőrdíványon és a bőrszékeken tett meglepő sikerű kísérleteket. Ezek azonban nem nyertek kormányhatósági jóváhagyást s azóta a vadember ismét a haladó pályákra adta magát. Hol autót játszik négykézláb, mindennapos balesetekkel, hol repülő-rekordokat javít.

- Itt a Limbejg, itt a Limbejg! - ünnepli önmagát, néha az ágy tetején, néha a papírkosárban, de volt már úgy is, hogy a kályhalyukba szorult bele a vakmerő pilóta. A vadember aviatikai bravúrjainak eddig három tükör esett áldozatul. Sebaj, inkább hétszer törje be a tükröt, mint egyszer az orrát Annyiból kíváncsi is a hétszeres tükrötörés, hogy a babona örök törvényei szerint akkor csak negyvenkilenc éves korában házasodik meg...

*

A vadember csípőre tett kézzel áll az előszobai tükörszekrény előtt és önmagára öltögeti a nyelvét a tükörben. De mielőtt kiölti a nyelvét, mindig becsukja a szemét.

- Mit dolgozol, Ferenc?

- Jáccok.

- Mit játszol, Ferenc?

- Szamajat.

Ó, dehogy, te csacsika, hiszen te népszövetséget játszol! Ugyan, hiszen a lényeg egy, csak-hogy a vadember őszintébb.

*

Ülünk az ebédnél, a vadember elkeseredetten rugdossa maga alatt a kis széket, mivel minden elvonatott kezei jogköréből, ami földhözvágásra, szúrásra, vagy vágásra alkalmas. Egyszerre sturmot vezényel önmagának. Élesen süvölt bele a hangja az ebéd csöndjébe.

- Azt akajom! - mutat a falra.

A falon nincs más, csak a villanyóra. Úgy látszik, még eddig nem vette észre.

- Mi az az azt?

- Azt a feketét!

Az anyja elmagyarázza neki, hogy az nem játék és nem lehet levenni, mert oda van szögezve a falra.

- Musáj.

Szegény asszony el akarja hárítani a közeledő vihart. Föláll és megmutatja, hogy nem lehet levenni az órát. (De olyan elszántan rázza, hogy biztosan levenné, ha bírná.)

- Akkoj apapa vögye le bicskával.

Ha ketten volnánk, okvetetlen levennem. De látom, hogy pillanatnyi habozásomon máris derül a család, megkeményítem a szívemet és fölcसारom a villanyt. Hátha ez a déli tűzijáték homályba szorítja a villanyórát. Csakugyan, a vadember eltátja a száját.

- Látjátok, - mondom diadalmasan a családnak - mindig pszichológiával kell nevelni.

A vadember valóban elfelejtette a villanyórát. Hátravetette a fejét és fölmutatott a mennyezetre.

- A lámpát akajom! - Majis, hozza be a létját, vögye le neköm a lámpát.

Általános elszörnyedés, csak a vadember marad nyugodt.

- Akkoj én síjok, - mondja mosolygó durcásan s máris tapasztja a szemére két lekváros tenyerét, ami most már tökéletes pápuává teszi. Csak azt nem hiszem, hogy a Csöndes-óceán látott volna olyan pápuát, aki ilyen művészi tökélyre vitte volna az üvöltést. A világbéke érdekében a vadember internáltatik a hálószoba sarkába, rázaratik az ajtó és föltétetik a kérdés:

- Kérsz-e szépen bocsánatot?

- Nem kéjök - hangzik belülről.

De más hangok is hallatszanak. Ajtórugdosás. Játékfarmok földhözverése. Dörömbölés a szekrényen s közben sivítás, bömbölés, szuszogás, zokogás, mekegés, egy égő preri menekülő vadjainak szimfóniája. Ezt még csak el lehet bírni, de az utána következő hirtelen csöndet nem. Berohanok a szobába, a vadember ott áll a kaosz közepén, a divánnak vetett háttal, egyrészt a hatást várva, másrészt lélekzetet véve a további produkciókra.

- Kérsz bocsánatot?

- Nem kéjök.

- Nem sírsz többé?

- Síjok.

- Most már jó leszél?

- Nem lösök.

De már akkor átölelve tartja a két térdemet és ahogy a karomra veszem, átfogja a nyakamat és rátapad a szívemre, ami nem eshet neheze, mert az arca csupa lekvár. Rendkívül megható kép ez, mindenki könnyes szemmel néz a tányérjába és magam is érzékenykedve simogatom a kabátomba fojtott zokogástól meg-megránduló kis vállát. S már éppen elhatároztam, hogy a villanyórát is le vesszük, meg a lámpát is, mikor a vadember fölkapja a fejét és kifelé fordítja az arcát. Van azon öröm, derű, boldogság, ragyogás, minden, csak könnynek semmi nyoma rajta.

- Apapa, - csilingel a szava egy báránycsengő vidámságával - mögtanáltam a zsebödbbe a csavajót!

Már akkor húzza is ki a szivarzsebből a töltő-tollat, amit megérzett a fejcskájával, bizonyosságául annak, hogy a bűnbánat mindig hasznos dolog.

*

Ezzel a töltőtollal szokott a vadember levelet írni. Persze névtelen levelet. S ennek azok a civilizált emberek veszik hasznát, akik szintén szerkesztenek névtelen leveleket. Az ilyenek számára külön szurkot főznek a pokolban és mikor már megpuhultak benne, akkor tintát préselnek belőlük, a csontjaikat pedig megőrlik írógépfestéknek. De ezután enyhébb lesz a büntetésük. Ha ilyen kárhozott lélek fölött ülik a törvényt a mennyei kancellárián, megvetően fog legyinteni a jó Isten:

- Hagyjátok futni a nyavalyást a purgatóriumba.

És még el is mosolyodik, mert eszébe jut neki, hogy Ferenc is szokott névtelen levelet írni, még pedig olyant, hogy azt mindig külön angyal-futár teszi az ő aranyasztalára. És ha ezek a levelek még eddig nem nyertek elintézészt és a vadember nem kapta meg a többször kérelmezett autót, annak nem annyira a mennyei közigazgatás lassúságában van a magyarázata, mint inkább abban, hogy ifjabb Ferenc írása majdnem olyan olvashatatlan, mint idősebb Ferencé.

ZAMATOSAN

Rég nem örültem úgy hivatalos parancsnak, mint a káromkodási tilalomnak. Hű, a kirelajzumat neki, ez aztán döfi! Különösen ha végre is tudják hajtani, de ebben nem vagyok egészen bizonyos. Szegeden vagy húsz esztendővel ezelőtt megpróbáltuk már mink ezt, de ugyan megjártuk vele.

Ott voltam azon a nevezetes tanácsülésen, amelyiken a szenátor urak meghozták a káromkodási törvényt. Úgy kezdődött, hogy Rainer főkapitány úr kivette a szájából a tajtékpipát és kimutatott a száraival az ablakon:

- Ezökkal is csinálni köllene már valamit?

- Kikkel, főkapitány úr? - rezzent föl a szundikálásból Pálffy Ferenc, az öreg polgármester. (Mert olyan ágyúszavú nagy mahomed ember volt a főkapitány, Isten nyugtassa szegényt.)

- Ezökkal a lepcsős szájú, guggon ülő kofákkal, a fene rágja mög a nyelvüket. Olyan förtelmes káromkodást visznek véghöz, hogy még az én szömöm is majd kiég, mikor elmögyök előttük.

Megszólalt Fodor Károly, az adó-szenátor, aki olyan arasztos kis ember volt, hogy a haló porában se értem meg, hová fért bele annyi malícia.

- Inkább büszkék lögyünk rá, Jóska. Nemzeti virtus az. Etnográfiai kuriózitás.

- De a szentségit ennek a ribanc népnek...

- Ugyan, kérlek! A multkor itt járt a Seemayer Vilibáld, a pesti Néprajzi Múzeum igazgatója. Barátom, a Vilibáld egy óra alatt három noteszt telejegyzött specifikus szögedi káromkodással s közben folyton cuppogott, mintha árpacukrot szopogatna. Azt mondja, ilyen nemzeti zamata még a kecskeméti káromkodásának sincs, pedig azok is magyarok ám!

- Nohát én majd rëndöt csinállok, a Krisztusa ne lögyön ennek a kutyafejű tatártól fattyazott szégyöntelen puruttya népnek! Itt veretök rá huszonötöt a városháza előtt, akit a rëndéreim káromkodáson kapnak. Hogy a nehézség cifrázná ki a füle gombját annak is, aki védelmébe vöszí az ilyen Isten nélkül való lator beszédöt!

De már akkor az asztalt verte a jó ember. A kis Fodor pedig annál kedveteltebben incselkedett vele.

- Mögöszöm a saját fejem, ha csak egy pattogatott-kukoricás kofát is leszoktatsz a káromkodásról, Jóska!

Mondott erre az ajánlatra a kegyes szándékú főkapitány olyant, hogy én azt le nem írhatnám a káromkodási tilalom nélkül se, - pedig istenuccse, volt benne ősi zamat. Még a Mária Terézia-kép is belepirkadt a falon, pedig az már mindenhez hozzáedződött, volt a háta mögött vagy százhatvan esztendő.

A tanácsurak barátságos eszmecseréjének az lett a vége, hogy törvényt tettek a káromkodás ellen s azt köztudomásra hozták dobbal és plakáttal.

S az eredmény? Az lett, hogy ezer esztendő alatt nem értünk olyan káromkodós hetipiacot, mint azon a szerdán, amikor a törvény életbe lépett. Akkora volt a zshivaj, hogy nem lehetett szót érteni a polgármester szobájából, amelynek az ablakából figyeltük a premiért.

- Te Jóska, - nevetett Fodor szenátor - én úgy hallom, most már nem csak a kofák káromkodnak, benső ihletből, hanem a rendörök is, de persze ők hivatalból. Hallgasd csak!

Rainer főkapitány letette a pipát és fölvette az öreg polgármester görbe botját.

- No majd lesz itt rënd mingyárt. - Kisvártatva visszajött nagyon megcsendesedve.

- Nem minden rőndér káromkodott, - magyarázta - csak minden második. Csak akinek kofa a felesége.

- Káromkodott? - húzta fel a szemöldökét a kis Fodor. - De én úgy hallom, még most is káromkodik a te hadad, Jóska.

A főkapitány fölvette a nagy pipát s rágyújtás közben adta meg a feleletet.

- Barátom, a rőndér is embőr. Nem tilthatom mög neki, hogy legalább egyszer ő is őszinte véleményt nyilváníthasson szömtül-szömbe az asszonnyal.

Hát ilyen tapasztalatok után körülbelül én is azt merném mondani, amit Fodor szenátor úr mondott, s legalább a fél fejemet rá merném tenni, hogy a szittyák ezután se kötnek csomót a nyelvükre.

De úgy nézem, nem is a szittyáknak csinálják ezt a törvényt, hanem a pestieknek, azok pedig jó emberek és minden hivatalos írást respektálnak. Láttam én azt a multkor az Állatkertben is. Ott egy ketrecbe az van írva, hogy „fehér bivaly”, a másikra meg az, hogy „fekete bivaly”. Csakhogy az egyik ketrecből át lehet sétálni a másikba, a fekete bivaly átment a fehér bivaly ketrecébe, a fehér a feketébe és úgy hallottam, mint most hallom, ahogy a pesti apa magyarázza a fiának, hogy a fehér a fekete és a fekete a fehér. A józan ész tévedhet, de az írás nem.

Az is olyan Pesthez szabottnak vallja a rendeletet, hogy a „zamos” káromkodás meg van engedve. Sőt az talán kíváncsi is ezen a nemzetközi Pesten, a kutyafáját neki. Csakhogy mit tudja ezt ez a szegény pesti nép, hogy miben van magyar zamat?

Hát én szívesen segítem a nyomjelzésben. Például abban, hogy a „kutyafáját!”, nincsen semmi nemzeti zamat. A kutyafa egy orvosi cserje, botanikus nevén rhamnus frengula, soha azt ember magyar parasztnak a szájából nem hallotta, se egyetlen klasszikusban meg nem találni. Az valami finomkodó úri csinálmány, húsz-harminc esztendősen lehet. A magyar ember az istenfáját szokta emlegetni s ez ellen nem lehet senkinek kifogása, mert az még az ázsiai magyar istennek a fája. Különben olyan sem fű, sem fa növény az, ürömfajta, minden falusi kertben van, magam is nagyon szeretem a szagát, sőt emlegetni is emlegetem, ha a sora kijön. Nem nagyon erőteljes káromkodás, olyan tejbe-kása zamata van s olyankor ajánlatos kultiválni, ha például a borbély megvágja az embert. Zamosabb káromkodástól megijed és újból vért ereszt az áldozatból.

Háztartási alkalmazottakkal szemben igen hatásosan alkalmazható a „bútorraktár” és az „interparlamentáris konnferencia!” Nagymosás idején igen jó a „mézes mártogatta, mákos terregette!” és csak végső szükség idején folyamodik az ember ahhoz, hogy „tarrka kuttya, tarrka, kacskarringón kuttyorodott farrka!” Én olyankor állítom vele helyre a tekintélyt a házban, mikor az íróasztalomon rendet csinálnak.

A lányomat azzal szoktam fegyelmezni, hogy „arraerreirriorrourru!” (Ezt Jókaitól tanultam, az pedig tudvalevőleg igen értett hozzá.) Egy kis dialektus-különbséggel még az öreg nagyságát is meg lehet szelídíteni. Annak azt kell mondani, hogy „harraherrehirrihorrohurru!”

Ha az unokám beleiszik a tintába, nem ismervén még annak részegítő hatását, arra azt kiáltom rá, hogy „plumpudding!” Ennek inkább angolos zamata van, de hát ez is azt bizonyítja, hogy a magyar alkotmány, meg az angol alkotmány közt sok rokonság van. (Nincs kifogásom ellene, ha erre a bizonyosságra a parlamentben is hivatkozik valamelyik szónok. Megszorult ember nem válogathat.)

Igaz, most írják hazulról, hogy az unokám nem az én nyomdokaimon halad. Ő azt mondja, mikor haragszik, hogy „azs anád!” Lehet, hogy ez már beleütközik a rendeletbe, de húsz-hónapos ember törvény-tudatlanságáért még a jó Isten felelős.

HINTALÓ

Életemben egyszer ültem lovon, az is számár volt, arról is leestem, mégis lószakértő lett belőlem, mire megöregedtem. De hát nincs is az megírva sehol, hogy csak a Mussolini pályájának lehetnek meglepő fordulatai.

Persze, hogy ezt a lappangó talentumot is ifjabb Ferenc ásta ki belőlem. Ugyanaz a sötétmultú vadember, aki megtanított arra, hogy a fogpasztával milyen szép téli tájképeket lehet festeni a fekete kredencre, hogy milyen üdítő ital a szappanhab szidollal keverve s hogy milyen dekoratív hatása van a meggybefőtt piros levének a kék plüssön, akármit mond az elfogult női kritika.

Mikor a karácsonyi gondok listáját a kezembe adták, elkomorodva csóváltam meg a fejemet.

- Ezt én így nem terjeszthetem a mennyei kancellária elé. Teljesen hiányzik belőle a nemzeti jelleg.

Természetesen elképedve nézett rám az egész nemzet, amelynek impériuma alá tartozom.

- No, igen. Vasút, autó, telefon, repülőgép, hajtány, de hol a hintaló?

- A modern gyereket csak a modern technika vívmányai érdeklik - vélte a mérnök úr, aki atyai jogokat formál a vademberhez.

Most derült ki, hogy én alapjában mégis csak konstruktív magyar vagyok. Kijelentettem, hogy a házi tűzhelyem határain belül nem tűröm a destrukciót. Hivatkoztam az őseimre, akik közt, a szájhagyomány szerint, lovas betyár is találtatott. Abból, hogy engem ló mellőzésével mondanak néha betyárnak, nem következik az, hogy az unokámból kiöljünk minden faji tradíciót.

- Egyszeribe szétszedi az egész lovat - jövendölte a mérnök úr.

- Hát aztán? - intettem le az ifjú embert, aki logarléccel méri a világot - mit értesz te ahhoz? Az is turáni vonás, hiszen őseink is lovat áldoztak, te is tudhatnád a Buda halálából.

A logarléces fiatal elhallgatott, mert megijedt, hogy megint letétem vele az érettségit. A női nemzet ugyan előhozakodott vele, hogy gyalogszerrel se lehet bírni a gyerekekkel, baj lesz abból, ha még lovat is adok alá, de a női nemzetet könnyű fegyelmezni. Elég csak annyit mondanom, hogy „arraerirriorrouhu!” Esztendőben egyszer esik az, hogy én ilyen káromkodást viszek véghez, de arra mindenkinben megáll az ütő.

- No hát! - fogtam a ceruzát és megszorítottam a Jézuska gondját egy szilaj hintalóval.

Ez délben történt, én nálam mindig nappal születnek a nagy elhatározások, de aztán jön az éjszaka és az elkezd őkét ürgetni-forgatni, melleszteni-koppasztani. Hátha a gyerek nem örül majd a hintalónak? Minek szomorítsam én el azzal magamnak a szent estét, amelyiken én úgylis mindig számonkérő szemmel fogadom az angyalt. (- Ó, te vén bohó, - szokott ő erre mosolyogni - hát tehetek én arról, hogy olyan kicsi volt a házatok akkoriban és nem értem volna be karácsonyfával az ajtaján?)

Másnap megkérdeztem a kis drusztát, hogy hajlandó volna-e gráciájába fogadni egy hintalóvat? Képeskönyvben mutattam meg, hogy miféle teremtmény ez az Istennek, mert két és fél éves földi pályafutása alatt még ilyen zoológiai egyeddel nem találkozott.

Ferenc elég értelmesen fogta fel a dolgot. Az első kérdése tökéletesen vademberes volt.

- Ki jehet södni a haját a hintalónak, apapa?

Mikor ez irányban megnyugtató választ kapott, föltette a második kérdést. Az is illet Ferenchez, a világ leggyávább vademberéhez.

- Apapa, nem esők le jója?

- Nem, - mondom - majd megkérjük a Jézuskát, hogy olyan pejkit válasszon az istállójából, amelyikről nem lehet leesni.

- Makója is el jehet veje mönni?

Mikor még apapa ráérősebb ember volt és Ferencet a térdén hoppoltatta, akkor mindig ez volt a direkció. „Felültem a fakóra, gyerünk lovam Makóra.”

- Hogyne, - mondom - a hintaló odavisz, ahova akarod.

- Akkor az jó, jó - állapította meg a vadember, ennél fogva még aznap nyakamba vettem a várost. Minden játékkereskedésbe azzal mentem be, hogy olyan hintalovat adjanak nekem, amelyről nem lehet leesni. Van olyan?

- Hogyne - mondták a boltosok és elkalauzoltak a fából való ménesekhez.

- De biztos az, hogy erről nem esik le az unokám? Vállalják érte az urak a garanciát? Mert tudják, hogy én milyen ember vagyok. Kiírom az újságba, ha a gyerek betöri az orrát és országvilág előtt önökre hárítom a felelősséget.

A boltosok a vállukat vonogatták. Úgy ismerik híréből az unokámat, hogy több baj van vele, mint egy életfogytig való fegyházra ítélt gonosztevővel.

Természetesen felháborodva hagytam ott őket, magamban mélyen lesújtó véleményt alkotva a vidéki kereskedelemről.

- Majd Pestről hozok én olyan lovat, amilyent Szegeden nem láttak a honfoglalás óta.

A pesti kereskedő csakugyan egészen más, mint a vidéki. Pedig én se vagyok éppen együgyű ember és ezúttal igazán ravaszul tettem föl a kérdést:

- Kérem, van-e olyan hintalova, amelyikről le lehet esni?

- Nem létez - mondta a pesti játékkirály.

- Például ez? - választottam ki egy aranyos kantárú, piros nyergű, nagy fehér lovat. Annak a dédcsikaja lehetett, amivel Árpád meghatalmazott követe és minisztere kedveskedett Zalán-nak. - Megbízható, szolid állat ez?

- Ojjé! Kilenc éve itt áll és még senkit se vetett le magáról. Tessék idenézni!

Azzal a játékkirály ráhuppant a fatáltosra és öröm volt látni, ahogy ringózott rajta. Akaratlanul is elkezdtem dudolni.

- Felültem a fakóra, gyerünk lovam Makóra.

Az eredmény az lett, hogy a paripa vágtatni kezdett és az úrlovas orráról leesett a cvikker, de ő maga olyan peckesen maradt a nyeregben, hogy megképzett előttem Sobri Jóska. Különösen mikor százhusz pengőre értékelte a Bucephalust.

- Hát mi olyan drága rajta, kérem?

- Kengyele is van, kérem. Valódi vasból van a kengyele, garantált.

Persze, a szegedié bizonyosan művasból lett volna.

- És a szőre?

- Az a valódi birkaszőr, kérem.

- És könnyen ki lehet ezt szaggatni?

- Tessék megpróbálni - mondta a kereskedő mérgesen.

Megpróbáltam és tele maradt a markom valóságos birkaszőrrel.

- Ilyen kell nekem - konstatáltam boldogan és boldogságom a boltos urat is felvidította. Nem mondta, de bizonyosan azt gondolta, hogy neki is ilyen vevő kell.

És a szent estén kiderült, hogy a pesti paripában valóban a valódi birkaszőr az egyetlen haszonra való dolog. Ferencnek az volt az első dolga, hogy kopaszra szaggatta és úgy kacagott hozzá, hogy az angyal teljes óra hosszáig ott könyökölt az ablakunkban. (Bizonyosan ezért maradt az idén néhány raj Fercsike karácsonyfátlanul a szegénysoron.)

Mikor a hajtalanítási művelet végetért, Ferenc kijelentette, hogy a ló most már szép ló és felszólított, hogy nyissam ki.

- Bolondkám, a lovat nem lehet kinyitni.

A vadember nem ismeri a lehetetlenség fogalmát és rendes körülmények közt toporzékolva kezdett volna velem filozófiai vitát. A csillagszórós este azonban egy kicsit megzavarta a karakterét. Minden drámai póz nélkül, de nagyon őszinte megvetéssel fordított hátat a lónak.

- Akkoj ez nem jó jó. Ezt csak oda köjj adni a házmestőj Gizinek.

- Lányok nem szoktak lóra ülni - magyaráztuk neki és különféle észokokkal, amelyek közt nem utolsó volt a női nem lecsökkentése, rávettük, hogy próbát tegyen, milyen az a huszár-élet.

- Felültem a fakóra, gyerünk lovam Makóra - hoztam lassú ringásba a táltost.

- Sebősebben, apapa!

Nagyobbat lódítottam a lovon, Ferenc sötéten nézett rám.

- De hát ez nem mögy, apapa.

- Majd megy az, csak ringázd magad! Így ni!

- Én csak lemönök ejjül! - ordította el magát a próbalovas. S mire kimondta, már meg is tette, de fejfelé, örök szégyenére a pesti szavahihetőségnek. Soha többet nem lehetett rávenni, hogy megismétlje a kísérletet. A ló azóta ott búsul a sarokban, lévén neki elég nagy feje hozzá. Takarításkor, ha összecsendül valódi vasból való kengyele, Ferenc odafordul hozzá, ráölti kis piros nyelvét és becsmérő tekintetet vet rá:

- Me-e! Majd hoz neköm az én apapám jó jovat is, ha elmögy vijággá.

*

És apapa eleget megy világgá gránicon innen és gránicon túl, de mindig csak a vonaton jut neki eszébe, nem az, amit hozott, hanem amit ott felejtett a világban. Például ma délután is, ahogy visszafelé fordította a szekérrudat Pozsonyból, csak Galánta táján jött rá, rendbeszedvén útlevelét, vasúti jegyét és a többi életmegszépítő találmányokat, hogy a vasárnapi tárca kéziratot ott felejtette az asztalon a Carlton-szállodában. Arra-erre-irri-orro-urru-hu! Talán mondani se kell, hogy a legszebb tárca, amit valaha írt! Olyant nem is lehet írni, csak éjjel után három órakor, mikor az ember már túl van előadáson, vacsorán, aszúboron, koffercsomagoláson és zúgó fejfelé néz ki a pozsonyi ködbe és meglátja benne az öreg Casanovát, pont azon a sarkon, ahol százötvenegynéhány évvel ezelőtt fordult meg valami viganó után, Bécsből Varsó felé igyekező. Igen, Seingalt lovaggal csináltam interjút az éjszaka, földadván neki a kérdést:

- Nézze csak, kollégám, már erre a kis időre úgy sem érdemes lefeküdni, diskuráljunk egy kicsit. Mondja csak, ha Casanovából öreg korára könyvtárigazgató lett, a könyvtárigazgatónak van-e valami kis kilátása arra, hogy öreg korára Casanova lesz belőle?

Én bizony most már meg nem tudom mondani, mit felelt a kedves öreg svihák, de tán jobb is, ha a tárcsa nem kerül meg s a dolog előttem is homályban marad. De csak most ítélem így meg a helyzetet, ott a vonaton nagyon el voltam keseredve. Hol az ördögbe veszek én most témát, még ha asztalhoz jutnék is? - evett a méreg és álomba haragudtam magamat.

Arra ébredtem fel, hogy az érsekújvári állomáson igen veregeti valaki a kupém ajtaját. No, tőlem veregetheti. Nyissa ki ez az angol sörfőző, aki itt szuszog velem szemben. Én nem nyújthatom ki a kezemet, mert én most alszom.

- Hamar, hamar, apapa, mert mindjárt elindul a vonat.

A hang ugyan ismeretlen, de az apapa mégis csak én vagyok. Félretoltam az ajtót, egy úrhölgy mosolyog rám két kicsi bőrebukkkal.

- Az este bent voltunk Pozsonyban az előadásán, tudtuk, hogy most itt megy keresztül és kihoztam megmutatni az én két vademberemet. Hát látjátok, ez az a bácsi.

A bőrebukkók szemmel láthatólag elcsudálkoztak, hogy apapának nincs olyan szép hosszú fehér szakáll, mint a százesztendősi jóvendőmondónak, de mint jól nevelt bőrebukkók, nem árulták el a csalódásukat. Csak előhúztak valamit a hátuk mögül és azt mondták:

- Tessék ezt elvinni a szegedi vadembernek.

Már akkor füttyölt a vonat és meg se simogathattam az érsekújvári vadembereket. Hanem az álom egyszerre kiment a szememből, amint megláttam, mit hagytak ott.

Hát ez az a ló, amivel apapa tartozik az ő külön vademberének. Ez a valóságos jó ló, amely megfelel minden vademberi követelményeknek. Csak feje van, mint az óperzsa királyi paloták oromdíszül szolgáló lovainak, de az szaggatható fekete sörényt visel, amilyent apapa is hordott ezeknek előtte. A teste nádpálca, amely nem ingerel kinyitásra, ellenben leesni se lehet róla.

Most már csak az a kérdés, hogy hipp, hopp, oda megy-e vele az ember, ahová akar? Reggelre az is kitudódik, mert ide fektetem magam mellé a pesti hotel-ágyba. Majd megválnak, elvisz-e piros ködön innen, fehér ködön túl Seholország közepibe, fekete erdő tövibe, ahol nincs se toll, se tinta, csak lapulevél s az alatt még az idősb vadember is addig alszik, ameddig akar.

A BÁRÁNY UTAZÁSA

Valahol, jó néhány száz kilométerre innét, Gyümölcsoltó délelőttjén virágszagú úriház tornácán fiatal lány játszott a napsugárral és egyszer csak elmosolyogta magát. Lehet, hogy öreg varjút látott a rózsafa-karón, vagy koldustarisznnya formájú felhőt az égen, olyant, amilyenell a múzeumigazgatók szoktak jární, - elég az hozzá, hogy bekiáltott a szobába:

- Tudjátok mit? Küldjünk a szegedi apapának húsvéti bárányt és üzenjük meg neki tőle, hogy szeretjük.

Három drága jó ember nevetett vissza a napsugárba öltözött lányra és vita nélkül megszavazta a javaslatot. Először azért, mert csakugyan lehet azt szeretni, akit egyszer láttunk az életben, vagy egyszer se. Másodszor, mert menyasszonnyal nem szokás ellenkezni, már pedig a napsugaras lány menyasszony, még pedig hódított. Bécsből hozta a kis gazda s úgy megtanította magyarul, hogy már az én írásom is megérti, amit pedig én se mindig mondhatok el magamról. (Nono, csak a sajtóhibákra célsok.)

- Ohó, hiszen ez tulajdonkép a magyar irodalom diadala - pattant fel az öreg gazda és szaladt bárányt keríteni. Pedig nem mai gyerek már ő se, hogy is mondjam, olyan magamformájú meglett férfi, de azért addig tüsténkedett, míg csakugyan kerített húsvétra való bárányt. Hófehéret, rózsás orrút, gömbölyűt, kezeset, az őseit bizonyosan a betlehemí mezőkön legeltették a csordapásztorok.

A ház fehérhajú úrnője piros pántlikát keresett elő, a kis gazda ezüstcsengőt szerzett, valósgos anziksz-bárány lett a bariból. Tömték sós kenyérrel, hízelegtek neki tejes cuclival s hogy még a szél se ártson neki, éjszakára az előszobában vetett neki ágyat a menyasszony, bársonypokróccal takarta be s azzal cirógatta álomba, hogy siessen elaludni, mert reggel korán kell kelni, hogy le ne késsen a vonatról.

Persze mit tudhatja azt egy menyasszony, hogy ha a gyereket utazással biztatják, egész éjszaka nem tud aludni? Kihajnallott, mire a barika álomba bégte magát, addig a ház népe se foghatta le a szemét s így bizony mindnyájan későn ébredtek. Lóhalálban kellett vágatni a kocsisnak, hogy elérje a déli vonatot s közben a bárányt is ölelgetni, hogy ki ne ugorjon a kocsiból. Már akkor érezte az ártatlan, hogy a kultúra vívmányait nem neki találták ki s egész úton hajtogatta a maga bárány-idiómáját:

- Szegény anyám, ha tudta volna, dehogy szült volna engemet!

Hát még ha mindazt tudta volna, ami meg volt írva róla a csillagokban!

A vonatot ugyan elérték, de azzal nem sokra mentek. A forgalmi irodista mérgesen csapta össze a kezét:

- De hát micsoda ember kend, hogy így akar egy bárányt feladni?

A kocsis engedelmet kért, hogy ő nem micsoda ember, hanem Mihály, a főügyész úr kocsisa és ő nem tudja, hogy így kötőben, rossz nadrágban nem lehet bárányt földadni, ha tudta volna, akkor fölvette volna az ünneplő-ruháját.

- Bolond kend, - nevette el magát a tiszt úr - a fene bánja a kend gúnyáját, nem arról beszélek én. Mit mondtak kendnek otthon?

- Hogy adjam föl ezt a bürgét, vesszen meg a gazdája.

- Hát ki a gazdája?

Mihály előkotort a kötényzsebből egy névjegyet.

- Erre föl van írva mind a kettő. A tekintetes főügyész úr is, meg a szegedi tekintetes úr is.

- No jó. Hát mondja meg kend otthon, a bárányt tegyék ketrecbe és állítsák ki róla a fuvarlevelet, mert kend ahhoz nem ért.

Hát a ketrecel nem volt baj, mert a ház úrnője rögtön följánlott e célra egy tyúkketrecet, amiből ügyes emberek könnyűszerrel szerkeszthetnek bárány-palankint. Pláne a kis gazda elektrotechnikus mérnök, hát most megmutathatja, mit tud.

Hanem a fuvarlevél kiállítása már nem ment ilyen könnyen. Azt a menyasszony magának követelte. Ő így akar levizsgázni a magyar tudományból.

Le is vizsgázott. A „címzett neve” rovatba beírta, hogy „Id. és ifj. Ferenc uraknak, Szeged”. Bizonyosan ilyen tökéletesen megfelelt volna a többi kérdésre is, de a többi kérdést nem értette meg. Kénytelen volt a vőlegényét ültetni az íróasztalhoz, ő maga pedig elment báránypalankát szerkeszteni.

A kalitka el is készült, már az utolsó lécezt szegezték a bárányra, mikor a vőlegény kitámaszkodott az udvarra. Halálsápadt volt, ősz hajtincs tapadt verejtékes homlokára és megtört hangon kért egy pohár vizet.

- Nem bírom tovább - támaszkodott a falhoz.

- Mit? - rohantak hozzá.

- A fuvarlevélkiállítást. Nem nekem való ez. Én csak mérnök vagyok. Te vagy a jogász, papa. Neked kell mindenhez értened.

A főügyész egy kicsit bátortalanul mosolygott, mikor leült az asztalhoz, de mire felkelt, egész imperátorprofilt nyert az arca.

- Mi lesz a mai ifjú nemzedékből, ha már egy fuvarlevelet se tud kiállítani? - kérdezte szelíd dölyffel és újra útnak indította Mihályt a báránnyal.

Mihály elment, mint nyájas tavaszi reggel és visszajött, mint fürgeteges nyárest.

A ménkü üsse meg ezt a bárányt, ünnep délután nincs fölvételezés.

No, ezt jó tudni, mert holnap is ünnep lesz, tehát Mihálynak már kakasszókor jelentkezni kell a teherrel a forgalmiban. Mihály jelentkezett is és meg hozza a hírt, hogy a fuvarlevél rossz, tessék okos emberrel kitölteni, az az üzenet. A jogtudomány egy kicsit hervadtnak érzi magát, a mérnöki tudomány elnézően mosolyog, aztán tanácsot tart a két tudomány, hogy hol lehetne okos embert keríteni, különösen így kettős ünnep második délelőttjén.

Farkast emlegetnek, kert alatt jár: kopogtat az ajtón az okos ember. Megyei virilista, kereskedelmi kamarai tag, gyárigazgató, hát ez már csak tudja a dörgést. Hozzá fekete szakáll is van, tud imponálni, ha arra kerül a sor. Leccsap a fuvarlevélre, mint a héja s rögtön fölfedezi a hibát.

- Hát persze, igaza volt a vasútnak, így kell ezt ni, most már mehet a Mihály.

Mihály viszi a bárányt és hozza a bárányt és kijelenti, hogy a fuvarlevél most már valóban gilt, de a forgalmi iroda és a haza üdve passzust is kíván.

Az ám, csakugyan, hogy is lehetett ezt elfelejteni? - kérdik a lecsökkent tudományok az okos embertől.

- Az semmi, - legyint a gyakorlati élet embere - azt ad akármelyik mészáros.

Hiszen lehet, hogy ád, de hol lehet ünnep másnapján olyan mészároost találni, aki józanul tekinti a világi dolgokat? Hárman négyfelé szaladnak, végre találnek egy vérben dolgozó iparoskeblű honfitársat, aki azonban túlságosan józanon fogja fel a dolgot.

- Hogy gondolják ezt, uraim? Állategészségügyi kihágásra akarnak engem csábítani?

Itt nem imponál a legkoromfeketébb szakáll se. Egy törvénytisztelő mészáros mestert veszedelmes dolog sokáig kísérteni, mert bárd van a kezében. Mit lehet most már csinálni?

- Mi lehet? - lép fel mosolyogva a ház fehérhajú úrnője, mint a remény angyala. - Hát itt van a kománk majorja, ő földbirtokos ember, bizonyosan megszánja passzussal Sándort, ha kiszalad hozzá.

A major alig húsz kilométerre van a városhoz, öreg este van, mire Sándort, a főügyészt hazadöcögteti Mihály a kátyus, hancsikos mezőkön keresztül, de hála Istennek, legalább megvan a passzus. Megcsörgetik a barika előtt, aki kissé mélabúsan néz ki a rácsai mögül, nyilván arra gondol, hogy báránynak ugyan még bárány, de mi lesz ő belőle, mire a húsvéti címig és jellegig elér?

Reggel kettős láрма veri fel álmából a házat. A kocsin a bárány béget, a tornácon Mihály káromkodik.

- A hétszentségit ennek a dögnek! Meg annak is, akinek megy!

Mihály kellő nyomatékkal figyelmeztetetik a káromkodást tilalmazó törvényre, minélfogva most már nem a bárányt szidja, hanem azt, aki a törvényt csinálta.

- De hát mi baja kendnek a törvénnyel?

- Mert a vasútnál is azt verték a fejemhez. Hogy a törvény állatorvosi bizonylatot is kíván a bürgétől.

Újabb konferencia a gyakorlati ember bevonásával, aki fölényesen mosolyog.

- Nem kell kétségbeesni, emberek. Két nap a vasút fűtyült ránk, most mi fűtyülünk a vasútra. Föladjuk a bárányt postán. Gyerünk csak, Mihály, a postára.

A postafőnök, kedves, derék úriember, van érzéke az irodalom iránt is és azt mondja a gyárosnak a helyszíni szemle után:

- Rendben van, eltekintek a kedvedért az állatorvosi dokumentumtól, csak a ládát vegyétek kisebbre, mert ezt nem vehetem fel, e tekintetben nagyon szigorú a szabály.

A család szétszedi a ládát, elfűrészelnék a lécekből és megszerkesztik az új ketrecet, tekintetbevéen azt is, hogy a bárány három nap alatt határozottan összébb ment három kilóval. De úgy látszik, inkább lelkileg van megviselve, mert íme kiderül, hogy az új ketrecbe nem fér bele, tehát szétszedik és összerakják mégegyszer. Még ide egy szög, ohó, amazt meg el kell verni, hogy meg ne szúrja magát a bari, no, most már viheti, Mihály.

Mihály elmegy és Mihály visszajön. Most már szólni se tud a dühtől, csak az öklét emelgeti az ég felé. Szeretne valami alkalmas istennyilát elfogni.

- A posta csak húsz kilóig vehet föl csomagot. A mi csomagunk huszonegy kiló és ötven deka.

Az ötös tanács elhatározta, hogy megköveti a vasutat és Mihály mint nagykövet és meghatalmazott miniszter, szerdán újra felveszi a tárgyalás fonalát a forgalmi irodával. A vasút megbocsátott, de kötötte magát az orvosi bizonyítványhoz. Mihály megpróbált előhozakodni a bárány megrendült egészségi állapotával.

- Hiszen láthassák, mán alig áll a lábán a szegény pára-jószág! - bökött felé az ostorával.

- Annál elengedhetetlenebb az állatorvos - fordította Mihály ellen saját fegyverét a vasút.

A bárány beszállított a városi állatorvoshoz, aki élénk figyelemmel kísérte lélegzését, megmérte a vérnyomását, megnézte a nyelvét és megmarkolászta a hasát, végül kiállította az írást, hogy a hazai juhállomány veszélyeztetése nélkül elutazhat Szegedre.

Természetesen mindez időbe került s ezúttal megint a vasút fűtyült a bárányra.

Csütörtökön Mihály már hajnalban megszállta az állomást s minden pakernak és vasúti bakternek az orra alá dörzsölte az állatorvosi okmányt.

- Csúffá van téve a vasút!

A vasutat persze nem lehet csúffá tenni. A vasút föltekintette az okmányt és visszaadta Mihálynak.

- Ez nem jó, öregem. Nem a városi állatorvostól kíván bizonyítványt a szabály, hanem a járásitól.

Mihályt egy kicsit megütötte a szél, de aztán csak helyrekáromkodta magát és kijelentette, hogy ő szégyenletiben sem megy haza, míg a bárányt föl nem adja. Elfuvarozta a járási állatorvoshoz, azt délután három órára előkerítette s most már triumfálva tért vissza a vasúthoz.

- No, van-e még baj?

Nem, most már minden rendben találtatott, az írás kiállított s Mihállyal közöltetett, hogy mennyi a szállítási sarc.

- Hű, az árgyélussát! - hördült fel a kocsis - ötven fillérem hibádzik. Muszáj volt egy kis nyakolajjal erősíteni magamat, mert még ma egy falatot se ettem. Mindjárt hazaszaladok érte, ugyan vigyázzanak erre az istenadta teremtésre. Vagy tán be is tehetnénk már a vagonba, egybe itt leszek a pénzzel, inkább kocsit, lovat itt hagyok zálogba.

A vasút jó szívvel volt Mihályhoz, de már ezt az egyet igazán nem tehette meg neki, mert ez fegyelmi vétség lett volna. Azt mondja a szabály, hogy a szállításra felajánlott tárgyak letétbe nem tehetők.

Így az én húsvéti bárányom még egy utat megtett a városba s egy vonattal később fogadta utasának a magyar állam. Már nem tudom, az életbiztosítás használt-e neki, vagy a kettős állatorvosi bizonyítvány, de örömmel jelentem, hogy elegendő erőben megérkezett. Ahhoz elegendő ereje van, hogy szívszaggató kérdéseket intézzon hozzám:

- Me-é? - Me-e-é?

Hiszen ha én azt tudnám, hogy mért?

Ifjabb Ferenc őszinte részvétellel kérdezi:

- Apapa, mit mond a bajika?

- Azt, Ferencem, hogy le ne vágjuk, mert egy hét alatt nemcsak ezt a szegény bárányt átkozták meg, hanem azt is, aki megeszi!

HALÁLNAK TÜKÖRE

Ez szép régies cím így magyarul is, latinul még szebb: Speculum mortis. Lírai költőkoromban ez volt a legkedvesebb témám, roppant sokat foglalkoztatott akkor a halál gondolata. Mindig úgy képzeltem, az ember életében az a legromantikusabb pillanat, mikor eljön érte a halál. Pipálgat ebéd után a hintaszékben, egyszerre valami hűvöset érez a háta mögött, az ördög vigye el a dolgát ennek az Etelnek, mindig rosszul csuk ajtót, ablakot, ha a legényeken jár az esze - mit kellene csinálni, hogy fel se kelljen állni, mégis megszűnjön a cűg? Az ember hátrabillenti a fejét s akkor veszi észre, hogy a halál tüsténkedik mögötte, egyszerre rá lehet ismerni a fehér lepedőről, ő ringatja a hintaszéket és ő csinálja a hideget. Ilyenkor aztán az ember magára kapkodja a celle-culláját, ijedtében fölszalad a havasokra, lebújik a piramisok gyomrába, tanácsot kér a csépai szent takácstól, hangyatojást eszik mézes fokhagymával, ami külön-külön is isteneknek való eledel, hát még együtt! - de hát mind nem ér ez semmit. A halál utoljára csak leveszi a válláról a fehér lepedőt, belekötí az embert, mint valami szennyest és elviszi kimosni a Kidron vizébe. Aki aztán oda nem ég a vasalásba, az majd előkerül szép fehér gyolcsnak a Jozsafát-völgyében. Szóval szóról-szóra úgy, ahogy a pisai Santo-campo portikusának a falán meg van festve a Halálnak Tüköre. Ahol is a csontember harapófogóval kergeti hegyen-völgyön keresztül a népeket.

Hát lehet, hogy hatszáz esztendővel ezelőtt így volt, de most nem úgy van. Nem szívesen teszem, de el kell szomorítanom azokat, akik még nem próbálták, hogy nincs a dologban semmi romantikus se. Én tudom, mert most vizsgáztam belőle.

Először is az ember nem ül hintaszékben. Egyrészt azért, mert nem ér rá, másrészt azért, mert a megbízható hintaszék a legritkább természeti tünetények egyike. Vagy a talpa szűnt meg ragaszkodni a nagy egészhez, vagy a srőfja van lazulóban, vagy a szalmája elmenőben. Egészen olyan megbízhatatlan, mint egy modern királyi trónus. Kicsiből meg lehetne ugyan csináltatni, de ellustálkodik az ember; aztán meg nem is nagyon fontos. Hiszen úgylis csak a vendég esik ki belőle, annak meg úgy kell, minek ült bele?

Tehát nem a hintaszéken ül az ember, hanem az íróasztalánál és az adócédulákban gyönyörködik, amiktől nem hidege lesz, hanem melege. A hideg csak akkor jön, mikor nyílik az ajtó és belép rajta a kaszás ember.

- Ez a halál - szorul el a szíve az embernek. Az pedig alázatos tisztelettel bemutatkozik.

- A gázgyári inkasszáns vagyok, kérem.

Igen, a halál részletekben. Először a gázgyár inkasszánsa, aztán a szabóé, a suszteré, a hentesé, a fűszeresé, a patikárosé, a lakatosé, az üvegesé, a könyvkereskedőé, a vízvezetékszerelőé, a virágkereskedőé, a grönlandi eszkimógyerekeket úszónadrággal felruházó asztaltársaságé és a többi esőcsinálóké. Pedig ezek csak a nadrágban járó halálok. Hát még akik szoknyát viselnek! Azok nem is láthatók, csak érezhetők, mint a nehézségi erő.

Hatszáz esztendővel ezelőtt határozottabban irgalmasabb volt a halál, mint most. Akkor egyetlen harapófogóval kergette az embert, most csipkedi harminccal a szívét, a tüdejét, a máját, a veséjét, az agyvelejét.

- Ebbe bele kell tébolyodni - fogja az ember a fejét a vacsoránál, meghitt családi körben.

A meghitt családi körben nagy ijedelem támad erre a kijelentésre. A meghitt családi kör ijedtében elhúzza a családfő elől a sonka legpirosát.

- Sok húst eszel, ez a baj. Ezután mézeskenyeret kapsz reggelire, vacsorára pedig spenótot, mert abban van a vitamin.

Ha akarnám, pocskáá tehetném az egész vitaminelméletet. Sohase kívánok több vitalitást, mint amennyivel az oroszán rendelkezik, pedig még senki se látott oroszánt spenótot enni. De hát asszonyokkal okos ember nem vitatkozik, mert tudja, hogy nagyon sokba kerül, ha meggyőzi őket. Három nap ettem a vitamint, mint egy bárány. (Bárányt mondok, mert mit öregítse magát az ember, ha nem muszáj?) Nem tudom, ki hogy van vele, de nekem alighanem a tudómra ment a spenót. Krákogtam, tüszögtem, mint egy cethal s megfelelő méretű szigonyokat éreztem az oldalamban.

- Apu kezd zöldülni - ijesztgették egymást a családi kör asszonyai. - Alighanem klorózis.

- Fene ez, nem klorózis - nyugtattam őket szédelegve. - A sok vitamin teszi ezt. A szovjet már csak vörös, de ha spenóttal etetnék, az is megzöldülne. Meg is írom Genfbe, ha ráérek, hogy ez az egy tán még segítene.

De a családi kör csak nem nyugodott meg. Abból láttam, hogy fölkeresett az a barátom, akivel véd- és dacsövetségünk van halálesetre. Olyanforma, hogy a búcsúztatót én mondom öfölte, de az özvegyemet ő kíséri a koporsóm után.

- Te öreg, - tette a vállamra a kezét - rendben van az életbiztosítási kötvényed?

- Gondolod, hogy olyan komoly a dolog? - tüszentettem neki választ.

- Nagyon komoly, fiam. Éppen azért akarok szót érteni veled. Nézd, én állom az egyezményünket, de ebben a mostani influenzás világban nem szeretek sokadalomba menni. Halasszuk el a temetésedet a kánikulára, jó?

Mit nem tesz meg az ember egy régi barát kedvéért? Beleegyeztem a halasztásba és ágyat bontattam magamnak fényes nappal. Megdicsértek érte az illetékes körök, de mindjárt vérszemet is kaptak. Hogy hátha még meg is hőmérőzném magam, milyen füge-gyerek lennék akkor! Azt én tudvalevőleg nagyon káros találmánynak tartom s tisztán annak tulajdonítom, hogy ma sokkal több lázas ember van, mint Hippokratesz, vagy Albertus Magnus idejében volt. Mert aki nem ereszti magához közel a hőmérőt, annak csak melege van, legföljebb ejnye, de kutya melege van. A láz csak ott van jelen, ahol hőmérővel szerencsétlenkednek az ember körül.

Most is biztos voltam benne, hogy baj lesz abból, ha engedek az elvemből s jódarab időre ez volt az utolsó tiszta gondolatom. Aztán hol olyan volt, mintha én volnék az utolsó inka, akit parázson pirítanak, hol meg mintha a Jeges tengerben úszkáltam volna valami vízbeesett csillag után, amiről azt hittem, hogy az én aranykrajcárom. Ez nagyon élénk vízió lehetett, mert mint mondják, egyre azt kiabáltam, hogy helyet nekem, mert én „busa szökető” vagyok. Így hívták az én gyerekkoromban magyar-tudósul a cethalat. És ebből látnivaló, hogy milyen nagybeteg lehettem én most.

Néha kiütöttem a fejem a tengerből, lélekzetet venni cethalmódra s olyankor mintha sápadt arcok, kisírt szemek lebegtek volna körülöttem. Később már azt is észrevettem, hogy két orvos-barátom arca is ott keringél körülöttem. De azok nem voltak sápadtak, hanem olyan nyugodtak, mint máskor. A szemüket ugyan ők is törülgették, de némi erőfeszítéssel meg tudtam állapítani, hogy nem engem siratnak.

- Igen, - mondták tárgyilagos szakszerűséggel - ilyen ez a mostani influenza. Egy kicsit már benne vagyunk mink is.

Ebből tudtam meg, hogy az én bajom „mostani influenza” s mivel ettől fogva megfigyeléseket tehettem magamon, felelősségem tudatában merem állítani, hogy a mostani influenza a

legszimpatikusabb betegség, amit eddig ismer a történelem. Ha a kőkorszakbeli embereknek is csak ilyen mostani influenzájuk lett volna, valószínűleg még most is élnének.

Hogy hogyan lehet ilyen tökéletlenségeket mondani? engedelmet kérek, én mint átvészelt influenzás beszélek s mondhatom, hogy soha olyan változatos nem volt az életem, mint mikor a halál tükörében nézegettem magamat.

Először is csönd és nyugalom volt javallva. Már az maga megér egy párhetes nyavalyát. Eltiltottak tőlem minden élőlényt, aki zajcsinálásra képes. Még a limonádét is csak olyan génusz hozhatta az ágyamhoz, aki hajlandó volt harisnyát húzni a cipőjére, arra meg posztó-mamuszt. A házban található kutyákat ugatni levitték a pincébe. Az órákból kiszedték a ketyegőket. Csak a kinin volt feljogosítva arra, hogy ketyegjen, doboljon, harangozzon, cimbalmozzon az agyamban s a kinin azt nagy passzióval csinálja. Talán különös hálából is azért, hogy én nem úgy bánok vele, mint más ember, aki brutális mohósággal lenyeli. Én szép nyugodtan atómokra rágom, mert másképp megfulladnék tőle.

Tehát csend és nyugalom, de azért vigyázni kell arra is, hogy megfelelő szórakozások eltereljék a beteg figyelmét a bacillusokról. Lehet találni megfelelő szórakozásokat. Az ember mind a két hóna alá hőmérőt tesz s aztán mulat rajta, hogy az egyik csak harmincöt-kettőt, a másik meg harminckilenc-kilencet mutat. Ez a differencia feltétlenül beáll, ha az egyik hőmérőt úgy dugja be az ember, hogy a hegyes vége kiálljon egy kicsit, a másikat meg úgy, hogy nem rázza le a megátalkodott higanyt. Nem rossz dolog az se, ha az orvosok hozzájuttatják az embert egy orvosi receptkönyvhöz, amelyikből ki lehet nézni, hogy mi különbség van a salicylparaphenetidin, meg a monosalicylsavasglycerinester között. Ebben igazán izgalom nélkül el lehet gyönyörködni. De azért jobb híján egy rovarkatalógussal is be lehet érni. Abból meg azt tudja meg az ember, hogy harminc esztendővel ezelőtt egy újguineai szőrös kukacot Vilmos császárról neveztek el s eltűnődhet rajta, hogy mit gondolhat most egymásról a császár, meg a kukac. Nem felejtsem ki azt sem, hogy az influenza ellen való medicamentumok közül legnagyobb kedveltségnek örvend a forralt bor. Ez igen régi, kipróbált szer, hiszen influenza még nem is volt a világon, mikor hazánkban már mindenütt így orvosolták. Az ember ezt is megpróbálja, már csak tradíciótszteletből is. Viszont mikor másnap az orvos arról győzi meg, hogy ez alaptalan babona, mert minden alkohol méreg, árt a szervezetnek, olyankor a beteg irgalmatlanul eltiltja ágyától a lekváros derelyét. Indok: hogy a lekvár is erjedési termék.

Mikor azonban idáig jut a beteg, akkor már csak azért tartják az ágyban, hogy mosolyogni megtanuljon. Ennélfogva most már beeresztik hozzá az unokáját is, aki eddig csak az ablakon keresztül kurjongathatott be, hogy „keiticsókolom”.

A Ferencek találkozása nagyon megható. A fiatalember, mióta én beteget játszom, a szobában is mindig az én elgazdátlanodott prémes autósapkámat hordja s a legelragadóbb garázsablót formázza benne. Ennélfogva indítatva érzem elmosolyogni magamat, azonban ifj. Ferenc idejekorán megszólal:

- Apapa, nem halsz mög?

Kis madárhangja tele van aggodalommal. Sietek megnyugtatni, mielőtt kibuggyanna a könny a szememből.

- Nem, Ferencem.

Ifj. Ferenc nem olyan erőslelkű, mint én. Teljes odaadással elsírja magát.

- Istenöm, de kár. Boros Jankónak már möghalt az apapája és most ő lött a háziúr. És akkor hencögött és akkor mögigértem neki, hogy most az én apapám hal mög és akkor én is háziúr löszök. Apapám, csak egy kicsikét haljál mög...

Nem, ez a mosolygás nem nagyon sikerült és valahogy ifj. Ferenc is megérezhette, hogy vannak olyan kívánságok, amelyeknek még a legmegértőbb apapa előtt sem ajánlatos kifejezést adni. Mert bár félig-meddig ígéretet tettem neki, hogy alkalmilag hozzásegítem Jankó lepipálásához, nem türelmetlenkedett, sőt a maga módján tudtomra adta, hogy nem sürgős a dolog.

- Tudod mit, apapa? Ha szép nyugodtan fekszel az ágyban addig, míg a doktor bácsi mondja és nem ugrálsz mindig, mint a sajtkukac és nem rázod éjszaka a rácsot, akkor odafektetöm hozzád az új Bonzót. Tudod, azt a nagyhajút? Mögállj, mindjárt hozom is.

Az új Bonzó az a nagy mackó, akit én jártam ki a Jézuskánál karácsonyra. Majd akkora, mint Ferenc s olyan hosszúszerű bundát visel, amilyent még a nagy Brehmben sem hordanak a medvék. Ez adott neki páratlan értéket ifj. Ferenc szemében s ez mentett meg engem attól, hogy kórágymban medvét melengessek keblemen.

- Jaj, apapa, csak most vöszöm észre, hogy a te ágyadnak nincs is olyan rácsa, mint az enyimnek. Mingyárt kiszökne belüle ez a Bonzóka, mikor te elalszol, aztán elcsavarogna és olyan csúnya kopasz mackó lenne belüle, mint a régi Bonzó. Hanem tudod mit? Majd idekötöm szíjjal az ágy lábához és vigyáz rád, hogy föl ne kelj addig, még a doktor mög nem engedi, jó?

Így lett a Bonzóból beteg-őr, akinek néhány pofonka előlegezése mellett medve-kötelességévé tétetett vigyázni arra, hogy apapából rossz kis fiú ne legyen. Nem is mondhatnám, hogy különösebb kedvet éreztem volna pajkosságokra. Reggeltől estig egyebet se hallottam, minthogy milyen ármányos betegség ez a mostani influenza. Egész ártatlannak szimulálja magát, úgy tesz, mintha már elmúlt volna, a beteg jól érzi magát, fölkel s akkor veszi észre, hogy az influenza belelopódzott a veséjébe, az ínyébe, az állkapcsába, a homloküregébe, ajaj, ki se lehet mondani, mikre képes ez a mostani influenza. Volt, akinek a haját vitte el.

A szóbeszédből az influenzának ez a legutóbbi ténykedése ütötte meg ifj. Ferenc fülét. Alighanem a Bonzó világszép hajzatára való tekintettel.

- Hogy vitte el a haját? - meresztette kerekre lenvirág-szeméit.

- Úgy, hogy megkopaszodott az a bácsi, - magyarázták neki - nem maradt haja.

- De hát ki vitte el?

- Az influenza.

Ifj. Ferenc eltűnődött, én pedig álomba menekültem az ijesztgetések elől. De ez már nem lázálom volt, hanem szép, egészséges álom. Nem a Jeges-tengerben úszkáltam a busa szöke-tők közt, hanem az Olimposzra repültem a múzsák díszkíséretével.

- No gyere, - szervuszolt nekem Apolló - majd kiadom a glóriádat.

Büszkén odatartottam neki a homlokomat és rögtön éreztem, hogy ütközik rajtam a glória. De furcsállottam, hogy nem süt, hanem hűt. Odakaptam - hát ragadt és olyan szaga volt, mint a tengeri halnak.

- Micsoda glóriát árultok ti itt? - igyekeztem a szemébe nézni Apollónak.

De nem Apolló felelt, hanem ifj. Ferenc.

- Pszt, apapa, - nézett rám kedves fölénnyel s fölemelte gömbölyű kis ujját - csak egy kicsit ne mozgasd még a fejed, mindjárt készen lesz!

Mozdulatlan rémülettel kérdeztem, hogy mi lesz kész.

- Az új hajad, apapám, látod? Lenyírtam a Bonzókáét és ideragasztottam a kis homlokodra, szintetikkonnal jó erősen. Ne félj, most már nem kopaszodsz meg, mert ezt nem bírja elvinni az influenza.

- Nem, nem félek - szorítottam magamhoz most már igazi nevetéssel a sofőrsapkás buksi fejét s azt hiszem, a környéken hírmondó se maradt a mostani influenza bacillusaiból.

Amik különben nagyon közeli atyafiságot tarthatnak a mostani élet bacillusaival. Mert azzal is csak az bír meg, aki nem veszi komolyan.

LEVÉL IFJ. FERENCNEK

Túl az operencián...

Kedves druzsám!

Megkaptam azon pár sor írásodat, amelyet, mint sejtem, úgy eszközöltél, hogy a mutató-ujjacskádat belemártottad a tintás-üvegbe és azzal mázoltad kis szíved érzelmeit a macskanyelv nevű csokoládéipari termék takaró-papírára. A török szultánok is így csinálták ezt valamikor, csak hogy persze azoknak nem kellett takarékoskodniuk, ennél fogva mind az öt ujjukat beledugták a kalamárisba. Igaz, hogy azok aztán nem nyalták meg utána az ujjukat, mint te szoktad, pedig annak lett volna értelme, mert az ő tintájukat édes bodzaléből keverték az akkori Müller testvérek. A modern tinta azonban nagyon keserű méreg, nekem elhiheted, mert tapasztalásból beszélek. Évtizedek óta szenvedek gyógyíthatatlan tintamérgezésben.

Hanem tudod, gyerek, mi a legmeglepőbb az írásodban? Az, hogy már is majdnem olyan olvashatatlan, mint az enyém. Most még úgy látszik, mintha rám ütöttél volna, de mire fogod te vinni negyvennyolcéves korodra! Boldog Isten, ha én olyan zavarba tudtam volna hozni a grafológusokat huszonnégy hónapos koromban, mint te!

(Igaz, ne vedd rossz néven, ha életkoroddal nem vagyok egészen tisztában. De azt sokszor fogod még hallani, hogy apapa memóriája e tekintetben nem jól szolgál. Például, hogy többet ne mondjak, nagyikát, a te anyukád anyukáját sokkal régebben ismeri, mint téged, de azért még máig se tudja, hány esztendő. De ez köztünk maradjon, öregem; tudod, mi férfiak sok mindent elkotyogunk egymás közt, amit az asszonyok előtt letagadnánk. Ezt a megjegyzést különben is tisztán okulás szempontjából teszem, minden malícia nélkül. Hiszen nagyika tudja, hogy apapa hány éves és így kvittek vagyunk. Az asszonyok mindig így kvittelnek, barátom, a te anyuskád is. Kérdezd meg csak apádtól.)

Nem tudom, tudod-e, mit írtál, - mert az már énvelem is többször megesett, hogy írtam, írtam, de nem tudtam, mit. Ez azonban nem baj, csak az olvasó tudja, hogy mit olvas. Hát én el tudtam olvasni a te leveled. Azt írtad, hogy „hogyan vagy, apapa?” és hogy „mikor dücc haza, apapa?”

Hát köszönöm, pajtás, fővogetek itt a tengeri párában, mint húsvéti tojás a sonkalében. Anyukád erre azt fogja mondani, hogy a hasonlat nem olyan költői, mint amilyeneket ő a baglyosiskolában tanult; de nagyika közbe fog szólni és mint mindig, most is eltalálja az igazságot, megállapítván, hogy nem is bagolyról van itt szó, hanem a zoológiának egy egészen más egyedéről, amely arról híres, hogy makkal álmodik.

Valóban nem is csinállok mást, csak álmodok, még pedig leginkább nappal; éjszaka ugyanis nem érek rá, mert az éjszakáimat az olasz vankosokkal való nehéz küzdelmek foglalják el és sokszor fölébredek különös csipogásokra is. Ezek a csipogások a tudómból jönnek, ahol a télen kis csirkék keltek ki, a kánya hordaná el őket... Nappal azonban nem zavar senki, sőt mindenki elkerül, bár szemmel látható tisztelettel. A szállodában ugyanis röstelltem bevallani, hogy író vagyok, mivel itt csupa tekintélyes emberek laknak, ennél fogva valami imponáló foglalkozási ágat fogtam rá magamra, ami egyúttal független és zavartalan magányt is biztosít. A kur-listán úgy szerepelek, mint vagabondo carnifice, vagyis vándor hóhér s ezzel elértem célomat. Az emberek tisztelnek és kerülnek. Egy kicsit féltem ugyan, mikor meg láttam a Glücksthal bácsit, meg a Landesberg bácsit, hogy majd lelepleznek, de megígérték, hogy nem szólnak senkinek és hiszem is, hogy megtartják a szavukat és nem rontják meg a

többi kur-gastok illúzióit. Mert az mégis kellemetlen volna, ha majd Pesten a szemükbe nevetnének, hogy egy ál-hóhérrel együtt ették meg a húsvéti hummert.

Igen, ez a hummer volt eddig az egyetlen izgalmas kalandom. Ahogy elkeseredve öntögetem a gallérom mögé a reggeli kávét (pszt, ezt is titokban mondom, csak neked, - ha a nagyok megtudják, sohse kávézhatok otthon többet kolbászt), - hát odajön a főpincér egy cédulával és súgja nagy-titkolódzva:

- Wünschen Sie Hummer?

Ijedten tiltakoztam. Nem kívánom Hummer urat. Nem azért jöttem ide, hogy új ismeret-ségeket kössek. Különben is mit akar az a Hummer, ki az a Hummer?

- Der Hummer - úgy tesz a főpincér, mintha - bajusza volna és azt lefelé pödörné a cipőjéig. - Languszt...

És néz rám felsőbbbségesen. Persze, vándorló hóhér, mit tudja ez, mi az a Languszt.

Pedig hát így már hogyan tudnám! A languszt, a hosszú bajuszú tengeri rák, az a Hummer. Magyarul homár. Persze, hogy ismerem. Van az nekünk kitömve a kultúrpalotában is, úgyis utálom. De hát a Herr Ober-rel csak nem hagyom magam lenézetni!

- Ja, ja - mondom lelkesedve. - Meine grösste Liebe ist der Hummer!

Látod, druszám, így jár a paraszt, ha úrnak akar látszani. Egész délelőtt lelt a hideg, hogy én eszem-e meg a bajuszos tengeri állatot vagy az eszik meg engem, bajusztalan hóhért?

Hát én ettem meg a szörnyeteget. Nem is volt olyan szörnyű, csak citromos bort kellett innom minden falatra. Azt hiszem, sütvé, sóval, paprikával egészen elszívelhető eledel volna. Így se rossz, olyan, mint az éretlen kókuszdió. Csakhogy én az éretlen kókuszdiót se szeretem.

Különben az ebédnél mindig sokat gondolok rád, drusza. Ha gríz, spenót, paradicsom, lekvár, sárgarépa kerül az asztalra, azt mindig meghagyom neked. Nem akarom dícsérni magam, de kevés unoka választotta meg ilyen szerencsésen az apapáját, mint te, te trifurcifer!

És hogy „mikor dücc haza, apapa?” Fölhatalmazlak minden olyan hír megcáfolására, mintha én többet sohse akarnék visszamenni Szegedre. Nem evett meg se a fiumei cápa, se a Hummer, - nem kínált meg kultuszminiszterséggel Mussolini és nem szöktetett meg egy montenegrói hercegnő sem. Ámbár, ami ezt az utolsó lehetőséget illeti, - de félek, hogy a levelem a nagy kezébe talál kerülni és akkor csakugyan nagyon meggondolandó lesz a hazatérésem.

Majd ha a kis csirkék nem csipognak, kis szívem... És addig is otthon vagyok egy nap száz-szor és járok ide-oda a kultúrpalota, meg a Kölcsey-utca közt, mint a vetélő. Mikor a nap süt rád, én vagyok az; ha szellőcske fujdogálja a szöske hajad, én vagyok az; ha csillag vigyázza az éjszakai álmod, én vagyok az és ha néha, reggeli ébredéskor egy könnyet találsz a vánkos-kádon, azt is én hagytam ott,

messzi apapád.

U. i. Tisztelem a fecskéket, gondolom, elseje után már ott voltak, - erre nem jártak, elég sok is itt a szeplős néni. Továbbá örömmel hallom, hogy ha elesel, már a magad erejéből is fel tudsz kelni. Úgyis kell, barátom. Idejekorán mentesítsd magad minden asszonyi befolyástól. Sic itur ad astra...

LESZÁMOLÁS IFJ. FERENCCEL

Ferencem, kedves,

tudom, hogy rendes nagypapa nem szokott éjfél után két órakor leszámolást tartani a háromesztendős unokájával, aki tőle nyolc lépésre bizonyosan a jó Istent interjúvolja meg álmában, hogy milyen autója van öneki és a sofőrje visel-e nyáron bőrsapkát. De látod, te nappal nem igen állsz velem szóba, mert neked mindig dolgod van, hol az én ásató-bakancsot szereled föl autónak, hol a jégszekrény csapjában fedezi fel lángelméd a perpetuum mobilét. És levelet se írhatok neked nappal, mert ösztönöd korán felismerte a családi törvényt, amely szerint csak az üres íróasztal a szép, ennél fogva hol a tintatartónak vetsz ágyat a dívánpárnákból, hol a tollammal adsz injekciót a mandulagyulladásos hintalovadnak.

Hát ezért vagyok kénytelen hajnalon innen, éjfélén túl váltani veled szót, míg pirosruhas Máriácskám rám mosolyog a falról és az ablakon bearanylanak az égi mezők csillagkavicsolt útjáról a Cassiopeia-szekér kerekai. A leszámolást nem lehetett tovább halasztani, noha apapa olyanformán van a leszámolásokkal, mint az ő gyerekkorában a Mitetszik boltos bácsi volt e, verekedéssel, mikor leszámolt a galambosi csősszel.

- Elbántam a paraszttal, - dicsekedett a hetipiacon - hármat is ütöttem rá a kalappal, még ő énrám egyet a löccsel.

Az én leszámolásaim is mindig úgy végződnek a mindenféle csősz bácsikkal és csősz nénikkel, hogy löccsel hagynak helyben, mikor én kalappal aratok diadalt.

Hanem ez nem a te eszedhez való, kis druszám és miköztünk különben se lehet ilyesmiről szó. Tegnap reggel nem találtam a kalapomat, tegnap délben nem találtam a bicskámat, ellenben te megtaláltad mind a kettőt és oly szerencsés kapcsolatba hoztad őket egymással, hogy a kalapom elvesztette kalapjellegét és csíkszedő lett belőle a fürdőkádban.

De nem a tegnap tette szükségessé a veled való leszámolást, Ferencem, kedves, hanem a ma, harmadik születésed-napja, aminek öröme házunk hölgyei összehívták az alvéget, felvéget. Láttam, hogy az ebédlőasztalon torta-havasok nézegetik magukat kávétegekben s meg akartam tudakolni, hogy kötelező-e rám is a hajókázás, vagy én elvonulhatok valami habmentes kontinensre.

- Itt vagytok? - szoltam ki a szobámból.

Nem felelt senki. Csak a konyha felől hallatszott mérges ajtócsapkodás, amiből nem volt nehéz kitalálnom, hogy ott szigorú nőnevelés van folyamatban. De bizonyos közeli csörtőgésből azt gyanítottam, hogy te drágám az ebédlőben éled világodat.

- Ferike! Ferike-e! Feriké-ém! Fere-enc!

Három felszólításom a pusztában kiáltó szava volt. Szokás szerint csak a negyedike jelentkeztél.

- Tessék, apapa!

- Gyere csak ide egy kicsit.

- Adsز vajamit?

- Nem én.

- Akkoj nem mögyök. Mönjön nagyika.

- Hallottad, mit mondtam?

- Hajjottad, mit mondtam. Azéjt se nem mögyök. Mönjön anyu.

Megcsörgettem a kulcsaimat, ahogy kis malacnak szokás a kukoricás szakajtót. Arra a kilátásra, hogy megnyílnak előtted az íróasztal rejtelvei, revízió alá vettél előbbi határozatodat.

- Mingyáj bemönök, apapám. Csak most dojgozok.

- Mit dolgozol, Ferencem? - döbrent meg nagyapai szívem.

- Csak csokojádét dojgozok a vendégöknek a kávéjukba.

Sohase gondoltam volna, hogy a csokoládé-gyártás ilyen borzalmas dolog. Csak ott dudo-rodtál ki a kályhalyukból, ahol a leggömbölyűbb vagy.

- Mit csinálsz, te anyagyász? - interpelláltalak meg.

Előbujtál feketén, mint a küldött ördög és tenyérkéidet kifelé fordítva magyaráztad:

- Nem játod, mennyi csokoládét csinájtam mán? Egy, kettő, hájom, sok csokojádét. Nézd mög, apapa!

Megnéztem. A kávéteengerekben koromszigetek úszkáltak. Mindnyájába külön külön kaparva a hozzátartozó ezüst-kanállal. Mindig méltányoltam benned a rendszeretetet, amit bizonyosan nem tőlem örököltél, de most mégis rád acsarkodtam.

- Hej, tarrka kutya tarrka kacskarringón kuttyorodott farrka!

Ferencem, kedves, apapánál ez a legbőszebb kifejezése az indulatnak. Eddig mindenkinek imponáltam vele. A kitömött madaraknak a kultúrpalotában, mert azok meg se mertek moccani és a gyököknek a mezőn, mert azok rögtön ész nélkül elbújtak. No azt nem mondom, hogy a villanyszámlák se mertek moccanni, vagy hogy a kalapos-számlák elijedtek volna tőle, de hát azok nem Isten teremtséi.

Be kell vallanom, hogy neked se imponáltam a tarka kutya farkával, bár annyit megsejtettél belőle, hogy itt nem mézeskalács van a láthatáron.

Elkomorodott arccal néztél föl rám.

- Szójtál vajamit?

- Szóltam ám.

- Te mög akajsz engömet vejni? - találtad el pillanatnyi szándékomat nálad nem szokatlan ihlettel.

Egy kicsit megszégyeltem magam és meggondoltam a dolgot.

- Majd nagy, vagy anyu - léptem a csengőhöz.

Erre te gyors elhatározással végigvágta magad a földön és kipróbáltad, milyen dekoratív hatása van a koromnak a szőnyeg piros rózsáin.

- Akkoj én síjok.

- Kelsz föl mingyárt!

Vonogattad a vállad és arcocskád a tenyereidbe temetve pislogtál föl rám a kormos ujjaid közül. És párját hasítottad az én kacskaringós farkú kutyaírnak. A legbecsületsértőbb kifejezést mormogtad, ami tőled telik.

- Hajagszom rád. Csúnya vagy, mög macska is vagy, mög kutya is vagy.

Hát ez az, Ferencem, kedves, amit én nem bírok el szívfájdalom nélkül. Hiszen lekutyúztál te mindnyájunkat egy esztendővel ezelőtt is, mikor a szőnyegen hemperegtünk. Mindenkinek azt mondtad: ugassál, kutyukám! Engem mindig így szólítottál föl a kötelességteljesítésre:

- Kutya új, udatni! Mégesebben udasson, kis kutya új!

Nézd, én nem tudom, milyen érzés az, mikor valakit kormányfőtanácsosnak szólítanak, de ez tán még annál is különb volt. Nagyon büszke voltam erre a kitüntetésre és úgy viseltem, mint más ember az aranygyapjas rendet. Most már bevallhatom, mert vége van. Kiestem a gráciád-ból. Míg vadember voltál, tisztelted a tekintélyem. Mióta a polgáriasodás útjára léptél és a magad kezébe fogod a kanalat, azóta a nyoma is kiveszett belőled a tekintélytiszteletnek. Kimondom úgy, ahogy van: destruktív lett a világnézeted, kis öreg és sehogy se akarod bennem a nagy öreget látni. Se korom, se társadalmi állásom nem imponál többé neked s ami legfájdalmasabb, irodalmi alkotásaim iránt nem mutatsz semmi megértést. A könyveimet leszeded ugyan a polcról, de csak gyakorlati célból: katasztrófának rakod őket a kis vasutad elejbe. A multkor hallottam, amikor a Maris jóakarató figyelmedbe ajánlotta őket.

- Látja, Ferike, milyen szép könyvet írt az apapa. Itt van rajta a képe is.

- Nem szép könyv, nincs benne autó - taszítottál odább a reális ember megvetésével és elő-húztad azt az autó-árjegyzéket, amit az apádtól kaptál.

Nem baj, kis druszám, én ezért nem haragszom és nem állok rajtad bosszút. Nem adom át a történelemnek azt a honoráriumot, amelyben születésed napján szakértő kezek részesítettek, mint a csokoládégyártás reformátorát. A jövő az enyém, fiatal ember és az előbb, amikor bele-tutúztál álmodban az írásomba és bementem megnézni, hogy nem történt-e veled valami autó-szerencsétlenség, az igazat ismerő lélek mosolyával igazgattam rád a lerugdalt paplankádat:

- Ferenc, azért mégis leszek én még egyszer tekintély a te szemedben!

Tudod, kis pajtás, az úgy van, hogy amint az unokák nőnek, az apapák egyre kisebbek lesznek. Egyszer a te apapád is olyan kicsi lesz, hogy bölcsőbe fektetik, fekete bölcsőbe és abban teszik kocsiba, üveges hintóba. Kicsit furcsa lesz neked, hogy apapa elmegy kocsikázni és ez egyszer téged nem visz magával és mikor megcsókolod a kezét, ez egyszer nem veregeti meg az arcocskádat. Talán várni is fogod vissza feketeországból, hogy megkérdezhesd tőle, mit hozott neked a zsebében, talán fehérhajú bácsikra rá fogsz kiabálni az utcán: „apapa”! Aztán megszokod, hogy apapa már csak a falról néz le rád és oda is viszed a széket, fölágas-kodsz rá és farkasszemet nézel vele. Aztán a kép elfakul, elporosodik és neked más gondjaid lesznek, mint hogy azon törd a fejedet, melyik is volt ezek közül az öreg árnyékok közül, aki egyszer téged ifjabb Ferencnek hívott. Akkor te már egész komoly Ferenc leszel és minden-féle ijesztő tudományokkal nézel farkasszemet az iskolában. Köztük lesz az olvasókönyv is és abban lesz egy vers arról a kis fiúról, aki apapának hívta a nagyapját. Mikor ezt a verset fölolvassátok, akkor a tanító úr odamegy hozzád és megsimogatja a buksidat és ezt mondja a többi kisfiúknak:

- Aki ezt a verset írta, gyerekek, az ennek a jó kis pajtásotoknak a nagyapja volt. Most odakint alszik az Isten kertjében, holnap hozzatok mindnyájan egy-egy szál virágot, majd kivisszük neki, mert nagyon szerette a virágot.

Akkor mind odanéznek rád a többi kis fiúk, egy kicsit írgy csodálkozással és te először leszel büszke apapára, aki lám, olyan apapa volt, hogy még a tanító úr is megdicséri. És akkor jusson eszedbe, Ferencem, kedves, hogy apapád azt tartotta: ez az egy az, amiért még írónak is érdemes lenni.

IFJ. FERENC AZ ÉLET ÚTJAIN

Bizonyisten nem azért írok róla már megint, mert az én unokám. Én csak a jazigok és gepidák iránt vagyok elfogult, de ő közülük is csak azokkal szemben nem tudom megőrizni a tárgyilagosságom, akiknek a koponyáját az ölemben hozogatom haza a kubikgödrökből és vályogvetőkből. Ilyenkor megesik, hogy már útközben kibontom a koponyát a papírból és konstátálom, hogy Kant Immánuel szerint ez abszolút szép halálfej, mert nekem igazán érdek nélkül tetszik. Továbbá azt is megmondom neki szemtől-szembe, hogy ő bizonyára egy tiszta multú és szilárd karakterű politikusnak a koponyája volt, azért van két oldalról is beverve.

A kortársak koponyáit már sokkal tárgyilagosan nézegetem, apának pedig különösen elfogulatlan vagyok. Éppen olyan, mint más apapa, csak persze Ferenc nem olyan, mint más unoka. Valahány apapakollégával beszélek, mindig örömmel hallom, hogy nekik olyan unokájuk van, aki rendes, illetudó, szófogadó, kézcsókoló, imádkozni szerető és tekintélytisztelő gentleman. Nohát az én unokámra egyet sem lehet ráfogni ezekből a kisdederényekből. Legalább én nem fogok rá ezekből semmit, mert én még az unokámról is csak a tiszta színigazat mondom. Ferenc egyszerűen lángész, de azonkívül semmi más. A világtörténelem nagyjai közül talán csak Pascal hasonlítható hozzá, aki még a kilincset se érte fel, mikor már kúpszeleteket krétázott rá a szobapadlóra. Ferenc még csak hároméves mult, de már föléri a spájzajtón a kilincset és ha a kis-székre áll, a nagy selyem-napernyőjével le tudja hívni a szalámi-rudat a szegről és az apapa papírvágó ollójával olyan tökéletes kúpszeleteket szab belőle, hogy bicskával se lehet különbet szerkeszteni. Pascalról a legkimerítőbb életrajzokban sem olvastam ilyent.

*

De Ferenc nem egyoldalú lángelme, ami a zsenik értékéből rendesen levon. Az ő érdeklődését minden felébreszti és minden tudományszakban egyéni fölfogást érvényesít.

- Apapa, - onson be hozzám reggeli után - te még eszöj?

- Én igen, te tán nem eszel már?

- Ha adsz neköm májnat, akkoj én is öszök.

- No hamar kapd be - forगतok meg egy kanálnyi málnát a porcukorban.

- Nem úgy, apapa, majd csak én hozok neköm is egy kis tányéjt. És akkoj közösbe dojgozunk. Igön, apapa?

Hoz egy tányérkát, megfelezem a málnám, Ferenc megfészkel az ölemben és azt mondja:

- Most mán kezdődhet az ötetés.

- Micsoda etetés?

- Hogy te majd ötötöj engömet, mejt anyuka azt mondja, mög ne jássa, hogy mán mögint öszök. No, apapa!

Nyujtja felém a nyitott száját, mint egy kettéhasadt málnaszemet. Elémhúzom a tányérját, abból adok neki egy kanállal.

- Még? - cukrozom meg a másik kanálnyit.

- Hát pejsze. De nem úgy, apapa, hogy mindig az én tányéjomból.

- Hanem?

- Eccőj az enyémbőj, aztán mög a tiémbőj.

Enyém, tiém... Egyszerre reformálja meg a nyelvtant és a nemzetközi jogot.

*

Elvi ellensége a délutáni álomnak, de az erőszaknak mindig enged. A fektetés mindig bizonyos szertartásokkal jár, amelyek nem tartoznak teljes egészükben a nyilvánosság elé. Sorrendben az az utolsó, hogy kikiált az ágyból.

- Anyukám, csak felejtsd égve a vijjanyt.

A villany égvefelejtése nem azért van elrendelve, mintha Ferenc félne a sötétben, a zárt zsalu mögött. Ez a találmány a Ferenc lelki egyensúlyának a biztosítására való. Ő körülötte csupa tökéletes emberek élnek, akik egyebet se tesznek, mint intik, figyelmeztetik, fegyelmezik Ferencet, hogy hasznos tagja legyen a társadalomnak és korrekt polgára a hazának. Annyiban már fogott is rajta a polgáriassult életre való nevelés, hogy neki is okvetlen hibán kell érni valakit. Mivel azonban csupa makulátlan lényekkel van körülvéve, kénytelen fölhívni anyukát arra a kis tökéletlenségre, hogy felejtse égve a villanyt.

Megtörténik. Anyuka fölcsavarja az éjjeli szekrényen a kislámpát, hogy égve felejtse és lábujjhegyen kisuhan az ajtón. Abban a pillanatban Ferencből kitör a felháborodás. Megbotránkozás, káröröm és társadalmi iskolázottság van a hangjában:

- Anyu! Égve felejtetted a vijjanyt! Mőgájj, majd mőgmondajak nagyikának!

A villany, miután megtette kötelességét, mint az életre nevelés eszköze, kioltatik s a gyerekszoba fölött az angyalok veszik át az impériumot. A többi nemzet is szendergésnek adja magát, én pedig fogva a kalapom és a táskám, megyek a dolgom után s csak az ajtóból szütkörek vissza egy „szervusztok”-ot, amit már hallanak is, nem is.

Már lent járok a lépcsőn, mikor három szobán keresztül hallom a Ferenc hangját. Csupa muzsika, kottázni lehetne.

- A-pa-pa, a-pa-pa!

Természetesen visszafordulok s természetes az is, hogy az asszonyok utamat állják.

- Ne menj be, az Isten áldjon meg, kivered a szeméből az álmod!

De hát szeretném én látni azt a nagyapát, akinek útját lehetne állni, mikor az unokája hívja.

- Mi baj, Ferenckém? - botorkálok oda az ágyikójához.

- Csak eszömbe jutott, hogy tetőjéd még ej se köszöntem.

Én még nem látom őt, de ő lát engem s forró kis keze beletalál a tenyerembe.

- Te máj mész, apapa?

- Én már megyek, öreg.

- Ásatásni mégy? - kérdezi a magacsinálta szóval.

- Nem, most csak dolgozni megyek.

- A kujtupajotába?

- Oda.

- Mit dojgozój te ottan?

- Írok.

- Mit íjsz, apapa?
- Mindenfélét. Ruhát, cipőt, kenyeret.
- Autót nem íjsz?
- Nem, azt én nem tudok írni.
- Azt csak az én apukám tud, úgy-e?
- Igen, az tud.
- De kenyejet tudsz írni?
- Azt tudok.
- Neköm is?
- Neked is.
- Jó - mondja helybenhagyólag és elbocsát kegyelemben. - Szejvusz, apapa, én máj ajszok.

Tíz perce ülök az íróasztalnál a kultúrpalotában, mikor szól a telefon.

- Ne haragudj, hogy zavarunk, de muszáj megmondani, mit csinált a gyerek. Egész eddig csendben volt, örültünk neki, hogy jól elaludt s most szívszaggatóan kiabál ki a szobából:
- Édös apapa, djága apapa, inkább kifjit, inkább kifjit...

Tudniillik hogy ha már írással keresem a kenyerünket, inkább kiflit írok, mint kenyeret.

*

Délután négy óra. Ferenc áll az emeleti folyosón és Sámson-t játszik. Rúgja és rázza a rácsot és szívből jövő ordítással adja fel a kérdést a filiszteusoknak;

- Mi köjj neköm? Mi kö-öjj ne-e-kö-öm?

A nagy házban följednek délutáni szendergésükből a filiszteusok. Csupa szelíd és nyájas filiszteusok laknak itt, mindazáltal azt hiszem, ha Ferenc az ő unokájuk volna, rég kicsavarták volna a nyakát. Így azonban csak habcsók, csokoládébombák és más pedagógiai dumadumok hullanak az ablakokból, próbálván felelni arra a kérdésre, hogy mi kell Ferencnek.

De nincs az az ó-testamentumi próféta, akiben annyi jellemzősége volna, mint Ferencben. Vadul rugdossa le az udvarra a modern cukrászat vívmányait, aztán utánuk küld egy púderos dobozt, egy varrógépolajozót, egy bádogkendőt és egy grammofonlemez. Mindezeket vad dühvel löki ki a világűrbe, azonban mikor egy pléhfüdő kerül sorra, annak kijelöli pályáját, mondván:

- Azéjt is esséj rá a Tóbász nénije.

Tóbász nénit, aki az udvart söprögeti, mi többiek Tóbiás néninek hívjuk, csak a Ferenc dialektusában ízesedett úgy meg a neve. Házmeisteri rangban uralkodik fölöttünk, a házigazdákat is beleértve s én valóban mindig olyan hódolattal nézek rá, mintha cárnő volna s meg vagyok róla győződve, hogy az egyetlen élő lény, aki rendet tudna csinálni Oroszországban. Az ő érdeme, hogy a jeges minálunk csak suttogva ordít s ő rá vezetem vissza azt a természeti tünetet is, hogy a napsugár csak a cselédlépcsőn mer lejárni az udvarunkra. Egyúttal Tóbász néni az egyetlen megmondhatója annak, hogy mi kell Ferencnek, mikor unja magát. Ez akkor derül ki, mikor a pléhfüdő vérfagyasztó csörömpöléssel célhoz ér s Tóbász néni fölmosolyog Ferencre.

- Gizikét küldjem, lelköm? Ahun ni, mán szalad is a'.

Gizike a Tóbiás néni unokája s a más nemből való embertípus egyetlen szívesen látott képviselője Ferencünkénél. Háromszor olyan idős ugyan, mint a fiatalember, de vonzalmának nyilván éppen ez az alapja, ami ifjú férfiaknál nem is éppen szokatlan az életben.

A fényes szemű kis fekete szitakötő mosolyogva libeg föl a lépcsőn. Ferenc zajos vidámsággal kocog eléje.

- Szejvusz, Gizi. No csak te üjj le itt, a konyhán a kis-székje, majd hozok neköd szép könyvet mingyáj, aztat nézegetheted, de ej ne szakítsd, mejt akkoj jesz paksz. Tényjeg.

Gizike engedelmesen mosolyog, mint ahogy jó házmesterkislányhoz illik. Megszokta már, hogy Ferenc fölparancsolta magához, de csak éppen azért, hogy ott tudja maga körül. Többet aztán se teszi, se veszi, ahogy ez már a férfiak szokása. Fúr, farag, kalapál a szobájában s csak időnként szalad ki egy-egy pillanatra a vendéghez, hóna alá csapva a sofőr-sapkát. Mikor visszajön, gömbölyű kis arca ragyog az elégedettségtől.

- Nna, ezzej is mögvelyunk - dobja az ágya alá a prémes sapkát.

- Mivel, Ferencem? - kérdezem tőle. - Mi járatban voltál odakint?

Ránt egyet a kis vasgyúró-vállán s mint valami magától értetődő dolgot, feleli:

- Csak kimöntem máj egy kicsit mögvejni a fejeségömet.

De már akkor a hintalovát patkolja s látszik rajta, hogy nem nagyon érdekli többé az egész asszonyügy. Negyedóra múlva azonban megint előszedi a sapkáját és indul kifelé.

- Hová, hová, sofőr úr? - állok elébe.

- Csak kimönök mán mögvejni egy kicsit a fejeségömet.

- De hát micsoda dolog ez? - ártom magam az unokám családi ügyeibe. - Mért bántod te Gizikét, mikor ő nem bánt téged?

Magyarázólag terpeszti ki a két tenyerét.

- Nem bántom én, apapa, csak mögvejöm. Hát nem éjtöd, hogy ő az én fejeségöm?

Hát nem mondom, hogy lángész az unokám? Tanítani erre nem tanította senki. Példát rá nem láthatott. Magától jött rá. Megérezte a lángész ihletével, hogy ezt sohase lehet elég korán kezdeni.

IFJ. FERENC IDEÁLJAI

Ifj. Ferenc az unokám, négy éves, tizenkét napos, háromórás, száztizenkét centiméter magas és huszonhárom egész négy tized kilogramm a súlya. Mint afféle témagyerek, meglehetősen széleskörű ismeretségnek örvend. Akik csak az irodalomból ismerik, úgy tudják, ő a világon a legokosabb unoka - kivéve természetesen az olvasókat közelebbről érintő unokákat. Akiknek szerencsájuk volt már közelebbről is örvendeni ifj. Ferenc ismeretségének, azok azt tartják róla, hogy ő a legneveletlenebb unoka a világon. Abban azonban mindenki egyetért közeli és távolról, hogy én, id. Ferenc, olyan jól nevelt nagyapa vagyok, akihez foghatót még eddig nem ismert a pedagógia.

A magam részéről egyik véleményt csak úgy aláírom, mint a másikat, sőt meg is tudom indokolni mind a kettőt. Az unokám csak neveletlen lehet, mert a legfőbb nevelője én vagyok. Ellenben engem az unokám nevelt nagyapának, tehát én nem lehetek más, csak jól nevelt.

Miután így megtörtént a bemutatkozás teljes tárgyilagossággal, áttérhetek jelen értekezésem tárgyára: kik az ideáljai egy író unokájának.

Be kell vallanom, hogy én nem tartozom közéjük. Két esztendővel ezelőtt ugyan bizonyos jelek arra mutattak, hogy én leszek az a toronyóra, akihez az unokám hozzáigazítja a maga liliputi csöpp órájának mutatóját, de ez a remény nem vált be. Addig nem volt semmi baj, amíg a nagyapanevelés elemeit próbálta ki rajtam, abban a korszakban én nagyon reményteljes kezdőnek mutatkoztam. Ifj. Ferenc senkit se táplált annyit tejberizzsel, mint engem, hol az orromon, hol a füleimen keresztül és senkinek a fekete nadrágjára nem festett olyan szép kedves tájképeket a fogpasztával, mint az enyémre. Még a kutyakorszak is egészen jól indult. Ez alatt az a periódus értendő, amikor valahányan vagyunk, mindnyájan az asztal alatt mászkáltunk négykézláb és ifj. Ferenc utasítására a kutyák nyelvén cseréltünk eszméket. A főkutya határozottan én voltam. Apu, anyu, nagymama minden udvariassági formula mellőzésével szólított föl az ugatásra, engem megurazott az unokám.

- Kutya uj, udadni! - Én mindig így kaptam a parancsot.

Tőlem telhetőleg mindig eleget tettem neki. S nem akarom túlzásba vinni az öndícséretet, de az elismerést az igazság érdekében le kell rónom önmagam iránt. Olyan ugatásokat vittem véghez a második emeleten, hogy a házmesterné macskája mindig feldöntögették az udvaron ijedtükben az uborkásüvegeket. Ifj. Ferenc ellenben gyöngélette a tehetségemet.

- Méjgeszebben udadni, kutya uj!

Ami igaz, igaz, ez nem sikerült. Akárhogy erőlködtem, nem tudtam lendületet vinni az ugatásomba.

Kutyának is csak olyan gyámoltalan maradtam, mint embernek: nem tudtam mérges lenni s ifj. Ferenc bizalma elfordult tőlem. A csokoládét ugyan ezután is az én zsebemben kereste, de maszatos kis száját már nem az én nyakkendőmhöz kente hozzá.

A teljes összeomlás aztán akkor következett be, mikor a vőm autóboltot nyitott és nem tudván kenyeret keresni a gépészmérnöki diplomával, letette a sofőr-érettségét.

- Fiam, - áldottam meg könnyeborult szemmel, mikor az első autót odagurította a kapu elé - csak egy kikötésem van. Az anyósodat akkor viheted el kocsikázni, amikor akarod. Ha a feleséged rá tudod venni, hogy fölüljön olyan kocsira, amit te vezetsz, az az ő dolga. De meg kell fogadnod diplomád szentségére, hogy soha az én unokámat olyan autóba fel nem ülteted, amelyiknek te vagy a sofőrje.

A fiatalember azt válaszolta, hogy - soha és én ebben nagyon megnyugodtam. Ő azonban úgy értette, hogy soha ilyen ígérettel meg nem gyalázza a művészetét és másnap autón hozta be az unokámat a hivatalomba. Kivert a hideg, ahogy megláttam őket és integettem neki az ablakból, hogy rögtön el a szemem elől! Ifj. Ferenc azonban oly kétségbeejtő ordításban tört ki, hogy ész nélkül lerohantam.

- Hát nektek mi bajotok?

Ifj. Ferenc rámvetette harmatos lenvirágszemét.

- Most máj apapa vezessön!

- Gyere szívem, vezetlek én, csak mondd meg, hova.

- Nem úgy! - visított torka szakadtából - a Bujkot vezessed!

Elszomorodva ráztam meg a fejemet.

- Azt se tudom, kis druszám, mi az a Bujk.

Ifj. Ferenc megdöbbenve nézett rám.

- Hát a tocsi, apapa. Az autótocsi. Ez ni.

- Nem értek én ahhoz, gyerekem.

Akkor azt hittem, több lenézés gyerekszemben nem rejtőzhetik, mint ahogy énrám nézett a hároméves unokám.

- Gyejünk, - intett az apjának komoran s még felszólításomra se volt hajlandó az európai illendőség formái közt venni búcsút tőlem.

Azóta eltelt egy év s tömérdek tapasztalatot szereztem róla, milyen mélységei vannak a megvetés tengerének. Ma már meglehetősen járatos vagyok az autó-szakmában, de amit tudok, azt mind ifj. Ferencről tanultam. Tőle tudom, mit tesz „kujbizni”, mi az „akumujatój” és „kajbujatój”, mire való a „kójdatik”, hogy bűg a „szijéna” és kik a legkülönb emberek a világon.

Természetesen a sofőrök, akiknek a standja a házunk előtt van. A Pétőj, meg a Simon, meg a Jóska, meg még vagy huszan. Személyes jóbarátja valamennyi és eltanulta valamennyinek a speciális káromkodását. Mondhatom, gyönyörű florilégium.

Most, hogy e sorokat írom, küldöttség jár nálam s a kedves jó emberek id. Ferenc után ifj. Ferencsel is szeretnének kezet szorítani. Kissé nehezen ment, mert ifj. Ferenc lent van az ideáljai közt és nem hajlandó társaságukat a mienkkel felcserélni. Karhatalommal való felhozatala után kiderül, hogy a keze nem használható kézfogásra, mert mindenféle kenőcstől és olajtól ragadós. (Neki minden autókencefice névszerint ismerőse.)

Az egész gyerek olyan mocskos, mint a küldött ördög. A polgármester bácsi kellő óvatsággal öleli át.

- Tudod-e, hogy apapa díszpolgár lett?

- Végje! - csillan rám barátságosan a gyerek szeme. - Most máj fogsz autót vezetni?

A küldöttség kacag, én egy kicsit elszomorodok. Fájdalom, a díszpolgári diplomához nem függesztenek pecsét gyanánt egy autót. De aztán földerülök. Majd visszafizeti ezt ifj. Ferencnek az Isten. Mire öbelőle id. Ferenc lesz, az ő unokáinak nem a sofőrök lesznek az ideáljai, hanem a pilóták és az ő szíve ugyanúgy fog fájni elmaradottsága miatt, mint most az enyém.

HALOTT A HÁZBAN

Egész kazal levél kéri számon tőlem, hogy hová tettem ifj. Ferencet, mióta a húnok után kódorgok? Hogy nagyot nőtt-e már azóta, okosodott-e sokat, vagy talán már iskolába is jár?

Nem, attól még kétesztendőnyire vagyunk, hála istennek s egyelőre Ferenc minden hivatást vállal, amely valahogy autóba csempészhető, de az iskola iránt leküzdhetetlen természeti ellenkezést érez.

- No mán azt az egyet igazán nem töszöm, - mondja olyan szilárd megfontoltsággal, amin érzik, hogy szöske fejében nagyon sokszor meghányta-vetette ezt a rémítő gondolatot. - Még autón se fogok soha iskojába mönni.

Honnan ez az elszánt védekezés az ismeretlen ellenségtől? Ösztön volna, vagy a természet által rendelt jóvátétel? Kevés olyan tanügyileg terhelt család van az országban, mint a mienk. Bátyámat, sógoromat, öt unokaöcsémet, négy unokahúgomat tették az istenek pedagógussá, de nem állok jól érte, hogy az aprajából ki nem felejtettem. Aztán éntőlem is csak az Isten őrizte meg a magyar pedagógiát, az is csak félig-meddig. De hát azért nem valószínű, hogy az unokámmal rekompenzációképpen született volna vele az iskolaiszony. Inkább azt gondolom, azzal ijeszthette egyszer valami tökéletlen felnőtt, hogy az iskolában nyugodtan kell ülni, mert aki izeg-mozog, annak a fejét leharapja az állítmánykiegészítő alanyeset.

Az iskolától eltekintve azonban Ferenc határozottan sokat civilizálódott, mióta utoljára szerepelt a honi irodalomban. Ezt abból látni legjobban, hogy semmi se hozza olyan dühbe, mintha levademberezik. Pedig mindenki azzal nyájaskodik neki, aki először látja:

- Hát te vagy az a híres vadember?

Kérdezni csak lehet, de a kérdést simogatással tetézni kockázatos, mert Ferenc ilyenkor úgy néz, mint a vasvilla s legszívesebben rúgással és harapással bizonyítaná be a kultúrfölényt.

- Vadembőj az, aki mondja, - feleli sötéten, aztán némi undorral hozzáteszi, hogy se apapa nem szereti a paradicsomot, se ő. Itt sokkal erősebb a logikai összefüggés, mint amilyennek látszik. Tavaly valami német utazási könyv színes prospektusával békítettem meg, amin valami maláj gyümölcsöt majszol a pálmafa hegyében. Ferenc nem szereti a pucérságot, ennélfogva interpellációt intézett hozzám.

- Ez az embőj mán őszik, pedig még a bugyikája sincs jajta.

- Nincs ám, mert nincs neki bugyikája.

- Méjt nincs neki?

- Mert vadember szegény.

- Azért, mert paradicsomot eszik - készségeskedtem a válasszal, mert azon, akit nem szeretek, én is csak kitöltöm a bosszúm.

- Méjt vadembőj szögény?

Az is nagy lépés a civilizáció terén, hogy Ferenc már majdnem ki tudja mondani a r betűt. Én ugyan még nem voltam tanúja sikeres kísérletnek, de ez maradjon köztünk. Az anyja sírva fakadna, ha meghallaná. Ellenben a megismert igazság ellen én se tusakszom. Minden ellenkező apai és nagyanyai hireszteléssel szemben állítom, hogy a l betűt magam is hallottam már a kis druszától. Valamelyik nap kegyetlen haragudott, hogy a dugóhúzó, meg a tükör-

asztalka tetejét nem tudta bensőbb kapcsolatba hozni egymással. Úgy látszik, mind a kettőre neheztelt, mert együtt aposztrofálta őket:

- Az öjdög bújt volna bejétek...

Természetesen közbeszóltam:

- Te, Ferenc, én azt hallottam, te már ki tudod mondani a l betűt.

Az unokámnak sokkal több gyakorlati érzéke van, semhogy nyelvészeti studiumok kedvéért abbahagyná a komoly munkát. Pláne, mikor a dugóhúzó kezdett már szót fogadni. Hát csak úgy fűrés közben szólt vissza:

- Tényleg ki tudom mondani, apapa.

- Tényleg? No ha te már énnálam is különben tudsz beszélni, akkor mégis csak szót értek én a Jézuskával, hogy ne felejtse odafönt azt a biciklit. Hát csakugyan tényleg?

- Tényjeg, tényjeg, apapa, ejhihetöd.

- No? Hát most meg már nem tudod kimondani?

- Ki is tudom, mög nem is tudom. Ha nem vagyok justa, akkor azt mondom, tényleg, ha lusta vagyok, akkor azt mondom, tényjeg.

No ezzel is többet tudunk. Majd megmondjuk Horger Antal bácsinak, hogy a tudós könyve második kiadásába vegye bele a lustaságot is, mint hangtani tényezőt. Sohase lehet tudni, hol tanul az ember újat.

Például a halálról is néhány egészen új tapasztalatot szereztem e gyakorlati érzékű fiatalember révén. Tavaly egyszer kivittem Szőregre és kíváncsian vártam, milyen lesz Ferenc első találkozása a halállal. Hát fölülmult minden várakozást.

A csöpp ember lehasalt a gödör partjára, amelynek fenekén szép fehérre takarítva feküdt a sokezeréves csontember. Bár sose látott még ilyent, nem volt neki egészen újság, mert ebéd-közben, vacsoraközben, hallotta hébe-hóba a beszámolómat. Nem is látszott rajta semmi különösebb meglepődöttség, ahogy farkasszemet nézett a halállal. Sőt nevén is tudta nevezni.

- Ez a csontváz, apapa? - fordította felém komoly kis arcát.

- Ez, fiam.

Fölugrott és leverte a térdecskéjéről a homokot.

- Jó, majd szójjátok, ha főjkej!

Azzal szaladt ki az utcára, szaktanácskozást folytatni a glóriás ideállal, a sofőrrel.

Második találkozása a halállal sokkal jobban izgatta. Ez a nyáron történt, mikor virágot vittünk az édesapám sírjára a félegyházi temetőbe. Szokatlan csöndben ült mellettem az autóban és az is szokatlan volt, hogy éppen az én kezemet fogta, holott nem éppen cirókamaróka természetű a gyerek és az anyján kívül senkihez se törléskedik. Csak a csószház előtt szólalt meg, ahogy a kocsiról leszálltunk.

- Az autót csak itt hagyjuk?

- Hát persze. Látod, ide a sírok közé nem bírna bejönni.

- Úgy-e, aztat nem temessük ej?

Látható megkönnyebbüléssel vette tudomásul, hogy nem gyalog kell visszamenni. Kis térdét ő is meghajtotta velünk, keresztet is vetett, nem csipogott bele a csöndbe, csak akkor szólalt

meg, mikor visszafelé mozgolódtunk. Egyik kezével megfogta az anyját, a másikkal szalutált, összecsatlantva a bokáit:

- Kezít csókojom, apapa!

- Hiszen apapa is jön velünk, - csodálkozott rá az anyja - mért köszöngetsz most?

Ferenc hitetlenkedve nézett hol egyikünkre, hol másunkra. Végre énrajtam állapodott meg bizakodó tekintete.

- Úgy-e nem, apapa? Úgy-e te itt majadsz?

- Dehogyan maradok. Hát mit csinálnék én itt egymagam a sötét temetőben? Látod, mindjárt este lesz már és megfázna itt apapa a paplanja nélkül.

Látta, hogy ez komoly beszéd, s a csalódottság keserűségével borult az anyja kezére.

- Akkor minek jöttünk mink ide, hogyha nem temetik el apapát!

Nagyon szívből sírt a kis bolondkám, akinek nem magyarázhattam meg, hogy éppen ő volt az, aki még bölcsőbeli korában olyan erősen fogta egyszer a kezemet, hogy nem bírt elvinni a halál. Majd elolvassa ő azt egyszer, mikor én már csak meleg alkonyati szél képében szárítgatom föl a könnyeit. Most azonban hiábavaló volt minden békítési kísérlet. A legkomo-lyabban meg volt sértve Ferenc, hogy apapa nem szolgált neki egy kis öntemetkezéssel. Csak akkor tért magához, mikor elsurrant mellettünk a nagyuccán egy autó.

- Milyen kocsis volt ez, szívem? - kérdezte tőle az anyja.

- Csak egy vacak Stejne - legyintett a konkurencia gesztusával.

Az apja tudniillik nem árul Steyrt és minden vacak, ami a mérnök úr boltjában nem kapható.

Ferenc harmadik találkozása a halállal egészen friss. Házhöz kellett neki szállítani a halált, hogy tisztába jöhessen vele.

A hét elején hoztam a mérgesi pusztáról egy kis sündisznót. Ugyan inkább csak malacka volt még az istenadta, annak is az utolját járó. Kanászgyerekek tűzbe dobhatták, a fél hátáról leégett a tüske, alig vánszorgott már a boldogtalan az árok fenekén. Gondoltam, mért ne töltsen meleg helyen az utolsó pár óráját, az ölembe vettem, betakargattam a bőrkabátommal s puha tenyérrel simogattam, ahol bibis volt neki. Szegényke hazaálmodta magát az anyja mellé, mert meg-megnyomogatta a kisujjamat.

A családi tűzhelyen egyes érzelmekkel fogadták a vendéget. Illetékes helyen kijelentették, hogy nincs rá semmi szükség.

- A fene tudna itt eligazodni - vonogattam a vállam. - Fogadok, a télen meg az lesz a baj, hogy nem gondoskodom disznóról.

- Az más. S azt se tartjuk a konyhán, míg eleven.

- Hát hiszen én se mondtam, hogy ezt konyhán kell tartani. Meg lesz ez az ágyamban is, azt hiszem, a kis vánkoson egészen jól fogja érezni magát.

Ferenc zajos tetszéssel honorálta az ötletet s mindjárt följajánlotta a legcsipkésebb hálóingét az új családtag számára. Persze neki fogalma se volt róla, mi az a sündisznó, amelyik az egész tárgyalás alatt a két tenyerem közé takarva szuszogott.

Ahogy letettem a cocót a ház asztalára, egyszerre megváltozott a helyzet. Egy ember haldoklását lehet részvétlenül nézni, de egy ökölnyi kis állatot nem. Mindenki beleadta az eszét a tanácskozásba, mit lehetne neki csinálni. Persze, hogy meg kellene etetni, de mivel? Hol is csak a Brehmnek a sündisznós kötete, hátha erre is van benne kádencia?

Az asszonyoknak persze több eszük van, mint a Brehmnek. Tejet kell neki adni, hiszen ez még csecsemő. Hogyne, - mondta a mérnök úr és megpróbált legyet fogni a pusztai insectivórának. Én magam a patkányirtó telefonszámát kerestem, hogy rendelést tegyek próbaképpen egerek szállítására, de Ferenc örömrivalgása fölöslegessé tette a szamaritánus akció szélesebb alapokra fektetését.

- Őszi a tejecskét, apapa!

Nemcsak, hogy a tejecskét kikanalazta a nyelvecskéjével, hanem még a tányér szélét is rága, de ezt igen kemény kukacnak találhatta, mert haragosan fűjt rá hármát, aztán összegömbölyödött és elaludt.

- Japda jött bejűje, - csudálkozott Ferenc és mint ilyent, ki akarta próbálni. Persze volt annyi esze, hogy ott tapogatta, ahol nem szúrt. Az alvó állat megvonaglott a fájdalomtól.

- Ne bánstd, kis fiam, látod, fáj neki.

- Hol fáj?

- Itt ni. Ahol meg van égve.

- Ki égette mög?

- Valami rossz gyerek a tanyán.

- Hogy égette mög?

- Szalmát tett a kis hátára és meggyújtotta.

Ferenc összehúzta a nagyon vékony plajbásszal írt szemöldökét.

- Én is majd megégetöm őtet, ha kimönök a tanyája teved.

- Kit égetsz meg?

- A josz gyejököt. Szajmát töszök a hátája a főjkejmesnek és möggyújtom gyufávaj.

A főjkejmes förtelmest jelent, Ferenc szótárában ez a legrettentőbb harag kifejezése. Mégis csak vadember, - gondolom magamban - szemet, szemért, fogat fogért és égett hátat égett hátért.

Másnapra aztán kiderült, hogy a vadembernek nyár óta elég tiszta fogalmai támadtak a halálról.

- No apapa, - robogott be hozzám reggel - hajott van a háznál.

- Ugyan ne beszélj - adtam a meglepettet.

- Bizony - erősítette a jólétesült ember büszkeségével. - A kis majac möghalt a csejédszoba küszöbin. Mögmutassam, hogy fekszik?

- Mutasd meg!

Hanyattvágta magát a szőnyegen és fölfelé nyújtotta kövér kis lábát, karját. Még azt is tudta, hogy kezefejét, lábafejét befelé kell görbíteni.

- Így fekszik. Csak ő mán nem tud mozdujni. Tudod, aki hajott, az mán nem mozduj. Mög a tejecske se köjj neki, pedig rá is öntöttem. Aki hajott, az mán nem öszik tejecskét.

A fizikai része a dolognak eléggé tisztázott. A spirituális része azonban némileg homályos. Ez délután tudódott ki.

- No, apapa, ejmönt a sündisznócska.

- El, Ferencem. Elvitte a szemetes bácsi.
- Az ám, de hova vitte, apapa?
- Kivitte messzire, ahol már nincsenek házak és elásta a földbe.
- De ez ám jó kis sündisznó vojt, apapa.
- Hát jó volt, szépen megette a tejecskét.
- No, apapa, akkoj a mönyojszágba is mönt az okvetetlen.
- Hát az is lehet. Ott aztán az angyalok etetik tejecskével.
- Az ám, de mivej mönt a sündisznócska a mönyojszágba, mikoj mán a jábát se bírta mozgatni?
- No azt az egyet már én se tudtam elgondolni.
- Jöpüjőgéppel mönt, tudod.

Ez is lehet. A legtermészetesebb megoldása a nagy titoknak. Ha vadember volnék, én is így gondolnám.

Azóta aztán nem beszéltünk a sündisznóról ma délutánig. Most is csak annyit, hogy Ferenc beállított hozzám.

- Apapa, adj neköm egy száj égő gyufát.
- Hát még mit nem? Mit akarsz vele?
- Mőg akajom gyujtani a josz gyejőköt.
- Micsoda rossz gyereket? - ugrottam föl.
- A Jankót.

Jankó, a háziurunk unokája. Kortársa és Pyladese a mi Orestesünknek.

- Hát hol van Jankó?
- Odabent a szobában, minálunk.

Ész nélkül szaladtam át, Jankó csakugyan ott hasalt szép-engedelmesen a szőnyegen, a háta beterítve csíkokra hasogatott újságpapírral.

- Hozod már, Ferike? - érdeklődött igen melegen, mint süttögetést váró rossz fiú.

Persze megrontottam az ígérkező látványosságot és szót értettem Ferencel, mint a sündisznó-nemzet bosszuló szellemével.

- De mért akarod te Jankót megsüttögetni, mikor nem ő bántotta a sündisznót.
- Az mindögy, - magyarázta Ferenc őszinte meggyőződéssel - de ő is jossz gyejők.

Úgy nézem, Ferencből mégis csak kultúremler lesz.

BELTERJES SÜNDISZNÓTENYÉSZTÉS

I.

Hősünk lelép a színről

Mondjam, ne mondjam, hogy én már az első pillanatban tisztában voltam vele, milyen fontos következményei lehetnek egy sündisznó felkarolásának? Mondani mondhatnám, valószínűleg se olajba nem főznének, se kerékbe nem törnének érte. Hiszen a diplomata is mind azt mondják, hogy ők előre tudták, mi lesz a vége a háborúnak, mégse csuktak le közülük egyet se. (Pardon, egyetlenegy memoár-íróra emlékszem, aki azt állította, hogy neki fogalma se volt róla, hogyan végződhet a háború, de annak jussa volt ilyent mondani. Az nem diplomata volt, hanem hadvezér.)

Nem akarok okosabb embernek látszani, mint amilyen vagyok és eszem ágában sincs, hogy egy sündisznó hátára ágaskodva csináljam meg a karrieremet. Megmondom úgy, ahogy van: se társadalmi, se közgazdasági megfontolás nem vezetett, mikor a sündisznót a házhoz fogadtam. Közönséges emberszeretet volt az egész. Az a fajta emberszeretet, amit csak gyámoltalan állat iránt tud érezni az ember.

Az autobuszra várakoztam a kocsúton, a szőregi nagykocsmá előtt, ami nyáron se nagyon üdítő szórakozás, novemberi estén pedig végkép nem tartozik az élet örömei közé.

Azaz, hogy van benne öröm is, ha nem nagyigényű az ember. Nekiveti a hátát a kopasz akác-fának, amelyiknek nekimegy az út szélén és elhatározza, hogy most ez egyszer kilustálkodja magát, a nélkül, hogy lelkiismeretfurdalás lenne belőle. Le is nyaklik már a feje, de rögtön arra ébred rá, hogy baj van, a gallér alá való meleg kendőt benthagyta a kocsmában a fogason és a helyett egy marék elázott, hideg makarónival csavargatta körül a nyakát. Addig tapogatja, míg megállapítja, hogy nyilván esik az eső, ugyan hó is lehet, de havaseső sincs kizárva. Biztosan nem tudni, mert olyan sötét van, hogy a szemnek itt nem lehet hasznát venni. Ugyan, ha jól keressük, ebben is van haszon. Az embernek nem kell behúnyni a szemét, ha vakot akar játszani és próbálgatja, hogy milyen is lenne az, ha világtalanul kellene világát élni. Az orvosok is szoktak ilyen vizsgát tetetni az emberrel, hát most gyarapítsuk vele önismeretünket magunk jószántából. Következik a kocsút felmérése keresztben, százszor egymásután, az éppen ezerötven lépés, illetve oda-vissza háromezer s ezalatt csak huszonháromszor léptem pocsolyába. Világos, hogy itt hiba van, nem tudok egyenes irányt tartani, előlről kell kezdeni az egészet és előlről is kezdem, mert akárki hogy van vele, én szeretek tökéletesedni.

Egyszóval darvadozik az ember a szőregi országúton s ez olyan foglalkozás, aminek csak a neve szép s abban is az a legszebb, hogy senki se tudja, miféle szó ez. Megnéztem már az Etimológiai Szótárt is, de az se tudja, csak úgy tesz, mintha tudná. A pesti ember okosabb, az nem nézi meg a szótárt, mert a nélkül is tudja, hogy mikor kedvenc költője darvadozik, az annyit tesz, hogy a költőnek darumadarak szállnak a vállára. Tapasztalati alapon mondhatom, hogy ez is olyan tévhit, mint mikor a pesti ember Pusztapákán kinéz a vonatablából s villámlást látván az ég alján, boldogan állapítja meg, hogy a fényreklám már Pusztapákán is tért hódított.

Igaz, hogy csapódott valami a lábam fejéhez, ahogy ott darvadoztam, de mingyárt éreztem, hogy darunak igen kicsi volna az illető. Lehajoltam, gyufát gyújtottam a két tenyerem enyhiben, hát egy fiatalos sündisznó tanulmányozta a cipőm orrát.

- Ah, ön az - veregettem meg a hátát, barátságosan ugyan, de csak a gyufaskatulyával. Nagyon szerettem volna neki imponálni azzal, hogy tudományos nevén nevezzem, de hatodikos gimnazista korom óta nem láttam a névjegyét s így nem jutott eszembe, minek hívják tudósul. Kénytelen voltam áttérni a kedélyes tegeződésre. - Te kis bice-bóca, te aligha nem hivatalos kiküldetésben vagy, ha éjszaka végzel tanulmányutat!

A sokszuronyú állat nem értette el a tréfát. Lehet, hogy az intervjút nem kedvelik a sündisznók, de az is lehet, hogy az ő elvi álláspontjuk szerint csak a kormányfőtanácsosoknak és a negyedik fizetési osztálybelieknek van joguk mindenkit letegezni. Az bizonyos, hogy nem tegezett vissza, hanem gombóccá gömbörcödött és süketnek tetette magát. Mondtam neki, hogy hozzám teljes bizalommal lehet, mert nem olyan nagy köztünk a társadalmi különbség, mint ahogy ő gondolja, de nem tárta ki keblét a hízelgésnek. (Lehet, hogy aratáskor kihallgatta a szérűn, ahogy a kispapok urak nélkül beszélgettek egymás közt.) Meghempergettem néhányszor, mint a karthagóiak a hordóba szögezett Regulust, de jellemszilárdságán ez se fogott.

- No megállj, - fordítottam a hátára - majd nyilatkozatra bírlak én téged mingyárt. Megszólaltattam én már te nálad nagyobb urakat is! Még a kisbíró macskája is haptákba ugrott előttem, pedig az nem olyan földi féreg, mint te vagy, mert a felsőházban szundikált, a kemence-nyakon!

Megbirizgáltam egy kis szivarfüsttel azon a tájon, ahol az orrát sendítettem. Régi tapasztalatom, hogy a dohányfüst ocsmányságában csak az ember tudja örömét találni, közről a legmocskosabb állat se szíveli.

Csakugyan, mintha telitalálat érte volna a sündisznót. Tüsszentett vagy hármat s ezzel véleményt is mondott arról a szivartípusról, amelyért a magyar királyi dohányjövedék mint „vegyes külföldi”-ért viseli a felelősséget.

- Pföh, pföh, pföh - ezt mondta a kis bice-bóca és kritikáját szuronyai támadó állásba helyezésével kísértc.

Nem állítom azonban, hogy ez az állásfoglalás csak a rövidszivarnak szólt. Mintha nem csupán az idealizmusát érte volna sérelem a túskegombócnak, hanem valami szívremenőbb érzés is köhögtette volna.

Valahonnan mérges kutyaugatást hozott a szél s köztudomás szerint a sündisznók hitrege-tanában kutya képében ábrázolják a végzetet. A tüskék remegésén érzett szegény kis sündisznószív ijedt dobogása s azt én nagyon tudom méltányolni. Ismerem abból az időből, mikor még nekem is ilyen kis sündisznószívem volt, az is mindig így vert, ha kaffogó kutya kerülgetett. (A bestiák sorrendje ma is ez nálam: első a svábbogár, második a kutya, harmadik az oroszlán. Ebben azonban része lehet annak is, hogy erre mifelénk aránylag ritkán szalad neki az oroszlán az embernek.)

Igen, ha engem akkor valami óriás a tenyerére vett volna, mint én most a sündisznót, bizonyosan én is be akartam volna bújni a bőrkabát ujjába. De hát a bőrkabátok ujjá nem avégre vagy on a földön, hogy a tüskésdisznók ott keressenek menedéket a végzet elől.

Viszont itt se hagyhatom a kis nyavalyást, már csak a világnézetére való tekintettel se. Világért se akarom ezzel azt mondani, hogy a sündisznó is olyan elvetemedett destruktív, mint én vagyok, nem szeretek én rossz hírbe keverni senkit. Lehet, hogy nappal éppen ezért nem is mutatkoznék vele az utcán, nehogy mint gyanús elem belekerüljek a minősítési listájába s hátráltassam magasabb fizetési osztályba való előlépését vagy egyéb közéleti érvényesülését. De így éjszakának idején, a sötétség leple alatt nem árthatok neki rokonszenvem-mel. Így négy szemközt, pláne mikor a négy szem se lát semmit, határozottan szimpatikus

nekem ez a kis szőregi krokodélus mint catilinarius existencia. Hogyne! Szembeszáll a sündisznó társadalom többmillió éves tradícióival, amelyek szerint ilyenkor már minden jóra való sündisznó téli álmot alszik!

Persze mentül szimpatikusabb egy forradalmár, annál naivabb és mentül naivabb, annál ostobább dolgokat csinál. Mi lesz ebből a tökéletlen szabadsághősből, ha közbe nem lépek, mint gondviselés? Föltétlenül áldozatul esik progresszív gondolkodásának. Pocsolyába gurul, sárba ragad, autó keresztül megy rajta, kaffogó kutya kifordítja a bőréből és azon veszi észre magát, hogy kicserzették dohányzacskónak. Szörnyű vég egy új ösvényeken szuszogó forradalmárnak! S még mint acskónak is meg kell repedni fájdalmában, ha arra gondol, hogy az okosabb sündisznók továbbra is tisztelik a tradíciókat és alusszák a téli álmot!

- No gyere elvtárs, majd én szívemre ölellek!

Azonban, aki nem próbálta még, nem is gondolja, milyen nehéz gondviselésnek lenni! Először is egy sündisznónak a szívre ölése nem megy olyan egyszerre. Nem tudja az ember, hol fogja meg, hogy se annak ne fájjon, se neki. Aztán jött a kérdés, hogy hova tegyem? Táská nem volt velem, a kalapom kettőnknek kicsi lett volna, a zsebeimet hiába tapogattam végig. Ebben cserepek vannak, emezt kőbalták szagatják, itt kutya fogból fűrott fejedelmi smukkok zörögnek, - hopp, a bőrkabát egyik belső zsebe még szabad! Még pedig a lyukas zsebe! Még pedig az, amelyik elvi alapon lyukas!

Én tudniillik, csak olyan bőrkabátot veszek, amelyikért garanciát vállal a boltos úr, hogy egy hét alatt minden erőművi behatás nélkül magától szétfeszlik az egyik belső zsebe. Szerencsém, hogy erre még a mai gazdasági viszonyok közt is lehet garanciát kapni, másképp nem tudom, hogy boldogulnék. Nekem az ilyen célirányosan elfeneketlenedett zseb az ásatási retikülöm. Mikor megszorul az ember, ebben mindig talál gyufát, ceruzát, szivarcutkát, fapipát, dugóhúzót, szinhetikont magának, kenyérmorzsát a verebeknek és medvecukrot a tanyai jövő nemzedék megszelídítésére. Az meg különösen alkalmas dolog, ha a szivarcutka, meg a szinhetikon összekeveredik a medvétől származó édességgel, mert arról még haló poromban is megemlegetnek a szegedi határban. Mindig elérzékenyedek, ha arra gondolok, hogy azokból a szösze-pösze kis lányokból, akiket én a tudományos diplomácia eszközeivel tartottam vissza attól, hogy a kétőles húnsírokban leljék kora halálukat, egyszer öreg szülék lesznek, vasárnap délutánonként kint ülnek majd a pimpimpárás árokparton és kérkedve beszélnek az unokáknak a régi jó időkről:

- Még a medvecukor se olyan már, mint ezeknek előtte volt. Mikor mink ilyen kicsik voltunk, akkor járt ide egy öreg csontszedő zsidó a városból, a kurtulpalotából, hej, olyan ízű medvecukor nem lesz többet a világon, mint amilyenel az traktált minket!

No, de nem arról van itt szó, hogy hogy szerzünk magunknak örök dicsőséget, hanem arról, hogy mi lett a sündisznóból.

Hát az lett, hogy lelépett a színről, már mint a föld színéről. Szálla alá poklokra, bele a belső zsebbe, az utensiliák közé. Jól érezhette magát köztük, mert az autobuszon se nyilvánított ellenvéleményt. Igaz, én is vigyáztam, hogy rá ne üljek, mert az olyan súlyos testisértés lett volna, amely mind a kettőnkben kárt tesz. Óvatosan a térdemre fektettem a bőrkabát sarkát s minden zökkenőnél gyöngéden alácsúsztattam a tenyeremet. Föl is tűnt a kalauznak, megkérdezte, hogy tán valami törékenyet tetszik takargatnom? Azt a butykos formáját gondolja, azt mondja.

Meghökkenem, mint mindig, ha hivatalos emberek arra méltatnak, hogy szóba álljanak velem, mert sose lehet tudni, mi lesz abból. Jelen esetben sok mindenféle törvény szöges kerítésébe beleütközhetek. Mit tudom én, nincs-e valami állatforgalmi korlátozás Szőreg és

Szeged közt? Aztán a békeszerződésben annyi minden tilalom van! Hátha az is köztük van, hogy tilos Szegedre sündisznót bevinni a demarkációs vonalról, mert az esetleg szökevény?

Kínomban eszembe jutott a cím és jelleg, amelyet a sündisznó Linné jóvoltából visel az eurázsiai emlős társadalomban s így az igazság sérelme nélkül felelhettem a kalauznak:

- Ezt tetszik kérdezni? *Erinaceus europaeus*.

- Az már igen - bólintott nagy elismeréssel a jó ember és cuppantásra csücsörítette a száját. - Fínom. Ugyan én a szilvóriumot jobban szeretem. Nem marja az igazgató úr torkát ez az illető?

- Nem tudom, - vontam vállat jól szimulált hidegvérrel - én még eddig nem éltem vele.

Egyéb aztán nem is történt a sündisznóval se az úton, se azután. A múzeum előtt leszálltam az autobusról, odabent előadtam a Jánossal a másik hacukám s a bőrkabátot ledobtam egy székre. A városban nem igen járok benne, mert nem szeretek embertársaimban alaptalan hitet ébreszteni magam felől. A csemegekereskedők, ha bőrkabátban látnak, mindig azt hiszik, hogy vadásatról jövök és olcsó nyulat ajánlanak.

II.

Ifj. Ferenc is előkerül

Mindenki tudhatja a maga tapasztalatából, hogy a Gondviselésnek átkozott rossz a memóriája. Fölemeli az embert, ha elvágódott a földön, meg is döcögteti a hátát, hogy ne sírjon, nem bibis már - aztán fölteszi a sifonér tetejére és otffelejt.

Hát úgy nézem, én is csak olyan gyarló gondviselés lennék, mint az igazi. Belementettem az ágrólszakadt szőregi sündisznót a bőrkabátom feneketlen zsebibe, de aztán benne is felejtettem. Három napig ott hevert a ködmön panyókára akasztva a szék karján és egy moccanással se árulta el, hogy lakik benne valami.

Negyednapra azonban beállított hozzám látogatóba ifj. Ferenc. Még pedig a vasárnapi köszöntéssel állított be.

- Apapám, levőthetöm a kabátom?

A hétköznapi beállításnak ez a formulája:

- Apapám, dolgozol? Mert akkor már mögöök is.

De ez merő formalitás, mert ifj. Ferenc még sokkal logikusabb ember, semhogy azért jönné, hogy már menjen is. (Sajnos, ebben az egyben a korosabb látogatók is elég logikusak.)

Szóval a drusza kihámozza magát a saját bekecséből s közben föladja a második kérdést:

- Apapám, most máj fölvehetöm a bőrkabátodat?

Ifj. Ferenc már régen rájött arra, hogy selypíteni csak céltudatosan érdemes. Nem is teszi máskor, csak ha szívhangokat akar hallatni. A harmadik kérdésnél már előbújik a lólábacska.

- Apapám, akajod, hogy ásatást játsszak? Akkoj kéjöm a csontvázakat.

Persze, hogy akarom. Körülbelül ez az egyetlen játék, amely nem kívánja meg egyéni függetlenségem feláldozását. Ifj. Ferenc egyedül szeret dolgozni a laboratóriumában.

A laboratórium a benyíló szoba, amelynek leglényegesebb felszerelése egy láda homok. Nincs fölveve az intézeti leltárba, mert csak olyan félhivatalos homok. (Tudniillik a hivatal-szolgákkal lopogattattam össze a köz tulajdonát képező sétányról. Ha az unokám egy

maréknyit fölemel belőle, hogy három lépéssel odább elszórja, akkor a kert szigorú csőszei azzal fenyegetik, hogy leharapják a fejét s amilyen lelkiismeretes emberek, meg is tennék, ha foguk volna hozzá. De mikor a hivatalsszolgákat küldtem ki a ládával, azoknak még szalutáltak is.)

Ezt nem azért hozom nyilvánosságra, hogy a legközelebbi közgyűlésen interpelláció tárgyává tétessék. A homok tudományos célokat szolgál a ládában. Ifj. Ferenc ebben végzi a kutatásait, még pedig egészen eredeti módszerrel. Először elássa a mindenféle színű ceruzacsontvázakat, hogy aztán legyen mit felásni. Olyan metódus, aminek abszolút biztos az eredménye, lehet, hogy idővel én is áttérek rá.

Annyit már most is be kell ismernem, hogy nekem az ősidők történetében soha olyan járatosságom nem lesz, mint az unokámnak. Minden csontvázról külön emlékbeszédet mond, amelynek során nem tartózkodik a halottak emlékének meggyalázásától sem, mondván a gepida király képviselőjében eltemetett plajbásznak:

- Pfúj, nem szégyenlöd magad! Ilyen nagy fiú létödre mán mögint nem tudtál idejében szólni?

Nincs az a történetíró, aki fantázia dolgában fölvehetné vele a versenyt, nem is beszélve a semmi tekintélyt nem respektáló szókimondásáról. Meghül az emberben a vér, mikor ilyen történelmi kritikát hall egy avar kánról, aki civilben fehérgombos végű kék ceruza:

- Látod, koma, ha nem öttél volna annyi lekváros dörölyyét, nem haltál volna mög hasfájásban.

- Hm, úgylátszik, a gyerek a történelmi materializmus alapján keresi az események titkos rúgóit, - konstataáltam fülhegygel, de nem szólok semmit. Örülök neki, hogy nem avatkozunk egymás világnézetébe, így legalább nem téveszttem el a fogyasztási kimutatás harmadik rovatának a számadási leltár második rovat negyedik alrovatával való összevetését (Ez az én üdülésem pirosbetűs napokon.)

Örülök, örülök, de ahogy én magamat ismerem, annak még jobban örülnék, ha ennek a négy és fél-araszt hosszú kollégának így játék közben is eszébe jutna, hogy itt van ez az öreg kolléga, jó lenne neki egy kicsit a térdére mászni, mert egyszerre csak abban fogja hagyni az élet játékát és elmegy ő is avar kánnak, noha soha semmiféle lekváros műalkotás nem nehezedett a lelkére. De viszont ahogy az unokámat ismerem, abban nincs annyi szentimentalizmus sem, mint egy pipaszurkálóban s ha egy fületlen gombbal van elfoglalva, nincs a világon az a szív, amelyiknek a pittypalattyolását meghallja.

- Hát jól van ez így? Hát hogyne volna jól. Vén csacsi, tanítom ki magamat, hát te nem azóta hajtogatod a homlokodat az édesanyád tenyerébe, amióta elporladt? Ne félj, minden adósság kifizetődik s terád is rád kíván az unokád, mihelyst orgonabokor lesz belőled. (No akkor én az alsó ágaimon hozom ki a virágaim, hogy könnyebben elérje őket!)

Éppen, amikor kimondom a véghatározatot, hogy ha már muszáj, minden úgy van jól, ahogy van, átsicsereg hozzám a körvonalazott elmélkedések központjában elhelyezkedett egyéniség:

- Keiccsókojom, apapa!

- No mi az, már elmégy, kis Ferencem?

- Dehogy apapám, csak eszömbe jutott, hogy mikor bejöttem, nem köszöntem teneköd.

Értem. Nem ok nélkül történt az, hogy a drusza retrospektív pillantást vet a közelmúltba és éppen az elmulasztott köszönésen akad meg a szeme. Ez azt jelenti, hogy elúnta a tudományos foglalkozást és újabb ügkörben akar velem eszmét cserélni.

Átmegyek hozzá, valóban eltűnődve ül a húnok és gepidák roncsain.

- Apapám, - dugja ki kerub-fejét a bőrkabátból - ide hallgas, mögkéllek téged valamije.

- Hallgatom.

- Eleven csontvázal szejtnék játszani. Akinek haja is van, mög mozog is. Ha belefeküdnél a ládába, ezzel a szép kis ásóval ásnám ki azt a szép kis koponyádat.

Kénytelen vagyok elutasító választ adni. Hogyne, hogy emlékbeszédet tartson rólam az unokám! Még csak az kellene, hogy őtöle kapjak őszinte jellemrajzot magamról!

El vagyok készülve a leghevesebb polémiára, de ifj. Ferencnek ma jó napja van. Ebben annak is része lehet, hogy nincs olyan alkalmas asztal a szobában, amelyiknek bőszt fntorokkal alá lehetne bújni. Rendes körülmények közt ez szokta jelenteni a diplomáciai viszony megszakítását. Az ultimátum az abrosz lerántása, poharakkal együtt különösen hatásos. Attól az anyai szív mindig meg akar repedni, különösen ha a poharak a szervizből valók. Ilyenkor szokott megnyilatkozni a szülő-kebel végső elkeseredése bizonyos korszerűtlen atavizmussal:

- Én bizonyísten katonaiskolába adom ezt a gyereket, ha megnő!

S ez valami nagyon hathatós fenyegetés lehet, mert mindig megszólaltatja az asztalalja önkéntes száműzöttjét. Kirúgja az asztal alól egyik kis bakancsát s a vértanúk elszántságával feleli:

- Oda mög már végkép nem mögyök. Még autón se.

A múzeumban azonban nem kedvez a konjunktúra a háborúnak, ennélfogva hősünk megőrzi lelki nyugalmaát. A sértett önértzet legfölbjebb abban nyilvánul meg, hogy most már fölhagy a selypítéssel. Ennyit pedig igazán el lehet nézni egy ambiciózus tudósna, akine a véleménye nem egyezett a szakmabeli konkurenciáéval. Hiszen ha az akadémikusok haragja is csak abban nyilvánulna meg, hogy mikor összevesznek egymással, akkor elkezdene értelmese beszélni!

- Tudod, mit csinállok akkor, apapa? Kiszödök mindönt a bőrkabátodból. Jó, apapa?

- Jó, kis Ferenc.

Fölfedező expedícióra vállalkozni az én zsebeimben, nem kis dolog. Ahhoz egy kalandor semmitől vissza nem rettentő vakmerősége kívántatik. Ifj. Ferencben pedig ebből több van, mint az összes prémvadászokban. Szavahiheő tanúk eskü alatt vallják, hogy gyávaságot csak a föld és ég között levő dolgokkal szemben tanúsít. Nem bír elaludni, ha pókhálót vesz észre a szobája sarkában és van egy rémgondolata, amitől nemcsak maga ébred fel, hanem az egész házat felordítja vele:

- Apa, nem felejtöttétek el elföldelni az antennát?

Most azonban tíz percig apró dünnyögésekkel megszaggatott csönd van. Akkor elkezdődik köztünk az az elmés párbeszéd, amit az egyszeri kis gyerek folytatott a mamájával, mikor egeret kanalizott ki a bableveses fazékból.

- Apapa! Kivöhetöm?

- Ki. Micsodát?

- A zsömlét a zsebödből.

- Ki.

- De nagy zsömlé.

- Örülj neki.

- De nem akar kijönni.

- Húzzad.

Lelkes szuszogás. Boldog felnyögés.

- Apapa!

- Tessék!

- Ennek a zsömlének füle is van.

- Legalább elbeszélgethetsz vele.

Aztán kiderült, hogy a zsemlyének orra is van, lába is van, szeme is van. Csodálkozás nélkül rábólogattam mindenre. Tudom, hogy a zsemlyétől minden kitelik. Hanem mikor Ferenc azt konstataálta, hogy a zsemlye mászik is, akkor már mégis csak indítatva éreztem magam a felkelésre.

A látvány meg is érte a fáradságot. Ferenc hasonfekve csavargatta a túskegombóc kurta farkát és felfújta gömbölyű pofácskáját: - Tutá, tutá, tutuuu...

- Kurblizok, apapa - magyarázta, mikor észrevett. - Nagyon finom kis autó, még benzinszagja is van. Honnan vötted ezt neköm, apapa?

Nem szeretek illúziókban kárt tenni, de elejét kellett vennem valami könnyen beállható autókatasztrófának. Megmondom a gyerekeknek, hogy az új típusú autó igazság szerint sündisznó és kényelmetlen ülés esne rajta.

- Sündisznó, apapa? - nézett rám elkomolyodva Ferenc. - Akkor minek hívják, ha sündisznó?

Ferenc úgy tudja a képeskönyveiből, hogy minden lelkes állatnak van valami neve, ennél fogva a kérdést egész indokoltnak találtam. Beláttam magam is, hogy valami tisztességes nevet kell adni az Erinaceus europaeusnak. Mégpedig magyar nevet. Nem lép politikai pályára s magas közéleti pozícióra is kurtállom, ennél fogva nincs értelme, hogy ragaszkodjunk az idegen idiómához. A törvényre is tekintettel voltam. Végiggondoltam a környezetet, amelyben védencem eddig tartózkodott s úgy láttam, se erkölcsi, se hazafias szempontból nincs akadálya annak, hogy az akta gyorsan elintéztessék.

- A sündisznónak Európai Náci a neve - jelentettem ki felsőbbbhatóságilag s vezérelve attól a gondolatától is, hogy talán az ilyen apró figyelmek is közreműködnek a művelt Nyugat szimpátiájának megnyerésében.

E felől még nem tudok semmi biztosat, de a gyerek buzavirág-szeme felragyogott. Kis ásója nyelével oldalba figyelmeztette a sündisznót.

- Akkoj indulás, Nácikám! Kéjöm a kabátomat. Apapám, gyeje te is. Majd és vezetöm az autó-Nácit, te mög elkejgetöd az útból a kis gyejeköket, hogy el ne tapossa őket a disznó.

Persze, ahogy a nyáron őt kergették el a tanyai dűlőúton az öreg kocadisznó elől! Ha az is igényt tartott a tiszteletre, hogyne kellene akkor respektálni egy olyan disznót, amelyik egy-szersmind autó is!

Nem mondom, hogy az unokámnak ez a kombinatív tehetsége soha nem tapasztalt örömmel töltötte volna el a nagyapai szívem. Sokféleképp szerepeltem én már városom életében, de sündisznót még sohasem hajtottam fényes délben a vasárnapi korzón. Határozott lámpalázat éreztem s nagyon szerettem volna szerepemet lemondani. De már akkor belesimult a markomba az a puha kis kéz, amely abban is különb az angyalokénál, hogy azoké nem ilyen ragadós.

- Hamaj, apapám, mejt mán pöfög a Náci.

Marékra fogtam a bátorságom és megindultam a kanászi pályán, vállalván a felelősséget Isten, ember előtt, mind a két sündisznóért.

III.

Herkules tizenharmadik munkája

A mi múzeumunknak a főajtaján olyan elmés zárszerkezet van, hogy azt csak hivatásos betörő tudja könnyűszerrel kezelni. Nekem mindig ihlet kell hozzá, hogy össze tudjam pászítani a kilincs balkézzel való előrerántását az ajtónak jobbtérddel való hátratasztálásával, ami elkerülhetetlenül szükséges, mert különben nem fordul el a zárban a kulcs. Nem tagadom, hogy id. Ferenc most nem panaszkodik, hanem dicsekszik. Ennél a művelkedésnél vettem észre először, hogy imponálok a gyereknek s hogy milyen igaza van a pedagógiának, mikor azt tanítja, hogy a példa a legjobb tanító. Ferencem addig tanulmányozta ezt a módszert, míg végre maga is megpróbálta. Persze nem itt, mert itt nem érte fel a kilincset, hanem otthon, a vitrinajtón. Be is törte úgy, hogy csodájára gyűlt össze az egész ház és mindenkinek el kellett ismernie, hogy ez a fiatalember akármibe kezd, mindent tökéletesen végez.

Most egy kicsit túloztam is az ajtócsukás terén való művészetemet. Hátha történik közben valami? Míg Ferenc engem csodál, addig a sündisznóban felébredhet a honvágy. Esetleg segíthetek is neki egy jól irányzott véletlen rúgással.

Ferenc azonban belelátott a kártyámba. Mintha egy kis gúny csipogott volna ki a megnyugtató tájékoztatásból.

- Ne félj sömmit, apapám. Nácika bent van a garázsban.

A garázs a sofőr úr kis piros micisapkája volt. Ügyesen eligazgatva a sárban, hogy Nácikának egy tüskéje se maradjon ki alóla.

Hiába, a sors ellen nem lehet rugdalódní. Zsebrevágtam a kulcsot és indulást vezényeltem a mindenbe beletörődés hangján.

- Ohó, még nem löhet - rázta Ferenc a fejét. - Először emelj föl apapám.

No, ez már okos beszéd. Fölkaptam a sofőr urat a félkaromra. „Nem nehéz a virág a maga ágának.”

- Nácikát is emeld föl, apapám. Ő is möghallhatja, amit mondani akarok teneköd. Azt akarom mondani, hogy mög köll nézni, van-e a sarkon rendőr.

Elszomorodva vette tudomásul, hogy a sarkon nincs rendőr. Az pedig nagy baj, mert akkor kit gázolunk el? Otthon a pokrócon mindig elébe áll a vadul vágató gépkocsinak egy fehér-kesztyűs kaucsuk-rendőr, aki a féllábát készséggel fekteti a kerekek alá. Havi száz pengő fizetésért ennél többet igazán nem lehet kívánni, de ennyi is elég ahhoz, hogy az autó azonnal átalakuljon mentőautóvá s Ferenc a szájtatók körében egy kis gyűjtést rendezzen a mentők javára. (Pénzbeli adományok közvetlenül is küldhetők a Párisi Nagy Áruház játékosztályába.)

Hát erre most semmi kilátás. Szerencsénkre a híd felől erre kanyarodik egy autobus. Ferenc arcán kisüt a nap.

- Úgy-e, apapám, ez a Náci még az autobuszt is elüti, ha akarja?

Azzal már rohan is előre, maximális sebességgel, becsülöm óránként száz lépésre.

Mindazáltal az autobuszt egyelőre nem fenyegeti semmi veszedelem. Náci bizonyosan elűthetné, ha akarná, de nem akarja. Annyira magábaszállt a micisapka alatt, hogy még a szuszogást is leállította. (Nem tudom, mért mondják így az autószakmában, de így mondják s egyszer nekem is szabad uradzni.)

- No mi lössz? - fordul hátra Ferenc szigorúan. - Tudtam, hogy szégyönt hoz ránk ez a gyerekek!

Ezt a függeléket olyan kétségbeeséssel mondja, amilyennel neki szokták mondani, mikor az utcán nem kultúremberhez való viselkedést tanúsít. De hát tudhatja magáról, hogy vannak csökönyös jellemek, amelyeken a legmegindítóbb kétségbeesés se fog.

- Hát, pajtas, - mondom őszinte derűvel - ez olyan autó, amelyik csak akkor gurul, ha gurítják.

- Tényleg - felel Ferenc azzal a szóval, amely nála mindig valami komoly kontempláció eredménye. (Államférfiaknál nem mindig az.) - Hiszön te is szoktál ilyen autóval ásatni mönni. Úgy-e, apapám, az ilyent úgy hívják, hogy városi kocsi?

- Hát mikor hogy - nevettem el magam. Arra gondolok, hogy mégis derék fiú ez a Náci, aki nem vállalkozik autobuszok elgázolására. Milyen jó volna, ha mink, kétlábú emberi állatok is így ismernénk tehetségünk határait!

Gyöngéden meglököm a lábammal: gurul. Ferenc is taszít rajta egyet: neki is gurul. Ugyan akkor is gurulna, ha nem sündisznóból volna, hanem marcipánból vagy sütnivaló tökből, mert a lépcsőn mindenre gílt a Newton törvénye. (Az emberre nem mindig, mert az fölfelé is tud gurulni. Különösen bársonypokrócos lépcsőn.) De hát minek kisebbítenénk egy becsületes sündisznó érdemeit? Mégis csak őt illeti érte a babér, hogy így kisebb lesz a botrány. Észre se veszik az emberek, hogy sündisznót gurigálunk haza a cipőnk orrával. Legföljebb azt gondolják, hogy futballozni tanulok az unokámtól, az pedig elemi kötelessége minden nagyapának. S az én esetemben még irodalmi jelentősége is van. Azt bizonyítja, hogy fejlődésképes ember vagyok s haladok a korral. Ezt pedig az írótól mindig jó néven veszik a kritikusok.

Sajnos, a sündisznók éppen olyan kiszámíthatatlanok, mint más lelkes állatok. Amint az aszfaltra leértünk, meggondolta magát a vadon gyermeke. Talán valami hazai levegőt érzett, - nem lehetetlen, mert itt szokták tartani a lóval egybekötött hetivásárokat, amik engem is mindig néhai Kuthen királyunk korára emlékeztetnek. Talán ártatlan falusi környezetében sokat hallotta, hogy az aszfalt rontja meg a régi jó erkölcsöket és most kedve szottyant próbára tenni az aszfaltot és az erkölcsöket. Határozottan kíváncsi mozdulatokat tett. Kidugta az orrmányát, beleszuszogott egy kicsit a világba, aztán a hátsó lábaival vitt véghez olyan udvariassági kaparászást, amilyent az emberek leányai jóhírű nevelőintézetekben tanulnak drága pénzért, majd az első lábaival tapogatta ki a végtelenséget s végre kis fekete gomb-szemeivel is föltekintette a helyzetet. Úgy látszik, minden tekintetben megnyerte tetszését a civilizáció, mert megindult habozás nélkül, sőt, igen is sebes vágatva. Sohase vártam volna ekkora teljesítményt egy falusi sündisznótól, amely először jár nagy városban. Ha én ilyen otthonosan tudnék gyüszmékelné az Andrássy-úton!

Ferenc, mint szakember, kevésbé volt meglepve.

- Tudod, apapám, most melegödött be neki a motorja - magyarázta fölényesen.

Úgy bólítottam, mintha érteném s mikor az első lámpaoszlopnál megint begubódzott a Náci, már énrajtam is erőt vett a szakértelem. Most én magyaráztam:

- Látod, most kifogyott belőle a benzin.

Megint gurítani kellett, míg meg nem töltődött energiával s akkor megjavította a rekordot. Most már két lámpa közét kocogta végig s utunk éppen itt torkollott a korzóba. Nagy volt a

nyüzsgés s ez egy kicsit gondolkozóba ejtette Nácit. Legalább azt hiszem, a gondolkodás jele volt nála, mikor kéz gyanánt szolgáló lábaival megkaparászta a homlokát. A gombszemecskék pislogásában pedig határozottan benne volt a csodálkozás:

- Né, milyen sok sündisznó és milyen különösek! Ugyan, hogy lehet két lábon járni?

Ferenc gondolatai ugyanabban az eszmekörben mozoghattak, mint amelyikben a Náci töprengései. A térdemhez törleszkedett és elővette a szívhangokat.

- Mögállj csak egy pöjce, apapám, mondok neköd valamit. Te mögfogod az egyik kezecskéjét, én a másikat, aztán úgy vezessük, mint a többi kisbabát.

- Kicsodát? - hökkentem rá.

- Ezt az édös kis Nácikát.

Sohase végeztem akusztikai tanulmányokat a sündisznókon, de mondhatom, hogy az édes kis Nácika füle minden elismerést megérdemel. Föltétlenül meg kellett neki hallani az önérzetét sértő tervet, mert abban a pillanatban megbokrosodott s olyan rohangálást vitt véghez a tömegben, amilyent még nem látott az Alföld metropolisza.

Nem ajánlom senkinek se, hogy önérzetében megbántson egy sündisznót, különösen az emberi társadalom keretein belül. Egész életemben nem könyököltem annyit, mint ezen az ötperces hajtóvadászaton, se annyi embertársamnak a lábán nem tapostam. Közben pedig elvesztettem Ferencet, aki a maga részéről szívszaggató jajszóval növelte a zürzavart:

- Fogják mög! Fogják mög! Jaj, csak még eccör mögláthassam!

Mire a népek tisztába jöhettek volna vele, hogy melyikünket kell megfogni, akkorra lefüleltem a bestiát a lábak tömkelegében s egy pillanatra nagyobb legénynek éreztem magam, mint Herkules, mikor hasonló vállalkozását végrehajtotta. Mi volt az erymanthosi vadkan egy megvadult sündisznóhoz képest! Ha nekem a hálás utókor valaha szobrot emel, okvetetlenül ilyen pózban véssenek márványba! Legalább az unokám is megtudja, hogy nem olyan tedd ide, tedd oda ember voltam én, mint amilyennek a családi szájhagyomány meg fog őrizni.

Sajnos, az én természetem olyan, hogy az Olympusról egyszerre az Oreusba zuhanok. Homlokomon még a diadal pirja égett, amelyet nem csekély orcaverejtékezéssel szereztem a becsület mezején, mikor a térdem már a szégyentől roskadozott. Attól a gondolattól, hogy hogy néznek rám az emberek!

Lopva pillogtam ki a kalapom karimája alól és csodálkozva láttam, hogy az emberek sokkal nagyobb megilletődéssel néznek rám, mint máskor. Tisztelettel nyitottak utat úgy nekem, aki Ferencet szorongattam magamhoz, mint Ferencnek, aki a sündisznót ölelgette a hóna alá. A suttogásból is kiértettem, hogy föl lehet itt emelni a fejet, mert a világi népek elismerése áll körülöttünk díszőrséget, nem szégyen-gyalázat kíséri kissé kimerült lépteinket.

Nem hát. Vagyok olyan értelmes ember, hogy egyszerre meglátom a dolgok titkos rúgóit. Az emberek mindig az után ítélnek, amit látnak. Nekem most látják először ingó vagyonomat s nem tudják eltitkolni, hogy ezzel nagyon sokat emelkedtem a szemükben. Igaz, hogy ingó vagyonom állaga a nemzetgazdasági statisztikusok számadataiban nem jelent lényeges eltolódást, de hát a német azt mondja, hogy a kis halak is jó halak. Én meg azt mondom, hogy a sündisznó is disznó. Valami az, hogy egy magyar író öreg napjaira ilyent tud szerezni magának! Pláne, ha még múzeumigazgató is hozzá!

Én ugyan tiszta emberszeretetből vettem föl a szóregi országútról Európai Nácit, de most közgazdasági eszméim gócpontjává lett. Ha fölnevelődik és mért ne nevelődne? hiszen én is az árokpartról vágtam neki a világnak. Náci pedig okvetetlenül többre viszi nálam, mert neki veleszületett tehetsége van a csúszás-mászáshoz. Aztán az is nagyon lényeges dolog a létért

való küzdelemben, hogy az ő tuskéi kifelé vannak fordítva, nem befelé s így nem a maga szíve vérzik el rajtuk. Okvetetlenül embert csinálunk belőle. Példáján föl fognak lelkesedni a többi sündisznók is s tömegesen jelentkeznek nálam fölvételre. Farmot rendezek be belőlük s annak alapján idővel még virilista is lehetek a törvényhatóságban, legalább lesz egy liberális virilista is. S az adóbevallásívet is örömmel üdvözlöm ezután. Eddig mindig úgy szégyeltem magam, mikor nem tudtam bevallani, hol a telkem, a bányám, az üzemem. Ezután minden rovatba büszkén beírom, hogy „sündisznó” s legalább tudom, hogy mi után fizetek én akkora adót, amekkorát Árpád apám óta együttvéve se fizettek az őseim.

Ha közgazdasági gondolatokkal foglalkozik az ember, sokkal hamarább eltelik az idő, mintha egyszerű emberszeretetet lelkesíti. Észre se vettem volna, hogy a kapunkhoz értünk, ha ifj. Ferenc föl nem veti a nagy kérdést:

- Csak azt nem tudom, mit szól majd hozzá nagyika?

Szegény ártatlanom, hogy tudhatnád azt te! De én tudom, mert én ismerem az „örök nő”-t. Ha egy lomha, mocskos, kétmázsás disznót állítanánk elő, arra azt mondaná nagyika, hogy „jaj, de gyönyörű kis állat, festeni sem lehetne szebbet!” Erre a kis bice-bócára pedig azt fogja mondani: „pfuj, de ronda nagy dög, ide be ne hozzátok!”

Azt határoztam, hogy Nácit nem is tesszük ki újabb sértésnek, hanem egy küszöbvel tovább hajtjuk, egyenesen a lányomékhoz. Vizsgáljon már le egyszer Panka is az idealizmusból!

Előrementem, mert az asszonyokat sose árt előkészíteni az örömré.

- Szereztem a gyerek mellé egy megbízható játszótársat! Guruljatok csak be, Ferencem!

Ferenc udvariasan előretessékelte a vendégét:

- Befelé, Nácika, befelé!

Panka pedig elsikoltotta magát és felújította középiskolai ismereteit:

- Jé, teknősbéka!

Mielőtt utálatának kifejezést adhatott volna, a realitás terére léptem:

- A kvartélyt, kosztot természetesen fizetem.

Panka jelesen érettségizett annak idején. Most jelesen vizsgázott az idealizmusból is. Megvakarta a túskegombócot a kanálnyelével és azt mondta:

- Jaj, de hercig kis állat!

IV.

Általános náciológia

Igenis, náciológia. Nemzetségtudomány. Még pedig a Náci nemzetségéről való tudomány. Nem ígérem, hogy nagyon érdekesítő fejezet lesz, sőt szántszándékkal unalmasnak szeretném megcsinálni s úgy érzem, jó szándékom sikerülni is fog. Bízom benne, hogy akkor majd csak komolyan vesznek már egyszer engem is az illetékes körök.

Nem azokra gondolok, akik azt hiszik, hogy már megint rájuk céloztam. Minden fölöttes hatóságomat tisztetem, de csak egy van köztük, amelyiktől melegebb elismerést várnék, az pedig ifj. Ferenc. Ügybuzgalmamat ő ismeri legközelebbről s eddig csak ő látott engem fél-lábon állni. Borzasztó szeretném, ha egyszer belátná, hogy én is nagy ember vagyok, ha nem vehetem is fel a versenyt az ő szűkebb baráti körével. Mert azt megértem, hogy a sofőr dudája olyan extázisba hozza, mint a hammelni gyerekeket a patkányfogó síp. A sofőr neki olyan

földöntúli ideálja, mint nekem volt kisgyerekkoromban Csajka végrehajtó úr, az egyetlen úriember, aki a házunkban megfordult. Azon se csodálkozom, hogy az unokám kivételes lényt lát a kéményseprőben, aki önála is jobban bemacatolja magát, mégse ijesztgeti az anyukája azzal, hogy be fogja adni az óvodába. Abban is megnyugszom, hogy a legjobb ízű játékát is abbahagyja, csakhogya borbélysegédet nézhesse, aki olyan malacságot csinál a szappanhabbal, mégse üt érte a kezére senki. Abban se látok misztikumot, hogy azt a rossz bocskort, amit a multkor valahol az utcán találtak séta közben, felcipelte a lakásba és be akarta tenni a vitrinbe, babérkoszorúim és egyéb hadi trofeumaim közé. Ha énrajtam állt volna, be is tettük volna, mert én megértő lélek vagyok. Mikor még én voltam ifjú Ferenc, találtam az utcánk árkában egy kaucsuk-gallért, amit valami muzsikás cigány hajított oda. Sose találkoztam én addig ilyen műalkotással, nem is tudtam, mi lehet, de azt éreztem, hogy ez valami olyan páratlan szépség, amilyen még eddig a mi várakunkban meg nem fordult. Meg is becsültem nagyon, zsákmadzagot húztam bele és kiakasztottam a falra, a tükör alá. Minálunk ez volt a vitrin, a szentelt gyertya is itt lógott, meg a Vígimbora-naptár is, - sajnos, áhítatom tárgyát nem sokáig bámulhattam köztük. Hiába volt minden sírás és fogcsikorgatás, édesanyám még ki is nevetett érte, mikor bedobta a sütőkemencébe.

- Kis csacsi, hát csak nem hasad meg a szivecskéd azért a mocskos krágli-ért.

Sok krágli hamuvá lett már azóta az életem sütőkemencéjében s azért nem szeretek én kárt tenni senkinek a bálványaiiban, mert tudom, hogy az emberszívből is mindig elpörkölődik velük egy kicsi. Nem akarom én ifj. Ferencről elvenni az eszményképeit, csak szeretnék már én is bámulata tárgyai közé kerülni, - hiszen majd megtudja ő azt egyszer, hogy nem tola-kodásból kívántam én az ő kis szíve pantheonjába bejutni a szenes emberek, meg az udvari verklínyaggatók közé! Majd rájön ő arra, hogy szegényebb ember volt az ő apapája, mint azok!

Egyelőre azonban nincs semmi belátás a kis druszában. Még írói nagyságom se imponál neki. Bennem ugyan van annyi önérték, hogy nem is tettem kísérletet ezirányban, de tagadhatatlan, hogy nem minden érdeklődés, sőt nem minden szívszorongás nélkül voltam tanúja ilyen kísérletnek. A lányom felolvasta a vadembernek az utolsó sündisznó-történetet az újságból. Ifj. Ferenc őszinte derűvel hallgatta s szívszorongásom már múltóban volt, mikor a kritika pallosa váratlan lesújtott.

- Őlég már, anyu, - komorodott el Ferenc a történet közepe táján - sok bolondságot bele-írnak ezekbe az újságokba.

A bírálat fájdalmas volt, de igazsága vitathatatlan s én a megismert igazság ellen nem szoktam tusakodni, mert minden politikai érzék hiányzik belőlem. Teljes büntudattal húztam az ölemből Ferencet és megkérdeztem tőle, hol a hiba.

- Mért hívják a sündisznókat Nácinak, mikor Simonnak hívjuk? - néztek belém hideg fűrészéssel a lenvirág-szemek.

A regényírás praxisából adtam meg a választ:

- Azért, hogy ne ismerjenek rá olyan könnyen.

- Kicsodák?

Hm. Erre már nyelni kellett egyet. Mi kényszeríthet egy ártatlan sündisznót olyan bűncselekményre, mint a hamis név használata?

- A Néró, hát nem tudod? A Koncvald doktor úr kutyája. Ha megtudná, hogy a Simon benne van az újságban, mindjárt legombolná róla a túskebundát.

Ifj. Ferenc elsápadt s éreztem, hogy nagyot dobban a szíve.

- Akkoj az én nevemöt méjt nem változtattad mög?
- Azért, hogy mindenki rád ismerjen.
- Még a Némó is?
- Persze. Téged még a Némó se bánt, ha tudja, hogy te vagy a vadember.

Erre aztán a kedélyek lecsillapultak, már legalább az ifj. Ferencé. Id. Ferenc azonban gondolkodóba esett. Ohó, itt baj van. Ha már a házi kritika is így kikezdett, hogy ki fog készíteni a nagyvilág! Nem tehetem ki magam annak, hogy a zoológusok, akik köztudomás szerint igen szigorú emberek, most már ne egymásba vagdossák a tomahawkot, hanem énbelém.

- Micsoda? - kérdezhetnék valamelyik szakülésen. - Ez az úr mer tanulmányorozatot kezdeni a sündisznóról, aki tán még azt se tudja, hány foga van a sündisznónak, hát azt hogy tudná, hogy össze van-e forrva az orsócsontja a singsontjával?

Nohát azért is tudom. Áttanulmányozom a művelt világ sündisznó-irodalmát. Nemcsak illendőségéből, hanem praktikus okokból is. Nem gyerek a sündisznó, hogy az csak úgy vadon felnőhessen! Látom én, hogy a gyereket kivéve, minden lelkes állatot könyvből tenyésztnek a lelkiismeretes emberek. Kutyát, lovat, aranyhalat, papagájt, kanári madarat. Akkor bizonyosan van valami vezérfonala a cél- és okszerű sündisznó-tenyésztésnek is!

Nekiálltam segéderőimmel együtt a könyvtárunknak és kiderült, hogy százötvenezer kötet könyv közül egy sincs a sündisznónak szentelve! No, én se dicsekszem többet a könyvtárunkkal.

De aztán más is kiderült. Az, hogy a szégyen nem a miénk, hanem az egész világirodalomé. Hiába mozgósítottam a közép-európai könyvkereskedelmet, mindenünnen a lemondás hangján válaszoltak. Ugyan a *Köztelek* sehogyse válaszolt, az még nyilván nem adta föl a reményt, hogy kutatásai eredménnyel végződnek. Könyörögtem, ne tessék tovább fáradni. Vajna és Bokor urak Budapestről, régi barátomuram, Ranschburg G. ugyanonnan, Gerlach et Comp. Bécsből, Oscar Schloss Berlinből és Richard Hellmann Freiburgból arról értesítettek, hogy hagyjak föl minden reménnyel, mert a sündisznót még eddig nem karolta fel senki külön kötetben. Mindössze E. Wasmuth tudatta velem expresszlevélben, hogy egy lipcei antikváriusnál sikerült fölhajtania egy ritkaságszámba menő szakkönyvet, amelynek már 1859-ben is óriási sikere volt, de azóta úgy elfelejtette mindenki, hogy bátran dicsőséget lehet vele aratni még egyszer. Meg is érkezett a poraiból fölélesztendő főnixsz, de nálam nem volt sikere. Visszaküldtem a lipcei boltosnak azzal, hogy süsse meg, predesztinálva van rá; tudniillik nem a sündisznó monografiája, csak a tengeri-malacé.

A *Természettudományi Közlöny*-nek is előkerítettem vagy negyven évfolyamát, hátha találok benne bibliografiát a sündisznó-nemzetről. Ha máshol nem, a kérdések és feleletek rovatában. Semmi. Ebben a hazában félszázad óta nem akadt egy lélek se, akinek probléma lett volna a sündisznó. Még arra se volt kíváncsi senki, milyen magatartást tanúsított a forradalmak alatt, pedig ennek a kérdésnek még ma is ki van téve az egyhetes csecsemő is, ha például vasúti baktársért folyamodik.

A *Természettudományi Közlöny* tárgymutatójában találtam ugyan három sündisznóadalékot, de azok nagyon problematikus értékűek, legalább az én szememben. Kettő azzal a csodával foglalkozik, hogy a sündisznó három viperát is megehet, mégse kap gyomorfájást. Nem értem, mi ezen a csodálnivaló. Ellenpróbát kérek. Ha mutatnak nekem olyan akademikust, aki megevett ebédre három viperát és nem tudta megtartani utána az aznapra hirdetett előadását, akkor én is kalapot emelek a sündisznó immunitása előtt. Addig azonban engem ilyesmivel nem lehet megfőzni. Én magam, sajnálatomra, nem vállalhatom a kísérletet. Először azért,

mert nem vagyok halhatatlan, másodszor azért, mert viperát minálunk nemcsak a piacon nem árulnak, de még a vásárban sem.

A harmadik megfigyelő azt a tapasztalatát közli, hogy sündisznóban emberi vonás is van, amennyiben a saját édes gyermekét is megeszi. Én ezt se használhatom, mert Náci még fiatakorú s egyelőre nincs is semmi kilátása a családalapításra.

Minden reményből kifogyván, végre a Brehmmel kellett beélnem, meg a *Jeles Vad-Kert*-tel, amelyet 1702-ben „bocsátott a világra a’ magyar nemzet kedvéért” a „boldog emlékezetű” Miskolczy Gáspár, „sok szép Ekklesiáknak mind Magyar-Országban, mind Erdélyben hasznos Tanítója.” Amit elméleti úton megtudhattam a sündisznóról, azt mind ebből a két auktorból szedegtettem össze, akiket hálás szívvel említek itt, mint úttörőket. Brehm apó mindenestre modernebb természetbúvár, de Gáspár tiszteletes úr meg lélekbúvárnak nagyobb. Szinte azt merem mondani, hogy ő a sündisznóknak a pszichoanalitikusa.

Azoknak a számára, akik nyomdokaimat követni akarják, a következőkben foglalom össze azokat az elemi ismereteket, amelyek az én föllépésemig a náciológia terén általában elfogadottak voltak.

Genealógia. A sündisznók családfája a legrégebb európai dinasztiáknál is mélyebbre ereszti a gyökereit. Ezek legföljebb Nóéig mennek vissza, bár vannak vélemények arról is, hogy ők már a vízözönkor is külön ladikáztak s az öreg héberrel csak pénzügyi összeköttetésben voltak. Az udvari történetíróknak ezt az állítását azonban ténykörülmények nem erősítik meg. Ellenben paleontológiai dokumentumok vannak arról, hogy a sündisznók már a krétakorban is körvadászokat tartottak a svábbogarakra. A nevezett vadak abban az időben akkorák voltak, mint most a sündisznók, a sündisznók pedig akkorák, mint most az elefántok. Hét-nyolc-százmillió évvel ezelőtt. Egy-két százmillió itt csakúgy nem számít, mint az állami háztartásban.

Haeckel azt állítja, hogy a sündisznófélék törzscsoportjából fejlődtek ki, vagy korcsosodtak el az összes ragadozók. E szerint az ember is a sündisznóban tiszteli őseit, amiről egyelőre nem mondok határozott véleményt. Az bizonyos, hogy a sündisznónak most csak úgynevezett szegény rokonai vannak: a cickány, meg a vakondok. Közös névvel *rovarevők*-nek hívják őket.

Különösen fontos. A sündisznó bele tizenkétszer hosszabb, mint a fej és törzs együttvéve. Hozzáértő ember erről rögtön megtudja, hogy sündisznóval áll-e szemben, vagy jeges-medvével. Az is főlemlítendő, mint különös ismertetőjel, hogy a közönséges sündisznónak a szemfoga a harmadik metszőfogához hasonló és egygyökerű. Amelyiknek a szemfoga kétgyökerű, az már nem közönséges sündisznó. Igaz, hogy el ne felejtsem, a német szerzők szerint a sündisznónak egyáltalán nincs is szemfoga. (Vide: *Blasius*, Fauna der Wirbeltiere Deutschlands, 1857. Így ni, tudok én tudósul.) Igaz, hogy ez még a háború előtt volt, amikor a németek mindent jobban akartak tudni, mint más. Lehet, hogy a sorscsapások súlya alatt most már ők is elismerik a sündisznó szemfogát.

Küllem. A sündisznó tüskeruhája rozsdabarna színű, csak Kassán van más divat. Ott a sündisznók fehérek. Hogy faji, vagy felekezeti különbséget akarnak-e ezzel kifejezni, arról még eddig nem nyilatkoztak.

Bellem. A csecsemő sündisznók olyan kíméletet tanusítanak az anyjuk iránt, hogy tüske nélkül látnak napvilágot.

Nőkérdés. Monogámiában élnek, amit csak a házasságtörések enyhítenek. A lakodalom után az úr és úrnő külön háztartást visz. Ahogy a modern szociológusok is tanítják, mikor már éltesebb korban élnek. (Lásd: *Wells*, Új világ a régi helyén.)

Jellem. Itt már szó szerint idézem Miskolczi Gáspárt. „Jeles ki-ábrázoló képe a’ Sül-Disznó azoknak is, a’kiket semminémű édesgető beszéddel magunkhoz nem édesíthetünk, mint a’ szegény Abel Kaint és Dávid Sault. Könnyebb is embernek magát a’ fene oroszláni dühös-ségű nyilván való ellenségítől megoltalmazni, hogy nem mint a félének, de azonban tövises Sül-Disznó erköltsű reánk mosolygó álnok emberektől.”

De van itt még szebb is. Azt mondja a sok szép ekklésiáknak hasznos tanítója, hogy a sündisznó-nemzetbeliek „igen szépen ki-ábrázolják a’ Parasztoknak és egyéb *sibi soli* embereknek állapotjokat, kik tsak magános életét élve, tsak magokra, tselédjekre és azoknak mindennapi ételekre, ruházatjokra, viselnek gondot; messze országokra nem bujdosnak, nem kereskednek; sem eszekkel, sem fegyverekkel, sem külső értékekkel a’ Hazának megmaradását nem munkálkodják.” „Az illetén rendű emberek az ő magzatikot tsak otthon a’ putrikban nevelik, nem hordják a’ közönséges Gyűlésekbe...” „Az ilyen por-tsötselések, jóllehet egyébként igen mostoha indulattal vannak a fő Rendekhez és tsak szabad életet kívánnak, mindazáltal kételenségből is azokhoz igyekeznek magokat alkalmaztatni, a’ kiknek birtokokban vannak.”

Hát tisztelet-becsület a görgényi papnak, de már a sündisznót mégse hagyhatom így lecsök-kenteni. Majd én kimutatom, hogy az én Nácimra ez a karakterkép nem illik. Igaz, hogy külföldi tanulmányutakat nem tesz, gyűlésekre nem jár, se azt nem tapasztaltam még, hogy a fő Rendeket éljenezte volna, de azért merem állítani, hogy ezzel a csakugyan földhöz ragadt paraszttal sokkal jobban össze lehet férni, mint egy nagytekintű oroszlánál.

V.

Mit tud a sündisznó?

Ezt a fejezetet ellenfejezetnek szántam és arról akartam benne beszámolni, milyen sokat tud a sündisznó a világról. Legalább ez egyszer a világ is elszégyenli magát, gondoltam magamban s már akkor el is ment a kedvem ettől a kevés kilátással kecsegtető kísérlettől. A jó Isten már egyszer megszégyelte magát azért, hogy megteremtette a világot, de arról a jó Isten se tud, hogy a világ valaha megszégyenlette volna magát. Nem az, még a világháborúért se. Egy darabig ugyan vakarta utána a fejét, de inkább olyan enyhítő-körülményes stílusban. „Hát biz ezt rosszul csináltuk, de olyan részek voltak, hogy azt se tudtuk, mit csinálunk.” De most már ez a vázlatos lelkiismeretfurdalás is elmúlt. Csak az maradt belőle, amivel a kijózanodott béres szalonnázás közben elnézegeti a bicskáját. „No, ha a jövő héten megint berúgok, akkor úgy vágom a szívébe, hogy a hátán jön ki.”

Hogy ez a közelbe és távolba való kacsintás tán mégse tartozik egy sündisznó-monográfia keretébe? De igenis beletartozik. Azt hiszem, sok százezredmagammal vagyok, aki mindeddig nem tudtam, mi az ördög az a *globális alap*, amiből a nemzetek béresei olyan régen szalonnáznak a leszerelési konferencián? Most írásközben kezd előttem világosodni a dolog, ahogy Náci idegurul a cipőm orrához. Tökéletes szuronyglóbus. Azt hiszem, az Úristen íróasztala mellől a földgolyó is ilyen sündisznónak látszik fejlettsége mai stádiumában. Persze sokkal ostobább sündisznónak, mint Náci. A sündisznó a sötétség gyermekének született, az éjszaka rablólovagjának, aki vérben dolgozik s ki van téve bizonyos surlódásoknak más vérben dolgozó exisztenciákkal. Egészen logikus dolog részéről, ha egyhetes korában már bicskába öltözik. De a föld arra teremtett, hogy örüljön a napnak és öltözködjön virágruhába, mi értelme van annak, hogy sündisznót csinál magából globális alapon? Azt hiszi, hogy azzal majd elijeszti magától a csillagok országútján kóborló üstökös-komondorokat?

Én persze nem tudok felelni erre a kérdésre, de ez nem csoda, mert én sok iskolát kijártam. Ez pedig olyan fogós kérdés, hogy ezen két olyan észlény is megakadna, akiknek a logikájában még nem tett kárt semmiféle studium. Ferencet és Nácit értem, akiket nemcsak én becsülök nagyra, hanem ők is sokat tartanak egymásról. A sündisznó ugyan még nem tett ezirányban szóbeli nyilatkozatot, de Ferenc már formába öntötte a sündisznó zsenialitásáról kialakult véleményét. Még pedig határozottan, de tapintatosan.

- Látod, apapa, - simogatta meg a térdemet meglepő, de nem egészen indokolatlan gyöngédséggel - ennek az édös kis Nácinak már most is több esze van, mint teneköd. Hát még ha majd olyan öreg lössz, mint te vagy!

- Például? - guggoltam le kettejük közé nagyapai meghatottsággal.

- Úgy-e hányszor tanítottalak én tégödet arra, hogy köll kacsintani, oszt azért még most se tanultad mög?

Fájdalom, az életrevalóság művészetének ebben az ágában antitalentum vagyok. Pedig mióta Ferenc ki akart képezni, azóta már tükörből is próbálgattam, de szégyenletes kudarcot vallottam. Úgy látszik, kacsintó-izom nélkül születtem.

- No látod, Nácikának pedig csak eccör mutattam mög és rögtön mögtanulta. Tényleg mingyárt visszakacsint, ha rákacsintok. Idenézz csak!

Odanéztem és gratuláltam is Ferencnek, hogy ilyen tehetséges tanítványra akadt, de azért nem ajánlom a magyar zoológusoknak, hogy ezt a megfigyelést fölvegyék a Brehm új kiadásába. Isten látja a lelkem, nem az irigység beszél belőlem és igazán nem az az ember vagyok, aki különbnek akarnék látszani Nácikánál. De az igazság érdekében ki kell mondanom, úgy ahogy van: az én megfigyelésem szerint a sündisznó nemcsak kacsintani nem tud, hanem még pislogni se. De ez csak egyéni vélemény, amivel nem akarok ifj. Ferenc tudományos hitelének ártani. Hiszen lehet, hogy kettejük közt még vannak finom kábelek, amelyek a felnőtt emberben már elrongyolódtak. Ki tudja, amikor együtt gurulnak be az ágy alá, az állati lélek milyen titkai nyílnak ott meg a gyerekszemnek?

Én azonban hiába nézek percekig a Náci szemeibe, nem látok bennük semmit, amire azt mondhatnám, hogy ez a speciális sündisznó-lélek. A fényes, fekete kis gombostűfejekben csak az az értetlen szomorúság csillog, ami a civilizált állatoknál is megfigyelhető, mikor maguk elé merengenek. Még a kutya szemében is megtalálható, mikor nem légyfogdosással foglalkozik, hanem metafizikával. Ezzel a megállapítással se a kutyát nem akarom megbántani, se a metafizikát. Komolyan hiszem, hogy a kutyai állapot és a metafizika nem összeférhetetlenek egymással. Láttam már valaki, hogy a kutya megugatta volna a napot? Nem, azt még nem látta senki, mert a nap világos, érthető, nincs benne semmi rejtély. Ellenben mikor a kelő hold áttüzel a fák koronáján, akkor a kutyán valóságos téboly vesz erőt, felborzolja a szőrét, csattogtatja a fogát és veszett dühvel ugat, amiből kétségbeesett rémület érzik ki: hogy kerülsz oda, te vörös réztepsi és mit akarsz velem, szegény kutyával, aki nem bántok senkit? Még senki se tudta megmondani, mért ugatja meg a kutya a holdat, holott az nagyon messze van tőle és nem zavarja az ő cirkulusait? Én azt hiszem, ez tiszta metafizika, amely azonban nem olyan nagyképű, mint az embereké, de azért éppen annyit ér.

Még eddig nem vettem észre, hogy a sündisznó megugatta volna a holdat, de azért bizonyosra veszem, hogy a végokokról ő is annyit tud, mint Aristoteles és Kant Immánuel. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a gyakorlati élet dolgaiban le ne pipálná a filozófusokat. Például mingyárt az első napokban meglepett bennünket azzal, milyen praktikusan oldotta meg a lakáskérdést.

A lányom, aki liberális világnézetben nőtt fel, rendelkezésére bocsátotta Nácinak az egész konyhát. Megtelepedhet abban a sarokban, amelyikben akar, bújhat a kredenc alá, a szemeteslapát mögé, nem korlátozunk mink az egyéni szabadságában senkit.

Nácika négy éjszaka sorra próbált minden sarkot - abban az időben még barbár erkölcsökben élt és nappal éjszakázott - az ötödik reggelre azonban egy kis lábasban találtuk meg, ami este valahogy a földön felejtődött.

- Mégis van gondviselés - gondolhatta Nácika és valóban, ha a gondviselés méretet vett volna róla, akkor se szerkeszthette volna testhezállóbbra a lábast, amelyet aztán némi vita után rá is telekkönyveztünk. A vita a körül forgott, hogy mekkora a becsértéke olyan kis lábasnak, amelyiknek már lepattogott a zománca. A tárgyaló felek közt igen nagyok voltak a differenciák s egy pillanatig arra gondoltam, hogy népszövetségi döntőbíróság elé visszük a dolgot, mert csak az tud olyan igazságos ítéletet tenni, hogy mindenki győztesnek érzi magát. De aztán tekintetbe vettem, hogy a sündisznók nem olyan hosszúéletűek, mint az elefántok és megváltottam a sündisznóólat beszerzési áron. Azt a gyakorlati ismeretet ráadásnak kaptam, hogy egy elzománcatlanodott kislábas éppen annyiba kerül, mint egy vadonatúj zománcos fürdőkád.

Nagyon boldog voltam, hogy pártfogoltamat ilyen kifogástalan kvártélyhoz juttattam, de másnapra kiderült, hogy ez nagyon egyoldalú felfogás. Nácika nem volt úgy elragadtatva, mint én. Fázott a vasból való hotelben és nem találta elég lakályosnak.

A vad sündisznóról tudva van, hogy mikor télire visszavonul a társasélettől, szőnyegekkel teszi barátságossá otthonát. Meghempergődzik a fák alatt, rászedi tüskéire a lehullott faleveleket és azokból ágyat is vet magának, puhát, meleget, még az ajtónyílást is betömködi velük. Ezt sok megfigyelő följegyezte már róla, Brehm is tudomásul veszi, de kérdőjellel.

Nos, ezt a kérdőjelet ki lehet rádiózni a Brehm-ből. S a margóra oda kell írni, hogy ez így van. A sündisznó valóban műveli a tapacéros szakmát is. Saját szemünkkel láttuk.

Persze a konyha keramitján nem igen terem falevél. Ott csak újságlevelek hevernek, konstruktívok és destruktívok. Hát a mi szelíd sündisznónk ezekkel tömködté ki az ólját. Bizonyosságát adván nemcsak veleszületett intelligenciájának, hanem mindent megértő világszemléletének is. Nem tett semmi különbséget a papírok közt, méltányolta őket minden felekezetre való tekintet nélkül.

Úgy látszik azonban, mégis lehet valami különbség az istenteremtette falevelek meg az emberkéz gyártotta újságlevelek közt. Respektálom annyira a mesterségemet, hogy ennek a különbségnek az analizálásába nem megyek bele. Akármi volt az oka, Náci nem találta meg a remélt megnyugvást a sajtóorgánumból vetett vackon. Egy hajnali órában arra ébredtek fel a lányoméék, hogy valami motozás hallik az ajtón. Ugyan nem is ők ébredtek fel, hanem ifj. Ferenc. Csak az ő kis füle fogta fel a gyenge neszt s csak az ő kis szíve találta meg mingyárt a magyarázatot is. Azok a finom kábelek, amikről az előbb szóltam!

- Anyu! Anyu-u-u!

- Tessék.

- Valamit akarok mondani. Hallod?

- Hallom, hallom, csak mondd.

- De a kaparást hallgasd csak mög! Nácika kaparja az ajtót, mert fázik. Be köll eresztetni szegénykét a szobába!

A szállástanoknak szállást adni és a fázókat fölmelengetni persze nagyon szép erény, de a sündisznónak a hálószobába való befogadása mégis megfontolandó dolog. Különféle elvi akadályai vannak.

- Anyu-u-u! Mi lössz már azzal az édös kis Nácikával? Majd möglássátok, én mingyárt elkezdek sírni és addig sírok, még apapám mög nem hallja!

Erre az ultimátumra csak teljes kapituláció lehetett a felelet. Náci bebocsátást nyert a hideg sötétségből a meleg sötétségbe és mire a villanyt fölgyújtották, már nem volt látható. Ifj. Ferencnek be kellett látnia, hogy jószándéka, mellyel a sündisznót hajlandó volt a saját kis ágyába befogadni, a gyakorlatban nem vihető keresztül.

- Ha a barátoddal akarsz aludni, akkor neked is be kell bújni a szekrény alá - jelentette ki a mérnök úr, aki apai jogokat formál Ferenchez.

Ferenc némi habozás után kijelentette, hogy lemond a sündisznóval hálás örömeiről. Reggel látta, hogy egy borzasztó pók beszaladt a szekrény alá, arról pedig tudnivaló, hogy gyerek-hússal él. Csak már szegény Nácit meg ne egye az a förtelmes vadállat.

Nem lehet tudni, hogy aztán a pók kergette-e a sündisznót, vagy a sündisznó a pókot, de olyan rohangálás támadt a szobában, hogy mindenki fölijedt álmából. Megint felgyújtották a villanyt és a mérnök úr elővette a logarlécet. Majd megtanítja ő azt a bestiát, hogy itt nem szőregi kocsúton szaladgál, hanem egy intelligens magyar család otthonában, tehát hagyjon fel a paraszttempókkal.

A vadon gyermekét most sikerült tetten kapni. A lányom papucsát óhajtotta megszállni, de abba csak a keskenyebb fele fért bele. A pocakja kiszorult és a két hátulsó lába dühösen kapart. A sündisznó most próbálta ki először, milyen keserves állapot az az egyhelyben való járás, amivel nem lehet előbbre jutni. Az emberi társadalomban nem éppen szokatlan jelenség.

Lehet, hogy erre gondolt a mérnök úr is, aki szintén évek óta gyakorolja az egyhelyben való járást, mert nem eszközölt fenyítő eljárást a logarléccel. Megsimogatta vele a pályatárs tüskéit és megágyazott neki a sarokban egy díványpárnán. Továbbá a lelkére kötötte, hogy a civilizált társadalommal szemben mire van kötelezve egy sündisznó a hajnali órákban.

Nem tisztázódott máig se, hogy a díványpárna ébresztette-e föl a sündisznó kultúrérzékét, vagy az erkölcsi intelem, de bizonyos, hogy csöndben maradt egész reggelig. Ugyan akkor se ő szólalt meg, hanem a mérnök úr. Az erkölcsvédelmi törvénybe ütköző felkiáltást hallatott, amint bele akart ugrani a papucsába. Tudniillik a sündisznóba ugrott bele, amely a jó lelkiismeret álmát aludta a papucsban. Ilyen kényelmes, tágas, meleg fészke nem volt még a szülő-falujában sem.

Délben személyes elnökletemmel koronatanácsot tartottunk, amelyen meghánytuk-vetettük a viszontagságos éjszaka történetét és Náci jövő sorsát. A mérnök úr ajánlatot tett, hogy örökáron átengedi nekem a papucsát, sündisznótenyésztés céljaira, körülbelül egy autó árában, igen előnyös részletfizetési feltételekkel.

- Apukám, - fogta át a nyakam Panka is - ahogy most az autószakma áll, körülbelül ez lesz a kisuram egyetlen üzlete ebben az esztendőben.

Üzletet nem lehet lírai alapon csinálni. Papírt, ceruzát vettem elő és elkezdtem számolni. Azzal tisztában voltam, hogy itt a négy alapművelet közül csak osztásról lehet szó, az pedig nekem nagyon nehéz tudomány. Annyiszor kellett újra kezdenem, hogy a papír már nem futotta, az asztalra írtam a számokat s végre eldobtam a ceruzát.

- No, nézzük hát azt a papucsot!

De hát a papucs nincs sehol. Takarításkor még megvolt, hogyne lett volna meg, hiszen Ferike felhúzta a kezeire és abban játszott medvét a sündisznóval. Ezt Margit állítja, a Ferikénél két araszttal öregebb dada-szobalány-társalkodó-mindenes. Hát akkor Ferenc adja elő a papucsot. Nini, de hát hol van Ferenc? Az bizony leszökött az udvarra. Hamar szaladjatok érte, hogy nem tudtok rá vigyázni, jaj, Istenem, milyenek ezek a mai szülők!

Mielőtt tovább haladnánk a párhuzamvonásban az öreg szülők és a mai fiatalok közt, betottyán a körözött szökevény és jelenti ragyogó orcával:

- No ezt is elintéztem avval a szögény Zsigával.

- Mit intéztél el vele? - kérdezzük balsejtelemmel. Zsiga az udvarunk bejáró cigánya, akinek az egyik lába fából van s ez teszi olyan szimpatikussá Ferenc szemében, hogy állandóan rajta gyakorolja a jótékonyági ösztönét.

- Tényleg elintéztem, apapám. Szögénynek csak az egyik lábán volt cipő, az igazán, de most már van a falában is, mert ráhúztam az apukám papucsát. A másikat mög odaadtam neki kesztyűnek, belefér mind a két keze, de igazán.

Ezen már nem lehetett segíteni. A mérnök úr egyetlen üzletét ebben az esztendőben elgáncsolta a tulajdon fia. A sündisznó problémáját pedig más módon kellett megoldani. Úgy oldottuk meg, hogy ráneveltük a mi életmódunkra. Nappal keresi a kenyeret és az éjszaka óráit szenteli a pihenésnek. Együtt kapja a vacsorát Ferencel, utána félórát kap a tornagyakorlatokra, s mire a kis ifjú ura ágyba parancsoltatik, akkorra a sündisznó is beledugatik egy hengeralakba összegöngyölgetett szőnyegbe. A szőnyeghengert mindig oda kell gurítani a Ferenc ágyához, hogy szemmel tarthassa imádkozás alatt is, amikor föl-föl akadó pillákkal és el-elakadó nyelvvvel búcsúzik a nappal játékeitől s várja az ágya szélére az angyalokat.

- Énis-tenöm, jóis-tenöm, - hajtja gömbölyű kis állát összekulcsolt öklöcskéire - lecsukódik már a szömöm...

A sündisznó megmoccan a pokrócban, Ferencnek föl villan az álomvirágos szeme s belepótol az imádságba:

- Anyu, látod? Úgy-e, most Nácika is összetöszli azt az édös kis körmöcskét a pokrócban és ő is mondja az imádságot?

Mit lehet tudni? Az Atya, akinek éjszaka is nyitva vannak a szemei, minden tisztaszívűekre gondot visel, akár Ferenceknek, akár Náciknak hívják őket.

VI.

Magánügyben, többeknek

Néhány levelet kaptam a héten ezzel a nagyon komoly tanulmány-sorozattal kapcsolatban, amelynek második célja a sündisznó-nemzet és az emberi nemzet közt való kulturális kapcsolatok kutatása. (Az első cél természetesen a magam halhatatlanná tétele, de erről nem illik beszélni s ez különben is a Magyar Tudományos Akadémia ügykörébe tartozik.)

Jó néhány ezer ember tehet róla bizonyosságot innen és túl a gránicokon, hogy én a levelezéseimet túlzott diszkrécióval kezelem. Annyifelé porlik az életem, hogy semmihez se jutok hozzá, még ahhoz se, hogy visszaköszönhessek a köszönőknek. Lassanként minden jó emberemet magamra haragítom azzal, hogy még ő előlük is eltitkolom, mikor levelet kaptam tőlük. Régen tisztában vagyok én azzal, hogy titkárt kellene tartanom, de ahogy én magamat ismerem, a titkárom is velem íratná meg a magánleveleit. Szerencse, hogy ifj. Ferenc az újabb időkben beleszeretett az írásba s most már nemcsak a falon gyakorolja, hanem a vasalt ingen

is, ami már hasonlít a papírhoz. Egyelőre azonban nem a tollat mártja a tintába, hanem a tintát önti rá a tollra, mert azt tapasztalja, hogy így jobban fog. Mihelyst ezt a véleményét megváltoztatja, mindjárt vele íratom meg a leveleimet. Teljesen megbízhatom benne, mert ezidő-szerint éppen olyan olvashatatlan az írása, mint az enyém.

Ezekkel a levelekkel azonban, amiket most ideteregettem magam elé, nem várhatok addig s úgy érzem, nincs jogom őket elvonni a nyilvánosságtól, még ha megszólnak is érte. Először azért, mert nem az én dicsőségemről van itt szó, hanem a sündisznóéről. Másodszor, mert nem érdektelen dolog az a nem érdekeltek számára se, hogy ebben a minden-mindegy világban hány emberszem akad meg egy olyan semmi kis témán, mint ez a Náci nevezetű szörgombóc. Talán tanulhatnak belőle az irodalompolitikusok is s hasznát veszi még a jövő század Pintér Jenője is, mikor szerbe-számba szedi annak a kornak az irodalmát, amikor a magyar glóbus tövisebb volt, mint a sündisznó.

Most aztán átadom a szót azoknak, akiktől levelet kaptam a szőregi lelenc tárgyában...

1. Névtelen kártya Budapestről, március 9-i dátummal és ezzel a szöveggel: „Drága mester! Épp most olvasom Octave Mirbeau „Les vingt et un jours d'un neurasthenique” című könyvét német fordításban „Die Badereise eines Neurasthenikers” (Budapest, Verlag von G. Grimm 1902). Ebben két igen érdekes sündisznóhistóriát közöl a szerző. Az egyik III. fej. 29-33., a másik XII. fej. 118-121. oldalakon olvasható. Mélységes respektussal: Drága Mesternek egy lelkes híve és olvasója.”

Hogy nem szégyenlem-e ezt sajátkezűleg ide másolni? Nem hát, mert ha már itt agyon szégyellem magamat, akkor mi marad a végére? Tessék csak addig türelemmel lenni! Megéri.

2. Werner Ferencné asszony Pozsonyból ír. De ezt már nem másolom le, mert véletlenül ebben is az van, ami az elsőben. Octave Mirbeau, csak hogy nem német fordításban, hanem eredetiben. Nagyon örülök neki, hogy két helyről is figyelmeztetnek rá, milyen jó társaságba kerültem. Igaz, hogy én nem vagyok neuraszténia, de azért a sündisznó-kultuszban találkozhatunk Mirbeauval, noha az ő neuraszténiája bizonyosan többet ért az én egészségemnél.

3. Gergely úr a Grill-féle könyvkereskedés részéről azzal a kedves figyelemmel lep meg, hogy lépéseket tett a német bibliográfia beszerzésére. A sündisznószakirodalom első részlete már be is futott. Ahogy a címekből látom, az újabb német szakirodalom nagy lelkesedéssel karolta fel a sündisznót, sajnos, életének és bonctanának legintimebb vonatkozásaiban. Ezeknek a jeles munkáknak legföljebb akkor vehetjük hasznát, ha a Sündisznó-Farm Rt. megalakul.

4. Horváth Pál úr, földbirtokos Kiskunfélegyházán, azt kérdezi tőlem, mi a különbség a sündisznó közt, meg a sünkutya közt s hogy Nácika melyik felekezethez tartozik a kettő közül. Annyit én is tudok, hogy a nép sokfelé emlegeti ezt a különbséget, a szerint, hogy hegyes orrocskája van-e a szörgombócnak vagy széles s Brehm azt hiszi, az egyik a szép nemhez tartozik, a másik az erősebb nemhez. Ha ez így igaz, akkor Nácikánk egy harmadik nemhez tartozik, mert az ő orrmánya se nem hegyes, se nem széles, hanem pisze. Határozott véleményt nem tudok mondani, de tájékozásul följegyzem, hogy nagyon szeret tükörbe nézni. Az előszobaküszöb erősen tükröző rézlemezzel van borítva s valahányszor rádöcög a sündisznó, mindig megáll rajta és szemmel látható örömmel gyönyörködik a képmásában. Ezen az alapon talán népszavazással lehetne eldönteni a kérdést.

5. B. L. tanár úr Budapestről, arra figyelmeztet, hogy a magyarországi sündisznó nagy változáson ment keresztül azóta, mióta középiskolai tanulmányaimat befejeztem. Akkor még *Erinacaeus europeus*-nak hívták Linné szerint, de most már *Erinaceus roumanicus*-nak hívják Barrande és Hamilton W. urak szerint. Nagyon köszönöm a felvilágosítást védencem nevében, ő még eddig nem tudott róla, hogy ezt végezték róla, aminthogy olykor az emberekkel is

megesik, hogy nélkülök intézkednek róluk. Én tudtam, mert ez benne van a lexikonban is, de politikát éreztem benne, azért figyelmen kívül hagytam.

6. Keszei Imre ny. plébános úr Nyíregyházáról azt kérdezi tőlem, hogy a sündörög szó nem a sün szóból származik-e. Nem tudok rá mást felelni, minthogy Nácikát tüsszögni hallottam, de dörögni még nem.

7. Friedrich Klári kisasszony Budapestről örömmel tudatja, hogy kárpótolni tud azért, mert én a Természettudományi Közönyben nem találtam hasznosítható adatot értekezésem hősről. Ő több sikerrel kutatott s a Természettudományi Társulat 1845-ös évkönyvében rábukkant a sündisznó nevének etimológiájára. Még akkor szürdisznónak vagy szürdisznónak hívták. Még pedig nem kisebb ember tartotta annak, mint Petényi János Salamon, az úttörő magyar zoológus, aki a maga fejét is betörte. (Cinkotai pap volt, de a hívei kiadták neki az obsitot, mikor rájöttek, hogy papjuk madárnyúzással szerzett magának világhírt.)

Hát ami azt illeti, hogy a sündisznó szürdisznó, azt meg lehet érteni. De hogy a szüréről nevezte volna el az emberek irígysége, azt még Petényinek se hiszem el.

8. Török Pál tanárjelölt Püspökladányból azt hiszi, hogy az ősi ugor vér szólalt meg bennem, mikor sündisznótenyésztésre adtam magamat. Tudniillik a sündisznót a régi magyarságban süldisznónak hívták s ebből a népnyelv sokféle szördisznót csinált. (Ez lesz a Petényi szürdisznója!) A sün eredeti neve, a sül tősgyökeres magyar szó, rokonait ki lehet mutatni a többi ugor nyelvekből is s ezért bizonyos, hogy ismeretét már a közös őshazából hoztuk magunkkal.

Hát én ezt se bánom, csak rá ne bizonyítsa valaki az ugor atyafiakra, hogy süldisznóból sütötték a sonkát a rántottára, mert akkor nem vállalom az atyafiságot.

9. Sándor Ferenc igazgató úr szerint azonban, aki Abbaziából gondolt rám, nem is fenyeget az a veszedelem, hogy ki kelljen szeretnem az ő testvérekből. Szerinte Munkácsi Bernát már harminc esztendővel ezelőtt kimutatta, hogy a sündisznó a magyar nyelv legrégibb jövevényszavai közé tartozik. Még pedig a perzsáktól tiedeltük el. Le is írja szép perzsa betűkkel, hogy minek hívják Nácikát perzsául. Akkor se kételkedném benne, hogy így van, ha el tudnám olvasni, így meg készpénznek veszem. Még pedig örömmel. Ha már válogathatunk a sógor-ságban, akkor inkább Dárius királyhoz dörgölődzünk, mint valami pocsétában caplató ugriai pákászhoz.

10. Mátyás Mózes, Kolozsvár. Ez a levél viszi még csak föl a sündisznó dolgát, Isten segéd-mével. Azt hiszem, Mátyás úr papi ember lehet, még pedig református renden való, mert azt írta, hogy ha megkeresem a Károli-bibliában Ezsaiás prófétának ezt, meg ezt a helyét, abban bizonyosan nagy örömem lesz. Meg is néztem a tizennegyedik rész huszonharmadik versét és csakugyan nagy lett az örömem. Mert abban az van, hogy a Jehova Babilont a sündisznóknak adja örökségül. Ez már igen. Így jutalmazza meg az Isten a jószándékot. Én csak mint elhagyatott árvát fogadtam föl Nácikát és íme, kiderül róla, hogy egész tekintélyes örökség néz rá. Ha sikerül egy-két babiloni naftaforrást a nevére íratni a bagdadi telekkönyvbasánál, mindjárt meglesz ifj. Ferencnek az új tavaszi kabát. Aztán az se utolsó szempont, hogy ha Gandhival közrefogjuk ott az angolt, egyszerre leesik a nyavalyás a gyapjúzsákról, amelyikről eddig a világot regulázta.

11. Novák Mihály gyári kihordó, Szuboticán, Aleksandrova ul. 15. - így írja magát. De ez már csakugyan utolsó. Na már úgy sorrend szerint értem, mert amúgy dehogy bántanám a jó embert! Hiszen ő az életben az első kritikusom, akivel mindenben egyetértek. A következő pontozatokban cserzi ki a bőrömet: 1. Ne írjak olyan sokat. 2. Hagyjak már föl az ilyen számárgokkal, mint a sündisznóról való irka-fírka, amiben okos ember nem talál magának valót. 3. Ne tudjak mindent jobban, mint más. 4. Ne untassam őt, meg a gépészt, meg a téglamestert,

meg a fűtőt az unokám eseteivel, mert önekik ahhoz semmi közük. 5. Ezt a levelét csak gyöngédségből küldi nekem, első fölháborodásában a Magyar Hírlapnak akarta küldeni.

Kedves fiam, Novák Mihály, milyen naív ember maga, holott mint gyáripari tényező virá-nyítja a mottót, a maga originális stílusában szólva! Hát maga azt hitte, hogy az ilyen öreg író, mint én vagyok, tud még szégyent? Látja, én nem vagyok olyan gyöngéd magamhoz, mintha gyári kihordó volnék. Nemcsak hogy a lapomhoz küldöm el a levelét, hanem bele is teszem az újságba. Még pedig ebbe a sündisznó-tanulmányba, két okból is. Először is, hogy találjon már benne maga is, mint okos ember, olyant, ami nem untatja. Másodszor, mert az a gyanúm, hogy magának nem is olyan ellenszenves az a sündisznó, mint ahogy velem el akarja hitetni. Magának én fájok, akitől nem tud eltanulni semmit; nem a sündisznó, akinek példáján máris sokat okosodott. Önnek nagyon megtetszett az, hogy a vadon gyermeke civilizált lénynek tettei magát és olyan embernevet visel, amelyre nincs elmatrikulálva. Ön erre az analógiára nevezte ki magát Novák Mihály gyári kihordónak, holott ön csak olyan szegény kis Nácika az irodalom országútján, akit semmi jótét-lélek nem akar fölkarolni. Pedig ön határozottan tud írni. Sokkal olvashatóbb betűket vet, mint én, igazán nem szép a szerkesztőségektől, hogy nem engem vetnek a szemétkosárba, hanem önt. Még helyesírást is tud, ami nagyon szép eszmetehetségre vall, mert tanult embereknél nem mindig találkozni vele. Szinte sajnálom érte, milyen nehezére esett azt a sok durva íráshibát szimulálni. Ellenben becsületére válik, hogy olyan szépen, arányosan elosztotta őket. Kétségtelen, hogy van szerkesztői érzéke s ha az én kezem alá kerülne, talán még lenne is belőle valami.

Fájdalom, így nem sok kilátása van rá, hogy az irodalomban tovább vigye a kihordói rangnál. Nem éreztem magam illetékesnek arra, hogy egyedül bíráljam el dolgozatát, azért közöltem Nácikával is, mint érdekelt féllel. Ráfektettem a sündisznót az Ön levélpapírjára. Nem túlzok, ha azt jelentem Önnek, hogy levágtatott róla és azt a kifakadást hallatta, amelyről családi körömben már teljesen leszokott:

- Ptöh, ptöh, ptöh!

Ezt a hangot csak az magyarázza meg, hogy határozottan úri szagát érezte az ön levelének. De ha mégis tévednénk az ösztöneinkkel, a sündisznó is, meg én is, akkor meg igazán hálával szorítom meg a maga kezét, kedves Novák Mihály. Eddig csak azt hallottam a pesti könyv-kereskedőktől, hogy engem a grófok nem nagyon szeretnek s ez olyan bizonytalanná tette az önérzetemet. Az olyan ingaóra érezheti így magát, amelyiknek csak egy körtéje van. De ha a gyári kifutók is haragszanak rám, akkor kerek a világ és most már nyugodtan ketyeghetünk tovább. Az életnek olyan kis semmiségeiről, mint eddig. Égről, földről, virágok lélekzésiről, szelek zúgásáról, Isten mosolyáról, gyerekek könnyéről, sündisznó topogásáról, emberek halk tikk-takkjáról.

Akinek nem tetszik, ha fölülről húzza a fűrész, ha alulról, ne adja hozzám a lányát.

VII. Kényes kérdések

Minden id. Ferencek hozzá vannak szokva, hogy az ifj. Ferencek olyan kérdéseket tegyenek fel nekik, amikre nem adhatna feleletet a hét görög bölcs és a káptalan együtt se. Valószínű, hogy a hét görög bölcs is ilyeneket kérdezett gyerekkorában és az ő apapáik éppen olyan oktalanságokat hümmögtek, mint a mostaniak és minden eljövendő idők apapái. Az értelem hajnalhasadása mindig zavarba ejti a delelő értelmet. Sohase a gyerek az, aki ingadozik, ő mindig megveti a sarkát a tudatlan vakmerőség fővenyében s mindig a nagyok azok, akiket dadogókká tesz a kerekre nyitott szemecskék figyelő ragyogása.

Ifj. Ferencről nem mondhatnám, hogy eddigi élete folyamán különösebb tevékenységet fejtett volna ki a spekulatív filozófia és a nagyok megszegényítése terén. Isten látható és láthatatlan világából eddig nem vett észre mást, csak a technika vívmányait. Ami mozog és amit mozgatni lehet, amit szét lehet szedni és össze lehet rakni. Autó, bicikli, varrógép, zsebóra, csörgemetelő, rádió, húsverőkalapács, telefon, villanykapcsoló, szódásüveg frecegetetője. Természetesen mindezeknek csak a gyakorlati része, nem az elmélete. Ő nem miértezik, hanem elfogad mindent úgy, ahogy van, ámbár a telefonra néha ő is megharagszik, de hát az már nála nagyobb emberekkel is megesett.

- Kéröm szépen a tizenhárom hatvannyolcat - csipog bele a kagylóba.

- Tizenhárom hatos nyolcas - mondja vissza a központ.

- Dehogy, kéröm, - mondja Ferenc fölényesen - mögmondtam már, hogy tizenhárom hatvannyolc.

- Tizenhárom hatos nyolcas - ismétli kötelességtudóan a szegény központ.

Ferenc fölháborodik és kis arca teleszalad vérrel, ahogy kiabál:

- Hányszor mondjam még, hogy tizenhárom hatvannyolc? Az apukámmal akarok beszélni, kéröm, a mérnök úrral, itt van a boltja a sarkon, innen az ablakból is mög löhet látni, éppen egy motorbicikli áll előtte. Most már tudja, kéröm?

Átvesszem a kagylót, bocsánatot kérek a központtól, és próbálom megértetni a gyerekekkel, hogy a központból nem látni a mérnök úr boltját.

- Ölég baj - rázza Ferenc a fejét olyan rosszaló pillantással, amit jó volna megképtáviratozni Edisonnak, hátha ihletet merítene belőle.

Többet aztán hetekig nem beszélünk a dologról. Én már rég el is felejtettem, mikor egyszer úgy éjfél tájon kiszól Ferenc a szobácskájából:

- A-pa-pa! A-pa-pa!

- Álmodik - mondják az okosak és mikor fölugrok, halk püsszegéssel intenek, hogy ne intézzek merényletet druszám álma ellen.

A félálom vontatott hangja azonban határozottá ébredik.

- Apapám, itt vagy?

Az okosak meduzatekintetű arccal integetnek, hogy nem vagyok itt. Mint fegyelmezett ember, ehhez tartom magam és bekiáltok:

- Nem vagyok itt.

- Akkoj én mögyök ki - hozza meg Ferenc a logikus határozatot s tarka kis pizsamájában már ott is áll a küszöbön. Ahogy eléje térdelek, fejemet odaszorítja álmorózsáktól forró kis arcához és azt súgja a fülembe:

- Azt mondták... azt mondták... tudod, mit mondtak? Azt mondták, hogy azután... azután mög lehet látni a központból az apukámat. Őt pejc mulva, tudod. Azt mondták. Jójcákát az egészek.

A vállamra csuklik a feje s már alszik, mikor visszafektetem a kis ágyba, s csak az álm problémája marad ébren köztünk. Azaz, hogy nincs abban semmi probléma. Azt mondták neki, hogy öt perc mulva meglesz a távolbalátó telefon. Minden képtelen kívánságát öt percre szoktuk elodázni Ferencnek s ő ebben, nem tudni, miért, valami nagyon pozitív ígéretet láthat, mert mindig megnyugszik benne. Ugy látszik, efelől, tájékozva vannak azok is, akik „azt

mondták” neki. Az se probléma, hogy azok kik lehetnek. Az angyalfiókák, akik még nem felejtették el földreszállt testvérkéjüket, lejárnak hozzá lámpaoltás után, odahemperednek az ágya szélére s eszmét cserélnek vele minden dolgokról ég és föld között. Azt hiszem, metafizikai kérdések taglalására egyedül az angyalokat tartja illetékeseknek Ferenc - különben ezekkel magam is úgy vagyok - s nappali érdeklődése ezért szorítkozik csak gyakorlati dolgokra.

Úgy látszik azonban, a végokok keresése néha még az angyalokat is zavarba hozza, ugyan jelen esetben az angyali szeméremmel is számot kell vetni. Ferenc ugyanis, miután álombeli pajtásaiból kifogyott, ezt a kérdést intézte hozzám valamelyik nap:

- Apapa, csak azt mondd mög neköm, miből lőtt a Nácika?

Mit felelhettem volna? A golyára csak nem foghatom? A sündisznón nagyon rossz fogás esne még golyai szempontból is. Olyan felvilágosítást adtam, amilyent a modern pedagógia kíván.

- A sündisznó sündisznóból lett, fiam.

- De belüle?

- Bizony belüle. Gyere csak be a szobámba, mindjárt megmutatom.

A virágállványomon, ott van a növényvilág sündisznója, az Echino-kaktusz. Azt hiszem erről mintázta a teremtés a Nácika nemzetségét. Most éppen fias a gömbkaktuszom. Három ága három kis tuskelabda. Mintha egy öreg sündisznó gömbösödne a cserépben három malacával.

- No látod, így születik a nagy sündisznóból a kis sündisznó. Kihasad belőle. Érted most már?

- Értöm, apapám.

Semmi kétségem nem volt benne, hogy csakugyan megértette. Merem mondani, hogy ennél praktikusabban nem lehet megoldani ezt a kényes kérdést. Ajánlom a kultuszminiszter úrnak, hogy kötelezze minden iskoláját sünkaktusz és sündisznó beszerzésére. Az ötletemért nem kérek egyebet, mint, hogy a sünök szállításánál részesítse előnyben az én belterjes gazdaságot.

Hogy a módszer beválik, azt garantálom. Minálunk már ki van próbálva. A nemi felvilágosítást követő napon ifj. Ferencnek az anyukája arra ébredt fel, hogy valami szúrja a könyökét. Odanyúl: hát egy hajkefe. Visszarántja a kezét, a másik könyökét egy ruhakefébe üti. Ki-nyújtja a lábát: drótkefét ér, amivel én szoktam lekozmetikázni a szeplőt az ásatási leleteimről. Elsikoltja magát, kiugrik az ágyból s magával rántja a fogkefék, sárkefék és padlókefék egész tömegét. Ferenc, mint a család legkorábban kelő tagja, felkuporodik az ágy lábánál az autópark közepéből és boldogan tapsol.

- Örölsz, anyucim? Úgy-e mennyi kis sündisznód születött neköd az éjszaka?

*

Március 15. Ferencet valamelyik sofőrbarátja felékesítette nemzetiszín pántlikával és megtanította rá, hogy Talpra magyar, hí a haza. A márciusi ifjú azonban még délben sem volt hajlandó eleget tenni a haza hívásának. Viharzott az udvar közepén és a szabadságot jelentő pántlikákat fel akarta kötni a galambok nyakába és a macskák farkára is. Mivel azonban a galambok és a macskák a kamarillához szító nemzetiségek, csak a Nácika tüskéin sikerült megtűzni egy kis piros-fehér-zöld foszlányt, ami Ferencet még jobban megszilajította. Végre is a terror eszközeihez kellett nyúlnunk és mozgósítani ellene a tulajdon kis pesztráját, azzal az utasítással, hogy ejtse foglyul a szabadsághóst. Az események tragikus lefolyásának szem-és fültanuja voltam az emeleti folyosóról.

- Ferike, most már fel kell jönni - mondta ridegen a hatalom bérence.
 - Nem mögyök - kapaszkodott Ferenc a szőnyegporolóba. - Teveled nem mögyök.
 - Ugyan már miért ne jönne?
 - Azért, mert te nem vagy magyar.
 - Az vagyok én.
 - Nem vagy te, mert csak én vagyok magyar az egész háznál, mög a Náci. Nekünk van magyar szalagunk, de teneköd nincs.
- A pesztra elpittyentette a száját.
- De ki van vele nyúlva, Ferike, pedig azt se tudja, micsoda az. Nemzeti szín.
 - De ez igenis zeti szín, tudod! - toppantott a talpraállított magyar.
 - Nem zeti, hanem nemzeti, maga kis buta! - csapta össze nevetve a kezét a meghatalmazott követ és miniszter, úgysis, mint ismétlőiskolás.
 - Azért is zeti, zeti, zeti! - futotta el Ferencet a népharag és nagyobb nyomatékul egy marék homokot vágott a nyers erőszak szeme közé. Persze a szoldateszka se hagyta magát, hanem bekerítő mozdulatot tett, amire Ferenc, mint elkeseredett tömeg, nyílt lázadásban tört ki. Először a sapkájával akarta agyonütni a reakciót, aztán egy krumplival vette célba, végre a markában szorongatott döglött aranyhallal akarta felrobbantani. Végre mikor láttam, hogy most már minden hajigálni való elfogyott körülötte s kénytelen lesz vagy a szőnyegporolót vágni az emberi nem elnyomójához, vagy a sündisznót, lerohantam a hadszíntérre. Akkor már egymásba volt gabalyodva a két gyerek.
 - Nemzeti, nemzeti! - lobogtatta a jelszót az egyik.
 - De igen is zeti! - ordította a másik.

Egy kurjantással véget vettem a közelharcnak és összekoccantva a két buksit, megkötöttem az egy órára szóló örökbékét. Ebben a korban még nagyon értelmes lények az emberek és egyszeribe szétmosolyogják a félreértéseket. Összekötötték egymás kezét a nem-zeti szín pántlikával, én meg Nácikával a tenyeremen ballagtam utánuk. S közben arra gondoltam, hogyha valaki az emeletről nézi a mi belső harcainkat, élemedettebb vademberekéit, sokkal komolyabbnak találja-e a motívumaikat?

*

A faji és felekezeti kérdés is sündisznóháton vonult be közénk.

Arra léptem be a lányomékhöz, hogy Ferenc az ajtó mögött dörmög. Nem a készülődő, hanem az elvonult vihar hangján.

- Volt szíved így mögverni szögény kis állatot? Nem hasadt mög érte a szíved? - kérdezte nagy könnytörülgetés közben az édesanyját.
- Volt hát - pattogott a lányom. - Máskor meg nemcsak a szájára verek szegény kis állatnak, hanem a nyelvére is parazsat teszek, ha ilyeneket beszél.

Mióta a sündisznó a háznál van, azóta Ferenc magamagát becézi „szögény kis állat”-nak. Észrevette, hogy Nácikát mindig, így emlegetjük, ha valamelyikünk akaratlan rálép, vagy az ajtó közé szorítja s a kis ember úgy találta, hogy ezzel a címmel és ranggal ő is legkönnyebben szájalmat ébreszthet maga iránt.

Anyu azonban ezúttal nem ismert szájalmat.

- Nézze meg az ember! Hogy kitől tanul ilyeneket ez a kis béka a mi házuknál!
 - Hát milyeneket tanul? - rémültem meg.
 - Képzeld, összeveszett az elébb Jankóval a sündisznón és azt mondta neki, hogy „zsidó”.
 - Ezért ütöttél a szájára?
 - Ezért hát. Csak azt szeretném tudni, hogy kitől hallhat ilyent minálunk.
 - Ferencnek igen kiterjedt baráti köre van, - mosolyodtam el - s a konyhától a kapualjig a legkülönbözőbb forrásból szedi információit a világi dolgokról.
- Ferenc meglapult a sarokban, mint a nyúl és igen éber figyelemmel kísérte a tárgyalás menetét. A mosolygásomból reményt merített.
- Úgy-e, apapám, te nem ütöttél volna a számra?
- Anyu megint az asztalra ütött.
- Még pisszenni mersz? Nem volt még elég?
- A gyerek ijedten lesunyta a fejét. Tudtam, hogy tekintélyt rongálok, de azért csak megcírógattam puha aranyhaját.
- Ferencem, mi az, hogy „zsidó”?
 - Nem tudom, apapám.
- Hát persze, hogy nem tudja. Én se tudom még most megmagyarázni neki, de azért megpróbálom.
- Tudod, mikor apapa olyan kisgyerek volt, mint te vagy, akkor néha egész nap maga volt a háznál. Olyankor ájtott hozzá a szomszédból Stross néni, aztán hozott neki kávé, meg olyan nagy fehércukrot, mint a te kis öklöd. Ez a Stross néni zsidó volt, tudod?
 - Tudom - bólintott Ferenc és közelebb húzódott hozzám. - Mesélj még, apapa.
 - Aztán mikor apapa már nagyobb kis gyerek volt, küldözgették ide-oda és sokszor megszurta a lábát a szög, meg felhasította az üvegcserep, mert nem volt neki cipője. Akkor a Svéd bácsi megsajnálta és csinált neki olyan cipőt, amibe még csikorgót is tett. Ez a Svéd bácsi is zsidó volt, tudod?
 - Tudom, apapám - bújt a hónom alá a gyerek. - Mondjál még nekem ilyen mesét.
 - Apapa már nagy deák volt, az egyetemre járt Pesten. Tudod, mint most a Berci, meg a Robi. Csakhogy apapának még annyi pénze se volt, mint amennyit te le szoktál dobni az udvarra a falábú bácsinak. Kenyere se volt, lakása se volt, éhezett is, fázott is és egyszer télen ott sétált a Rókus-kórház konyhája előtt, majd egyszer meglátod te azt Pesten. A konyhaablakok nyitva voltak, gőzölgött ki rajtuk a jó meleg ételszag és apapa nagyokat szippantott belőle. Gondolta, holnap már úgyis meg kell neki halni, hát legalább még egyszer fölmelegszik és jóllakik. De nem kellett neki meghalni, mert a Waldapfel bácsi szerzett neki jó meleg szobát is, ennivalót is. Ez a Waldapfel bácsi is zsidó volt, tudod?
- Ferenc már akkor olyan szorosan ölelt, hogy csak úgy szuszogott bele.
- Tudom, apapa. Mesélj még ilyen szépet.
 - Most már nem mesélek többet. Majd ha látom, hogy jó kis gyerek vagy és nem szomorítod meg többet anyukát, akkor megint mesélek.

Ezzel aztán összeölelkeztem anyát és gyermekét. A történethez még csak az tartozik, hogy este Ferenc ezzel búcsúzott a sündisznótól, szokás szerint végigsimogatván puhára állított tüskéit:

- Jóéjszakát, édes kis Nácikám, zsidókám.

Azt hiszem, Ferencel az egész életre el van intézve a zsidókérdés. Mindazáltal szükségesnek láttam följegyezni a történetet az ő érdekében. Hátha egyszer, mikor id. Ferenc már fölveszi a néhai nevet, ifj. Ferenc könnyebben kap valami díjnoki állást, ha nyomtatásban igazolhatja, hogy szépen indult ő az életnek, zsidózott már ötödféléves korában és nem tehet róla, hogy a nagyapja az egész életre megméltelyezte.

VIII.

Házassági tervek.

Ifj. Ferencnek lányt ajánlanak Pestről. Még pedig Etelka ajánlja, aki szobalány az Andrassy-úton, szereti az irodalmat s mint a leveléből látom, maga is ügyesen műveli. Juditról, akire föl hívja a nevezett fiatalember figyelmét, olyan elragadó képet fest, amilyennel csak Courts-Mahlert szokták illusztrálni a borítéklapon. Hófehér bőre, fekete szeme és bronzvörös haja van Juditnak. A bronzvörös hajnál kiemelendő, hogy a hitelességhez nem fér szó, amit nem minden bronzvörös haj mondhat el magáról. (A zöldes patina a hajnemű bronzoknál nem föltétlenül bizonyítja a valódiságot.) A szóbanforgó Judit azonban, akinek nagyon jól áll a fehér krepdesin, de azért többnyire rózsaszínben jár, még csak tizennégyhónapos, ennél fogva még nem járatos a természet korrigálásában. Ebből az adatból még az is kitűnik, hogy majdnem négy évvel fiatalabb a vad gentlemannél, tehát a korkülönbség már most is elfogadható, idővel pedig még előnyösebben fog módosulni. Ha az általános tapasztalatokból szabad következtetni, mire Ferenc átlépi a hatvanat, akkorra Judit megközelíti a negyvenet.

Ezt azonban csak a nyilvánosság számára mondom, annak is csak úgy, hogy ne adja tovább, - házunk asztalára minden kommentár nélkül tettem le a levelet.

- Tessék, olvassátok el, szóljatok hozzá. Ferencnek szerencse kínálkozik.

- Hozomány? - tette föl a kérdést a mérnök úr, mint praktikus apához illik.

- Száztízezer pengő, meg egy perzsaszőnyeg - olvasta ki Panka a levélből s nem is nagyon titkolt szemrehányással nézett az urára. - Mondhatom, te nem tudtál ilyen pártit csinálni, pedig mennyivel nagyobb darab ember vagy, mint a fiad.

A mérnök úr megszégyelte magát és segélykérő szemeket vetett rám.

- Szőnyeget te is kaptál, fiam, még pedig perzsát, úgy-e, apu?

- Hát igen, olyanformát - igyekeztem pártját fogni szorongatott férfitársamnak. - Még akkor ugyan nem volt egészen perzsa, de most már olyan rongyos lett, hogy bátran annak lehet tekinteni. Azt hiszem, ha tovább is ebben hálátjátok a sündisznót, akár a British Museumnak felajánlhatjátok, mint Dárius király ünneplő pokrócát.

Nagyikának, aki bele volt merülve az olvasásba, megütötte a fülét a király szó. Letette a levelet és átvette a társalgás vezetését.

- Igen, - jelentette ki határozottan - abból én se engedek.

Nagyika semmiből se szokott engedni, azért a kijelentés nem lepott meg senkit. Panka kötelességtudásból kérdezte meg az anyját, hogy a száztízezer pengőből nem enged, vagy a perzsaszőnyegből.

- Micsoda beszéd ez? - rázta meg nagy szigorúan a fejét. - A királylányból nem engedek. Mást nem engedek elvenni Ferikének. Nem ismeritek ti az én unokám értékét.

Panka rám való tekintetből vállat vont, de szeme felcsillanásán látszott, hogy ez a gesztus nem őszinte. Én előttem nem lehet titkot tartani s meg vagyok róla győződve, hogy annakidején nem tud sokáig ellenállni, ha egy király akarja a leányát a fia nyakába varrni. Az a legyintés már sokkal őszintébb volt, amivel a mérnök úr próbálta elhessenteni a fejedelmi nász gondolatát.

- Hagyjátok el, a királyoknak már most is nagyon rosszul megy, mindenütt a fejükre nőttek az üzletvezetők.

- De csak azért, mert Ferike még nem király - határozta el nagy. - Majd csinál az rendet a népek közt is, fogadom.

A napszállat besütött az ablakon, kedves nyárspolgári rózsaszín öntötte el az arcokat és a lelkeket. Halkan koppantak a horgolótűk és gyorsan épültek a tervezgetések álompalotái. Mi, hárman azonban nem hordjuk hozzá a követ, már mint én, meg a két sündisznó. Nácika szokott esti rohangálását végezte a bútorok alatt, Ferenc a szőnyeget perzsásította az elcsent ollóval, magam pedig a pipám józanszürke füstjével óvtam magam a rózsaszín káprázatoktól.

- Mit gondoltok - köhögtem szét a kártyavárat - nem kellene az érdekelt felet is megkérdezni, mi a véleménye a házasságról?

- Hát mi lenne - szólalt meg egyszerre mind a két asszony, ritka egyetértéssel. - Kell azt kérdezni ilyen lángésztől, mint Ferenc?

- Éppen azért - okvetetlenkedtem tovább. - Kérdezzétek meg hát, ha meritek.

Panka nagyon ravaszul formulázta meg a kérdést.

- Ferikém, örülsz majd neki, ha lesz neked egy édes kis feleséged?

Persze, tudta, hogy Ferencet mindennel meg lehet főzni, ami édes. A válasz úgy hangzott, ahogy várta.

- Igön, annak nagyon örülök majd.

- Aztán mért örülsz neki olyan nagyon? - feszegettem tovább a kérdést.

- Azért, mert agyonverhetöm a kis kalapáccsokkal.

- Ohó, - szisszent föl nagy - de lesz ám annak anyukája is, még pedig légycsapós.

- Akkor azt mög kétször agyonütöm a kis kalapáccsal.

Összenéztünk a mérnök úrral. Hiszen ez a gyerek csakugyan lángész, nem hiába becézgetjük vadembernek. Ez két kalapácsütéssel elintézi a huszadik század legnehezebb problémáját. Pedig neki még igazán fogalma se lehet a családi élet válságáról. Neki még csak ösztöne van, de az legalább romlatlan.

Nem mondom, hogy szórul-szóra ez volt az összevillanásunkban, de az asszonyok valami ilyent olvashattak ki belőle. Még pedig az én rovásomra találhattak többet, mert engem rohamoztak meg.

- És te? Nem lennél szíves megmondani ezek után, hogy tulajdonképpen mi a te véleményed a házasságról?

Most derült ki, hogy milyen szerencsés pillanat volt az, mikor a sündisznót a házhoz fogadtam és az ő kedvéért áttanulmányoztam a világ sündisznóirodalmát. Nem kellett önálló véleményt mondanom, hanem előállíthattam a Nácikát, mint szakértőt. A független és szabad sündisznó-

társadalomban bizonyosan még ma is egyik nemzedékről a másikra száll az a tradíció, amit én a nagy német folklóristának, Dähnhardtnak a könyvében találtam, aki a világ minden népeinek kozmogonikus mondáit összegyűjtötte. Érdemes azt meghallgatni, mert nagyon tanulságos történet.

Akkor volt az, mikor a jó Isten a világot megteremtette és rájött, hogy rosszul teremtette meg. Az eget kicsire szabta, a földet meg olyan nagyra, hogy sehogy se fért el a kék harang alatt. Kérte a tanácsot fűtől-fától, hogy mit lehetne most már csinálni, de senki se tudott neki szolgálatára lenni. Már úgy volt, hogy a földnek a csücskei kimaradoznak az ég alól s abból nagy baj lett volna, mert mivel takaródzott volna akkor a szegény ember? Ezer a szerencsénk, hogy a sündisznó már akkor meg volt teremtve s mikor az angyalok kitrombitálták a világi népeknek, hogy milyen gondban van a Teremtő, odatopogott az Úristen trónusához. Még akkor azonban neki is csak olyan puha szőrruhája volt, mint a többi teremtett állatoknak, úgyhogy a jó Isten bátran a tenyerébe vehette.

- No, mit tudsz, te kis kusza pisze? - mosolygott rá szelíden.

- Azt tudom, hogyha megfogadod a tanácsom, Uram-teremtőm, akkor elfér a föld az ég alatt.

- No, ha te ezt nekem megmondod, akkor én téged olyan erőssé teszek, mint tízezer katona.

- Már pedig én megmondom, Uram-teremtőm. Vedd a földet a két tenyered közé és szorítsd össze a közepén.

Úgy tett az Úristen, ahogy a sündisznó tanácsolta, fogta a nagy labdát, szorított rajta egyet, hát egyszerre tele lett a föld púppal, sánccal, hegygel, völgygel s amennyit púposodott, annyit vékonyodott egyszerre elfért az ég harangja alá.

Így mesélik ezt édes véreink, a bolgárok, a maguk édigérő hegyei közt s könnyebb ezt megérteni, mint amiket a geofizikusok kitalálnak a hegyek keletkezéséről. Aztán ők bizonyítani se tudnak, a bolgárok igazságának a bizonyossága pedig maga a sündisznó! Csak rá kell nézni s mindenki láthatja, hogy tízezer katona szuronyával áldotta meg az Úristen, hogy senki se tehessen benne kárt.

Azonban a túlságos nagy ész nemcsak az embernek árt meg, hanem a sündisznónak is. Nagyon elbízták magukat a Nácika ősei, mióta a világ teremtésébe belesegítettek s ettől fogva mindent jobban akartak tudni, mint más. Egyszer az jutott eszébe az ős Nácikának, hogy világkongresszusra hívta össze az állatokat és azt kérdezte tőlük, hogy szeretik-e ők a Napot? Persze, hogy akkora éljenriadalommal válaszoltak, hogy a sündisznó alig tudta előterjeszteni a határozati javaslatot.

- No, ha mindnyájan úgy szeretitek a meleget, meg a világosságot, akkor azt indítványozom, házassítsuk meg a Napot, szegény úgyis egyedül van a világ teremtése óta. De ha megházasodik, akkor meg is szaporodik, s gondoljátok el, milyen szép lesz akkor az élet, ha tizedmagával süt a napocska az égen!

Erre is ráharsogta a vivátot az egész gyülekezet, csak a kecskebéka vartyogott ellent.

- Megálljatok, ti tökéletlen teremtetek! Hát aztán mi lesz, ha a kánikulában tizedmagával pörkölni bennünket a nap?

- Ez is igaz - mondták az állatok, mert ők is mindig annak a pártján vannak, aki utoljára beszél s azt határozták, hogy csak maradjon minden a régiben, nem kell megházasítani a Napot.

Csak hogy most meg már az volt a baj, hogy a Nap meghallotta a tereferét s nagyon elszomorodott azon, hogy őt eltiltották a házassodástól. Bújában lemerült a tengerbe s egyszerre éjszaka borult a világra. A teremtett állatok nagyon megijedtek, hogy mi lesz most, de a kakas megvigasztalta őket:

- Ne búsuljatok, majd előkukorékolom én nektek reggelre a Napot.

De kukorékolhatott annak, hogy a taraja belekékült, a Nap a fülebotját se mozgatta. Erre aztán kapta magát a kakas, elkeseredésében beleugrott a tengerbe, de hidegellette a vizet, vissza-kecmergett a partra és elkezdte magát rázogatni, szárítgatni nagy szárnyverdeséssel. Erre mégis csak föltámadt a Napocska félszemmel a tengerből és megkérdezte a kakast:

- Hát te kivel hadakozol, hogy úgy csapkodod a szárnyad?

- Azokat kergetem el magamtól, akik meg akarnak házasítani, hordja el a szél a hajukat - tetette a kakas a nagy haragot. - Inkább beleölöm magam a tengerbe, mint hogy a szép, gondtalan legényélettel fölhagyjak és valami sokat káráló tyúkkal reguláztassam magamat.

No, erre egészen kikerekedett örömeben a Nap képe a vízből, hogy mégis csak jobb annak, aki nem házasodik meg s azóta eszeágában sincs ilyesmi. A kakas ellenben azóta is mindig megrázza a szárnyát, mielőtt elkukorítaná magát, hogy mindig eszébe jusson a Napnak, mennyivel szebb a legényélet, mint a házasság. A Nácika nemzetsége pedig azóta úgy szégyenli magát, hogy csak éjszaka mer előbujni s akkor is mingyárt eldugja a fejét a tüskéi közé, ha valami zörgést hall. Attól fél, megkérdezik tőle, mikor házasítja meg a Napot.

Hát ezt az ismeretlen adatot is oda lehet jegyezni a Brehm margójára.

IX.

Nácika véget ér

(Nyolc fejezetben nem történt semmi s az író attól fél, nem ismernének rá, ha a kilencedikben történne valami. Már pedig a presztizsre vigyázni kell. Xavier de Maistre is abból él már száz esztendeje, hogy a szobája körül utazott - Voyage autour de ma chambre - nem is kilenc fejezetben, hanem negyvenegynehányban. Pedig utazhatott volna a guillotine körül is, mert akkor az állt a közérdeklődés homlokterében. Persze, csak olyan zsebnyaktiló, olyan óraláncra való zsuzsu, ahhoz a vesztőhelyhez képest, amelyik most föléje tornyosodik az egész világnak. Jó most a nagy árnyék mellől elbújni a sövény mögé, ahol egy kicsit megszorul a nap s felejtkezni, ameddig lehet, arról, ami odakint leskelődik hol sikoltozva, hol dübörögve. Jó ilyenkor nem hallani mást, csak gyerekcacagást és sündisznószuszogást. Mert a barok grófnak, aki a szobája körül utazgatott, drága csipkái és aranyhímzésű szalagjai voltak a maga elefántcsonttornyában. A magyar írónak minden szerzeménye egy unoka, meg egy sündisznó a rongyos pokrócon, amely csak az irodalmi használatban neveztetik szőnyegnek. De azért ezen a pokrócon is lehet rózsaszín kavicskával tipló-taplózni s a szivárványos szappanbuborékok is egészen jól gurulnak rajta, tapsok szele is ringatja őket. Persze a tapsok csak addig tartanak, míg a szappanbuborékok s a rózsaszín kavicsok se vitrinbe kerülnek, csak a szemetesládába. A magyar írónak nincs igénye olyan halhatatlanságra, mint a finom semmiségek francia grófjának. Ő a hazai viszonyokhoz mérten beéri kilenc fejezettel és érdeméhez képest az időszaki halhatatlansággal. Mert ha lebontják a nagyguillotine-t és mindenütt napsütéses lesz a világ, akad egy-egy apapa és egy-egy nagyika, aki ölébe veszi a maga vademberét és így mesél neki:

- Mikor én kisgyerek voltam, tudod, akkor egy mesélő bácsi... Hogy is hívták csak, az ördög vigye el, már nem tudom, mi volt a neve. De volt annak egy kis unokája, azt úgy hívták, hogy Vadember, meg egy sündisznója, azt úgy hívták, hogy Nácika.

Persze, a mesélő bácsiból már akkorra régen pipacsvirág lesz, meg szarkaláb. De ebben a foglalkozási ágba is több örömem lesz benne, ha így emlegetnek, mintha Napoleonnak hívtak volna és a történelem professzora így állítana örök eszményül az ifjúság elé:

*- Bonaparte zsenije már Toulon ostrománál megmutatkozott. Hadimérnökeivel kiszá-
míttatta, hogy hány holttesttel lehetne betemetni a sáncárkokat és másnap négy század
feláldozásával érte el a kívánt célt. Az eredmény megérte az áldozatot.*

*Hát én nem kívánok a nagyok dicsőségéből egy szippantásnyit se. Pedig egy sündisznót
én is mingyárt bele fogok temetni az árokba.)*

A múlt héten egy pesti pénzember járt nálam, akivel alkalmam volt eszmét cserélni - mondta is, hogy mostanában ez volt az egyetlen üzlete, amire nem fizetett rá. Az őskori kőbalták iránt érdeklődött s hitetlenkedve hallgatta, hogy azokat nem a mostani régészek örömeire készítet-
ték ötezer évvel ezelőtt, hanem azoknak az időknek a gyakorlati céljaira.

- Például ez mire szolgálhatott? - emelgetett meg egy kőszekercét, amit a kisteleki határban
vetett föl az eke. Olyan prima példány, hogy még a mai elkorcsosult nemzedék is hasznát
tudta venni, persze csak mint káposztáshordóban való nehezéknek.

A választ, mint figyelmes ember, mindig a kérdezősködőhöz mérem.

- Ez, kérem? Ezzel eszközölték a kőkorszakban a nagy gazdasági válságok kiegyenlítését.

- És ez biztos?

- Hogyne. Csak azért nem bizonyíthatok a hozzá tartozó koponyákkal, mert azokat teljesen
szétverték vele.

A pesti ember kért egy ív papírt és természetes nagyságban lerajzolta a gazdasági válság
tompítására rendeltetett őskori hagyatékot. Fölteszem, hogy csak a gyűjteménye számára
készített el valamelyik kőfaragónál, nem közcélra. Ez énrám nem tartozik, inkább arra kértem
engedelmet, hogy most már én intézhessek őhöz a közgazdasági kérdést.

- Ezer örömmel, - mosolygott udvariasan - valószínűleg egy sündisznó-érdekeltséget szeretne
összehozni? Hát ha a vadember lesz az igazgató, akkor az én kis fiam is betársul.

Siettem felvilágosítani, hogy itt nem humorról van szó. Komoly konzorciumra gondolok,
amihez én adom a sündisznót. A telket, meg a többi egyetmást, amivel egy ilyen nagy
vállalkozás jár, a részvényesek adják.

A pénzember most már fanyarul mosolygott.

- Hát tetszik tudni, az ötlet olyan link, hogy ügyes ember még pénzt is tudna belőle csinálni.
Ma csak ilyenből lehet.

Híréből úgy ismertem a vendégemet, hogy ügyes ember. Hátha nagy ideáimból realizálna
annyit, amennyiért hasítanának ifj. Ferencnek egy tavaszi ruhát? A többin aztán osztozkodhat
a kapitalizmus.

- Uram, ez nem link ötlet, hanem megváltó gondolat. Hallotta ön valaha hírét Pliniusnak?
Igen, olyan kormányfőtanácsos-féle volt a hetvenes években. Már a múlt ezredév hetvenes
éveiben. Hát ez a Plinius tudott valamit, amit a későbbi korok éppúgy elfelejtettek, mint a
hajlítható üveget, meg a rózsaszínű ezüstöt. Plinius följegyezte, hogy akinek sündisznótejet
csöppentenek a szemébe, az mindjárt meglátja az igazságot. Nos, mit tetszik ehhez szólni?
Egyetlen államférfi se lesz többet a világon, aki minden kérdésben tisztán ne látna!

Minden parlamenti ülés azon kezdődik, hogy az elnök névsort olvastat és a jelentkezőnek tejet
csöppent a szemébe. A miniszterekébe nem is csöppent, hanem önti, mert azoknak olyan

szerkezetű a szemük, hogy a közönséges adagolás nem elég nekik. Természetesen a tejet a mi sündisznó-farmunk szállítja a világ minden alkotmányos nemzetének. Továbbá az igazságszolgáltatás is, meg a közgazdasági élet is...

Nem fejezhettem be a mondatot, mert a pénzember izgatottan közbevágott.

- Úgy-e, kérem, becsületes halállal halt meg az az izé, az a Plinius?

- Hogyne. Az a lávaömlés temette el, amelyik Pompéjít.

- Szó sincs róla! Belehajította a római szenátus a Vezuvba. Meg is érdekelte. Hiszen az a Plinius doktor a legközönségesebb destruktív volt. A petrolőrök őse, aki sündisznótejtel akarta felgyújtani a társadalmat. És ön ennek a gonosztevőnek a szerepére akar vállalkozni? Kérem, legalább ne mondja el senkinek, hogy engem is beleavatott a terveibe.

Az igazat ismerő lélek nyugalmával igazgattam vissza a székbe és előhúztam az asztal alól egy sündisznóbörkötéses föliánst.

- Kérek még egy kis türelmet. Aki ezt a könyvet írta, azt úgy hívták, hogy Conradus Likosthenes. Az már nem pogány volt, hanem jámbor keresztény doktor. Valamelyik német császárnak csinálta az aranyat. Hát ez meg azt tanítja, hogy a sündisznó máját össze kell főzni mézzel s akit azzal megetetnek, az se az epéjét nem fájlalja többet, se a gyomrát, hanem ki-mondhatatlan jóízét érzi még a fűrészpornak is.

A vendég ettől a sündisznótudománytól is felizgult, de most nem sápadtra, hanem pirosra.

- És mit szól ehhez a modern orvosi tudomány?

- Az az ő dolga. Örülni fog neki, hogy megint találtak valami eddig ismeretlen hormont, aminek új nevet lehet adni. Nem gondolja ön, hogy a farm mellé tervezettni kellene egy sündisznómáj-szanatóriumot is?

Az én emberem nem is hallotta a kérdést. Olyan extázissal nézett maga elé, amilyenre csak pénzemberek képesek, mikor az idealizmus hatalmába ejti őket.

- Hétszázezer... másfélmillió... két és félmillió... ötmillió... Azt számolom, mennyi munkanélküli lehet most a világon. Az epéseket egyelőre hagyjuk ki a számításból, mert azokat úgyse lehetne sündisznómájjal meggyőzni az első tíz üzemi évben. Hanem az első kategóriára lehet építeni. Barátom, Európa közgazdasági életében tíz év óta nem merült fel ilyen életrevaló eszme! Aztán a szociális és politikai háttér! Semmi katasztrófa többé, megoldva minden válság. Sündisznómáj és fűrészporn minden civilizált országban található. Most már a leg-szorongatottabb helyzetben levő kormányok is elmondhatják, hogy nincs többé kopasz fej.

- Nincs is - jelentettem be fölényesen. - A sündisznótüske hamuja petróleummal keverve a legkopaszabb fejen is bozontot nevel, csak előbb mustárral kell vörösre dörgölni a tarlót. Ezt persze már csak Apró Setét Rozál ángyikától hallottam, aki szatymazi javasasszony és csirkével járatos a házunkhoz. Alighanem sündisznótüske hamujával kezelgeti őket, mert a toll sokkal dúsabb növéssű rajtuk, mint a hús. De éppen ezért van az én szememben Rozál ángyinak is annyi hitele, mint Pliniusnak, meg a császárok doktorának.

A pénzember azt mondta rá, hogy a kopaszág gyógyítása se rossz dolog, de ez csak olyan üzemi melléktermék. Lelki kopaszok, szegénységi bizonyítvány alapján ingyen kapják. Aztán elkomolyodva kérdezte:

- De nini, hát ön hajlandó az édes kis Nácikát hitvány üzleti érdekeknek feláldozni?

Önérzetesen megnyugtattam, hogy erről szó sincs, ennyire még nem vagyok benne a közgazdasági tevékenységben. Nácika lesz a farmon a pátriárka, szerzünk neki egy jómódú élettársat, azt kellő nevelésben részesítjük, a többit aztán neveljék ők. Legfeljebb eugenetikai

szempontból figyelmeztetjük őket arra, hogy mentül nagyobb májú utódokkal szolgálják az emberiség közjává.

Az alapelvekben így megegyezvén, most már üzlettársak módjára búcsúztunk egymástól. De az üzlettársban is felébredt az apa. Visszafordult az ajtóból:

- És az alaptőkét megtekinthetném egy pillanatra?

- Nácikát?

- Igen. Nem mintha kételkedném a létezésében, hanem legalább elmondhatnám a kisfiamnak, hogy láttam a hírest.

- No, azt könnyen előkerítjük, csak Ferenc meglegyen.

Ferenc mint kéményseprő volt jelen a konyhán. Egy selyem napernyővel kotorta a kéményt.

- Ferencem, nem tudod, hol van Nácika?

- De tudom, apapám. Kint van Szőregen.

- No ne figurázz, öreg. Hát hogy ment volna Nácika Szőregre?

- Alighanem gyalog mönt, apapám, mert nem tudtam neki pénzt adni autobuszra. Be akartam mőnni hozzád pengőért, de nem mertem ettől a bácsitól. Így osztán csak kinyitottam neki az ajtót.

- De mért nyitottad ki?

- Mert kaparta, tudod. De nem befelé kaparta, mint máskor, hanem kifelé. Így ni, látod.

S mutatta a küszöbön, hogy Nácika hogy tudakolta kifelé az utat a nagyvilágba.

Ha jól szolgált a szerencse, át is jutott a hídon s azóta ott van a szőregi árokparton, ahol fölszedtem. Öt hónapot töltött nálunk a vadon gyermeke s annyit már bebizonyított, hogy a hálátlanságot megtanulta az emberek közt. Nem lehetetlen az se, hogy mint messziről jött sündisznó előkelő helyet fog még elfoglalni nemzete kebelében s ki fogja jelenteni, hogy nagyon alacsonyrendű az az emberi civilizáció, amely sütéssel és főzéssel veszi el a hús ízét s éjszakára leveti magáról a tüskéit. De az is megeshetik, hogy ha majd megint novemberi éjszaka lesz és csaholva kóborol a végzet az országúton, Nácikának megint eszébe jut a meleg pokróc és Nácika megint befelé fogja kaparni az emberek ajtaját.

VAS-PATA

Jack London regényt írt a vas-patáról, de volt benne annyi óvatosság, hogy a regényt utópiának nevezte el. Én vagyok olyan bátor ember, hogy a vas-patát nem hazudom jövő századbelinek. A vas-pata - igaz, mi is az a vas-pata? A vasból vert kényszerűség, a mindenható muszáj, az elkerülhetetlen hja - ez nem mehet másképp, az örökké való, akinek nem tetszik, az forduljon föl. Éntőlem ugyan gondviselés is lehet, én elfogadom annak is, mert akkor is megvan, ha nem fogadom el. Tavaly láttam a tanyán egy megláncolt kutyt, amelyiknek a láncába beleütött a villám, holott üthetett volna a kutya gazdájába is, vagy énbelém is, akik valószínűleg több sérelmet ejtettünk az erkölcsi világrenden, mint a puli. De azért a pulinak kellett felfordulni, mert az ő nyakát fogta a lánc. Ez a vas-pata törvénye, ami ellen nincs mentség. A vas-patát az apokalipszis lova viseli a lábán és ahol az ledobban, ott nincs tovább. Most nem is az apokalipszis lova dobog a világ feje fölött, hanem az apokalipszis ménese s annyi a vas-pata, mint a hulló-csillag - melyik család az, amelyiknek nem jut belőle?

De azért nem kell megijedni, hogy itt most valami páthmoszi látomások következnek, amiktől minden jótétleket kilel a hideg. Szép, nyájas családi miniatűröket vázolgatok ide, amiket aztán kedve szerint tökéletesíthet mindenki a maga palettájáról, - festékért sehol se kell boltba menni, van belőle házikészlet mindenütt. Csupa ártatlan dolog, amit el akarok fecsegni magunkról, akár olvasókönyvekbe bele lehet ollózni őket, kéretlenben megadom rá az engedélyt a pedagógusoknak. Van bennük hazafias kötelességteljesítés, polgári morál, keresztény alázat és szivárványos derű. Mint mikor törött ablakon süt keresztül a nap.

*

Itt van például a vőm, aki igazán embernyi ember, engem másfél fejjel meghalad. Hát nem mulatságos az, mikor ilyen nagy darab ember olyan hiszékeny, mint az ölbeli gyerek? Hisz meg a logarlécnek is. Elhiszi neki, hogy a kétszer kettő a mai világban is négy.

- Édesapám nem is örül? - kérdezte tőlem szomorúan, mikor annak idején a friss gépészmérnöki diplomáját elém tette.

- Nem - csóváltam meg a fejemet. - Nincs bekenve légydöglesztővel.

- Nem értem, édesapám.

- Pedig magyarul beszélek. Légysüvegnek nem alkalmas, más hasznát meg nem veszed.

Úgy nézett rám, ahogy az ifjak bölcsessége örökkön nézni fogja az öregek értetlenségét. Kivette a zsebéből a logarlécet és megvillogtatta előttem. Brutus foghatta így rá a törét Caesarra. De nem szúrt le vele, mert nagyon jó fiú, csak ennyit mondott:

- Olyan biztos, mint a kétszerkettő, hogy a becsületes munkából meg lehet élni.

- Hogyne, persze. Csak azt nem tudom, hogy fogsz hozzá.

A gyerek megölelt. Segített neki a lányom is.

- Édesapáknak annyi jóbarátja van.

- Mert egyiktől se kértem soha semmit.

Egyszerre eredt meg a szava mind a kettőnek. Hogy ennek ezt jártam ki, amazt oda segitettem be.

- Az más, ti csacsik - zártam le a vitát. - Semmi közöm se volt hozzájuk. De csak nem gondoljátok, hogy öregkoromra megszegem a magam törvényét és magunkért kilincselek?

Elállt a szava mind a kettőnek. Az egyiknek a hallgatása azt mondta: gyávaság. A másiké azt mondta: gőg. Elnevettem magam:

- No, azért még nem ette meg a tyúk a kenyereket. Ameddig nekünk van, nektek is van.

Erre aztán fölemelte a fejét a fiatalember:

- De azt csak nem tagadhatom le, hogy az édesapám veje vagyok?

- Csak akkor mondd meg, ha muszáj. De ne kérkedj vele, mert azt megbánod.

Félév alatt az ifjú ember belátta, hogy néha az öregek is tudják, mit beszélnek. A konzervatív nagyhasúak azzal tolták ki az ajtajukon, hogy igen tisztelnék engem, de nekik a maguk embereit kell a tűz mellé ültetni. A liberálisok azzal ölelgették ki, hogy őrjük semmi sincs bízva, hiszen nem mondják, azért lehetne valamit tenni, ha nem ilyen liberálisnak a rettyerutyájáról volna szó, de irántam való respektusból nem alázkodhatnak meg, fene ebbe a cudar világba. Különben ők is tiszteltettek.

Csak azt nem kérdezte meg senki az ifjú embertől, hogy mit tud. Erre aztán összehajtogatta a diplomáját s odaadta a feleségének, hogy tegye el a fehérműs-szekrénybe. Onnan azóta nem is került elő, pedig ennek már hét esztendeje.

*

De a logarléc megmaradt s a mérnök úr még mindig elhitte neki, hogy kétszerkettő négy.

Beleöltö az örök-részét egy autózületbe. Nemcsak a magáét, hanem az öccseét is, a hugáét is, az özvegy édesanyja vagyónkáját is. Dolgozott látástól vakulásig, egyszerre volt chef, ügynök és kifutófiú, Szombathelytől Végegyházáig.

- Ennek örülök, - mondtam neki, ha beszédes kedvemben talált - legalább mire te is megöregszel, megismered az országot és térkép nélkül mehetsz koldulni.

A cégfőnök úr pohár tejét az ilyen fanyar tréfák se keserítették meg. Mosolygós maradt és rózsásarcú öt esztendeig. Az üzlet nagyszerűen ment. Kibirta a bankkamatokat is, meg az adót is s ennél többet igazán nem lehet kívánni a legnagyobb üzlettől se. A logarléc kevélyen csillogott ki a felsőzsebből, ahová komoly urak a selyemzsebkendőt szokták ültetni.

- Kétszerkettő négy.

A logarlécnek más szerepe is volt családjuk életében, mint a számtan diadalának és az életigazságoknak hirdetése. Ifj. Ferenc ebben látta megtestesülve a teremtet világ minden szépségét. Kis keze kapkodott utána már karonülő korában is és mikor ésszel élő emberré serdült, a könyörgéssel való sikertelen kísérletezések után szenzációs üzleti tárgyalásokat kezdett az apjával a titokzatos varázseszközért. Egyszer egy döglött patkányt is felajánlott érte, pedig ahhoz jobban ragaszkodott minden bazári portékánál, mert az saját lelete volt, mikor ásatást játszott az udvaron.

Nem ért semmit. A cégfőnök úr átengedte ifj. Ferencnek az óráját, az ünneplőkalapját, az autósapkáját, az autószemüvegét, sőt a két szemét is hajlandó lett volna rendelkezésére bocsátani kísérleti célokra, de a logarléchez nem engedett nyulni.

- Az nem játék - hárított el tőle minden közvetítő gesztust, egy próféta szigorával és lelkesedésével.

Ifj. Ferenc később már csak álmában mert vágyakat táplálni a logarléc után. Ha ki akarták a kezéből venni a ceruzát, amivel elaludt, mindig azt mormogta:

- Nem, ne vödd el a *jogarlécömet*.

Egyszer megszántam szegénykét és hoztam neki Pestről egy logarléce. Az utolsó karácsonykor tettem a karácsonyfája alá. Az apja könnyörögve tiltakozott:

- Édesapa, ezt az egyet ne. Ez olyan szimbólum, mint a királyoknál a jogar. Ebből az egyből ne csináljon játékot a gyerek.

- Te nagyobb gyerek vagy, mint a fiad - simogatom meg a vöm fejét, de mégis szót fogadtam neki. Minden becsületes hit tisztelni való.

*

De azért az ifj. Ferenc mégis csak megkapta a logarléce. Körülbelül öt-hat héttel ezelőtt. Nem az enyémet, hanem az apját. A spanyol királlyal egyidőben érte a cégfőnököt a krízis, bár, gondolom, itt is olyan régen alá volt aknázva a talaj, mint amott.

Ez persze magánügy s lehet, hogy nem a nyilvánosság elé való, de nem szégyenlem bevallani, hogy minket közelebbről érintett, mintha az egész pireneusi félsziget beleszakadt volna a tengerbe s vele még egy karaj Európa. Aztán, ha Alfonz nem szégyenli az üzlete csődjét, mi szégyelni valója volna egy boltosnak az ő birodalma összeomlásán. Hiszen ő még annyira se tehet róla. A vas-pata, az rúgott itt egyet. Az apokalipszis lova, amely most mindenütt jelen van, mint az Isten, de nem olyan messzire.

Persze azért van különbség a két csőd közt, hogyne volna, tudok én tárgyilagos is lenni. A királytól csak a jogart vették el, de egy-két szekér kincséből markolászhatnak még az unokái is. A boltostól ellenben elvették mindenit, de a logarléce nem. Azt, mint az elúszott vagy on utolsó darabját, maga adta át neve tróntalan örökösének:

- Tessék, Ferencem, most már a tied lehet. Apának volt igaza, csakugyan játékszer ez. Nem négy többet a kétszerkettő.

Muszáj volt elnevetni magam, hogy sírva ne fakadjunk mind a ketten.

- Hála Istennek, most már legalább lesz kin zsarnokoskodnom.

- Hogy gondolja, édesapám?

- Úgy, hogy legalább lesz kivel megetetni magam helyett a paradicsomlevest. Kettőnknek ügyis mindig nagyollottam ezt az asztalt, most majd öten ülünk mellette.

*

Ifj. Ferenc nem sokáig játszott a logarléccel. Annyiban már ő is emberszámot tesz, hogy kívánja, ami tilos s hamar megúnja, ami szabad.

Szerencsére a gyerek ügyes s ki tudja használni, ami változatosságot nyújt neki az élet.

A tavaszi nap odazuhatgatja aranyát az előszobájuk ajtajára. Ifj. Ferenc úgy válik ki az aranyzuhatagból, mint a barokk-pápák síremlékein a gömbölyű puttók. S talán csakugyan ilyenek is azok az angyalfiókák, akik piros báránnyelűket pemecselnek az alkonyati égre.

Ifj. Ferenc is ilyenformát cselekszik. Előtte a mosogató vödör, abból mártogat ki súrolókefével valami fekete levet, amellyel végigcsorgatta nemcsak a térdecskéit, hanem a feje aranybozontját is.

- Mire végzed, Ferencem?

- Én nem vagyok Ferenc, kéröm. Én a mázoló mestör vagyok.
 - Ejnye, majd meg nem ismertem, kedves mázó úr, nagyon meg tetszett reggel óta változni - alkalmazkodom a körülményekhez. - Hát mivel foglalatostokod, kedves mester?
 - Lefestöm innen ezt a cégtáblát - csapja oda a kefét az apja névjegyére - tetszik tudni, zödbe jutott ez az üzlet. Nem hallotta még?
 - Nem én. Hát maga hol hallotta?
 - A konyhában beszélte a szömélyzet, kéröm.
- Hát nem drága dolog ez, mikor a hatodik születésnapjára ilyen szép új játékot tanul egy kis magyar fiók?

*

Csöndes ebédutáni beszélgetés. Hol az egyikünk, hol a másikunk vidámítja a többit.

- Különös dolog történt ma a piacon - meséli a lányom. - Valami szegény másállapotos asszony térdreesett a kocsúton és jajgatva kérte az Istent, hogy mire hazaér, vegye el mind a négy gyerekét, hogy ne érjenek olyan nyomorúságot, mint az övé. Körülfogták szegényt és vigasztalták, hogy majd megsegíti a jó Isten, meg is segítette, mert elhozta az óráját ott a piacon, beszaladtak vele valamelyik boltba s mire magához tért, már nem négy gyereke volt, hanem hat. Olyan erős, egészséges ikreket szült, mint a vas-ék.
- Így jár az, aki sokallja a gyereket - tréfálkozott valamelyikünk.
- Valami adó miatt nyaggatták a boldogtalant, az keserítette el - magyarázta a lányom.

A detronizált cégfőnök hirtelen abbahagyta a feketézést. Pedig nem is csészében kapta, hanem pohárban, annyira keresi a kedvét mostanában az öreg nagysága.

- Keserű - rázkódott meg tőle.

Annyi cukrot eresztettünk a poharába, hogy sziruppá vált tőle a kávé. Nem kellett neki így se, most még keserűbbnek érezte.

*

Nem volt indokolt az ijedelem. Ferencnek nem két testvére született, csak egy. De az aztán az Istennek a legszebb mosolyából. Nagyon jó kedvvel nézhetett el akkor a világ fölött, hajnal volt s csak azt a pirosságot láthatta, amelyik selyemkendő gyanánt lebegett e fölött a szomorú föld fölött. Erre mosolygott rá s mosolya aranyából, selyem pirosságából került a babakocsiba a mi kis Mártánk.

Az okosak azzal ijesztettek bennünket, hogy a jövevény meg fogja keseríteni ifj. Ferenc élete mézét. Szorongva fogja lesni, mennyi szeretetet kap a kis testvér s hány dekával kevesbedik az ő porciója. Nekem beszélhettek, nem hittem el egy ígét se. Nem láttam én azt soha, hogy mikor a muskátlimon új bimbó pattant ki, akkor a virágot elsápasztotta volna a féltékenység.

Úgy lett, ahogy én vártam. Legföljebb attól kell féltetni a bimbót, hogy a virág agyonszereti. Ha lehetne, pólyástól a gomblyukába tűzné, mint a sport-csillagot. Kérkedik vele fünek-fának.

- Ma behívtam még az adóvégrehajtó bácsit is, hogy nézze mög ő is - újságolta valamelyik héten.

Egyszer-kétszer hallatlanná tettem a dolgot, de ötödszörre már mégis megsokalltam.

- Hol az ördögbe jön össze ez a gyerek annyi adóvégrehajtóval?

Akkor derült ki, hogy nem a kapuba áll ki értük. A végrehajtó bácsik hívás nélkül is bejáratosak hozzájuk. Minden napra esik egy.

- De hát miért?

- Mindenféle üzleti adókért.

Igaz, hogy üzlet már nincs, de az mindegy, állam van és az nem hagyja a magáét. A hitelezőkkel ki lehet egyezni, mert azoknak muszáj s ők is majd kiegyeznek az ő hitelezőikkel, mert azoknak is muszáj. De az adóval nem lehet. Ő a végcél, ő érte vagyunk a földön és őtőle csak a halál véd meg, de az is csak akkor, ha hirtelen jön és mindent elvisz magával, ami az adó-alanyé volt. Ha csak úgy lib-lából a halottaság körül, akkor őróla is leakasztják a szűrt, van arra törvény bizonyosan. A törvény legföljebb csak a kaszát védi, mint a halál kenyérkereső szerszámát.

Még odahajolok a babakocsi fölé, leteszem a szivaromat a pólya-asztal szélire.

- Jaj, apukám, vigyázz, össze ne égesd! - szól rám ijedten a lányom.

- Ejnye, ejnye, - csóválom meg a fejem sértődötten - hiszen látod, hogy letettem a szivart.

- Hiszen éppen azért mondom - néz rám szepegeve a lányom. - Hogy a pólya-asztalt meg ne égesd. Nagyon vigyázni kell rá, mert le van foglalva. Adóért.

- Miféle adóért?

- Valami üzleti adóért - ezt a feleletet hallom ki a sírásból.

Nem is haragszom, annyira képtelennek tartom a dolgot. Hogy az állam egy bukott üzlet adója fejében lefoglalja egy hathetes gyerek pólya-asztalát? Amit én, a nagyapja vettem neki, mikor még a világon se volt? Nem lehet az. Én sokat próbált ember vagyok, mindent elhiszek a vaspatáról, de ezt nem.

Szakemberek kitanítottak, hogy ezt is el kell hinni. Más tartozásért nem vághat ekkorát a vaspata, de az adóért igen. Az végcél, az szentesít mindent.

Mire eligazításra került a sor, akkorra kiderült, hogy nem jól értettem a lányom sírását. Most nem üzleti adóért szentenciázták kótyavetyére a baba-asztalt. Majd arra is sor kerül, de egyelőre nem az a soros. Ez csak ínségadó, tetszik tudni.

- Mit? Hogy ez fizessen ínségadót? A bukott kereskedő? Akinek még a mennybéli jussa se az övé, mert tán arra is rátenyereltek a bankok?

Hja kérem, ez a törvény. Igen, ez a vaspata.

*

Este. Ugyan éjszakának is mondhatnám. Hajnalon innen, éjfélén túl, mint a tündérmesékben. Leteszem a tollat és behallgatódzom a gyerekekhez. Nem nyöszörög-e a kicsi, nem sír-e a még kisebb.

Ferenc fölneszel rá, ahogy a lábam alatt roppan a padló. Mingyárt kitudódik, hogy nem is aludt. Kis lelkét gondok fekete madarai csipkedték.

- Apapa - súgja halkan - gyere csak ide. Ne gyujtsad föl a villanyt, mert a kicsi fölébred.

Odatopogatok hozzá. Forró kis arca az enyémhez tapad. Forró kis szája a fülemhez.

- Apapa, idehallgass. Mondok neked valamit.

- Hallgatom.

- Lopd el a kis Mártát a kocsiból. Dugd el a te szobádban, hogy mög ne találja a végrehajtó bácsi.
- Hát téged ne vigyelek el? - ölelem magamhoz.
- Engöm nem löhet. Én köllök itthon.
- Mire kellesz, kis Ferenc?
- Hogyha mögint eljön a végrehajtó bácsi és sír anyukám...
- Mi lesz akkor, kis Ferenc?

Ezt már nem tudja megmondani. A vállamra billent fejjel alszik. Szépen, nyugodtan. Kis Márta sorsa biztosítva van.

*

Hogy minek kellett mindezt megírni? Önigazolásul. Hogy muszáj ebben az országban idealistának és optimistának lenni az embernek. Legalább mire megöregszik.

IFJ. FERENC AZ ÓTESTAMENTUMBAN

Nem mondom, hogy az unokám az újtestamentummal nem tartja a barátságot. Elsőosztályos korához képest elég verzátus benne, sőt a katekizmus se hozza olyan zavarba, mint némelyik felnőtt embert. Igaz, hogy néhol megdöbbenő módosításokat eszközöl rajta, de ezekért nem mindíg ő a felelős.

- Mivel kezdjük az imádságot? - kérdi a kiskatekizmus.

- Az imádságot keresztteljesseel kezdjük - feleli kis Ferenc teljes határozottsággal.

De ebből nem az következik, hogy Ferenc pogány, csak az, hogy Ferenc tekintélytisztelő. Hiszen a néhai vadember ezen a téren már négyéves multra tekinthet vissza és mindennapos tapasztalatból tudja, hogy az imádságot keresztteljesseel kezdjük, sőt olykor, felsőbb hatalmak távollétében, nem is visszük többre. (Tanú lehetek rá, hogy a jó Isten, aki a szívekbe lát, nem érzi magát megrövidítettnek és beéri azzal, hogy a maszatos kis kezek keresztteljesseel tevődnek. Akkor is elküldi az őrzőangyalt, hogy igazítsa helyre a lerúgott kispaplant.)

Igen, Ferenc tisztában van a gyakorlattal, sőt most már a maga szemével is látja a könyvből, hogy az elmélet összhangban van a gyakorlattal. Ferenc azonban a könyvnek se hisz, a maga szemének se, csak a tisztelendő úrnak. Már pedig ő az első hittanórán, mikor még csak a fülével tudott tanulni, úgy hallotta, hogy a tisztelendő úr a keresztteljesseel hozta kapcsolatba az imádságot és ezt mégis csak a tisztelendő úr tudja legjobban - „és abszolút”. (Mióta iskolába jár druszám, nagyon szereti a kultúrált beszédet. A kultúrát az „abszolút” szó képviseli. Úgy veszem észre, hogy egyjelentésű a „fené”-vel. Marisnak is, aki géniusz gyanánt van alkalmazva a háztartásban és kíséri Ferencet az iskolábajárás göröngyös útjain, azt szokta mondani, ha egyéni szabadságában korlátozza, „ögyön mög az abszolút”).

A keresztteljesseel esetében tehát olyan tévhit van jelen, amely félrehallásból született - nem egészen szokatlan tünemény a vallások életében - ellenben a bűn-elméletben már letagadhatatlan Ferenc egyéni elgondolása.

- Ki követ el bűnt?

- Bűnt az követ el, aki apukájának, anyukájának és a jó Istenkének nem engedelmeskedik.

Ferenc azt mondja, ezt a sorrendet nem ő állapította meg, hanem a tisztelendő úr. Nagyon szeretem érte a tisztelendő urat és meg vagyok róla győződve, hogy a jó Istenkének sincs ellene kifogása. Legfeljebb Ferenc szeretné, ha a jó Istenke kerülne előre, mert az láthatatlan és a büntető szankcióval nem siet úgy, mint anyuka. Ami nagyon örvendetes dolog is, mint a következő kérdés-feleletből kiderül.

- Egyenlő-e minden bűn?

- Nem. Vannak kis bűnök és azoktól nem hal mög az ember. És vannak nagy bűnök, azoktól abban a percben möghal az embör.

A szegedi dialektus mutatja, hogy a bocsánatos és halálos bűnökről való tanítást egyénileg színezte Ferenc. Amihez nem adott a magáéből, azt irodalmi nyelven mondja.

Például... azaz jobb lesz ezeket a példákat abbahagyni, mert némelyikben túlságosan kidomborodik Ferenc egyénisége. Nem a jó Istentől félek, aki nagyon közel van a kis Ferenchez, hanem a felnőtt okosoktól, akik nagyon messze vannak a jó Istentől.

- Nincs ember a világon, - dicsekedett egyszer Richelieu - aki olyan mondatot tudna leírni, amiért én le ne tartóztathatnám.

- Egy, meg kettő, az három - írta le a társaságnak valamelyik akadémikus tagja.

- Mars a Bastilleba, - kacagott a nagy úr - ön kigúnyolta a szentháromságot.

Hát maradjunk az ótestamentumnál, az a „választott nép”-é - ugyan most leginkább csak zsidónak mondják - s olyan res mullius, mint a virágos árokpart.

Mindig nagyon szerettem az ótestamentumi virágszedést s úgy látom, Ferencnek is nagy öröme a biblia, bár az autó- és röplőszakmát csak Illés tűzesszekere képviseli benne. Ahogy belekönyökölünk az öreg könyvbe, amelynek sokszáz fametszete engem is csodavilágba ringatott, mikor én voltam kis Ferenc, kitágulnak a gyerek búzavirágszemei és meglátnak olyan dolgokat is, amiket én már csak meglett koromban vettem észre.

Nézzük a babiloni torony építését, a népek megzavarodását, a nagy lótás-futást és Ferenc rámutat egy szügyébe eresztett fejű emberre:

- Ez mög magyar. És abszolút.

- Mért gondolod, öreg?

- Hát csak ahogy ott ácsorog.

Az ám, csakugyan. Az egyik elköti a tevét, másik a lovat, a harmadik a veknit fogja hóna alá, akinek egyéb nem jut, szalad a maltereskanállal, de mind menti, amit lehet. Csak a magyar áll ott, mintha a saját akasztásáról jött volna és ha megszólalna, bizonyosan azt mondaná, „bánja az abszolút, nekem már mindegy, mert én ezután se leszek jobban megzavarodva, mint eddig voltam”.

Hol Ferenc mesél, hol én. El kell ismernem, néha sokkal racionálisabban, mint én.

- Nem értöm ezt az Ádámt - tűnődik el az ős-szülőkön, ahogy a tudás fája alatt ozsonnáznak. - Ha már loptak, akkor mért nem szöttek több almát, volt ott ölég.

- No - védem az őseket - ezzel az eggyel is nagyon megharagították a jó Istent.

Ferenc rám mosolyog.

- Nem haragudott az olyan nagyon, csak úgy, ahogy te szoktál.

Attól tartok, Ferenc nem egészen jól van tájékozva. Már nem énfelőlem, hanem a Jehova felől.

- Mondd el csak, mit tudsz te erről?

Ferenc talpraugrik és felel.

- És a jó Isten azt mondta Évának: sok kis gyerököd lesz és sok fájdalmad a kis gyerökeiddel. Ádámnak pedig azt mondta: addig mindig verejtéközől, míg el nem válsz, mert porból lettél és porrá leszel.

Hm. A válás, mint paradicsomi konstitúció.

- Aztán elváltak?

- Á, dehogy, csak fölöltöztek. Hiszön látod a képen.

- Mást is látok én itt.

- Igön, az az arkangyal, Gáblir. Egy nagy-nagy tüzes karddal ajtót vágott a falba és azon kikergette a két gonosztevőt. A jó Isten pedig nézött, nézött utánuk csöndesen, aztán csak mögcsóválta a fejét és azt mondta, még ez egyszer mögbocsátok nektek, de többet ne rosszalkodjatok.

Biztosítom róla, hogy Ádám aztán nagyon jól viselte magát és holtig szégyelte, hogy a csutka megakadt a torkán.

- Ez ni - mutatom neki tulajdon gégém fejét, mint Ádám örököse.

Megtapogatja a maga kis torkát és megdöbbenve mondja:

- Neköm nincs olyanom.

De hamar észbekap és fölragyog az öröm a szemében.

- De neköm nem is lössz, apapa!

Nem vagyok benne egészen bizonyos. Kicsit kételkedve kérdezem:

- Mért? Te nem eszel többet almát?

- Dehogynem. Csak én a csutkáját nem öszöm mög. Nekiadom a kis Ilusnak. És mondd csak, hát Éva? Az se rosszalkodott többet?

Igen komoly gyanakvás van a hangjában. Én is némi bizonytalansággal felelek.

- Éva? Nem... nem hiszem.

- Mit nem hiszol? Rosszalkodott, vagy nem?

Sikerült olyan választ találnom, amely magamat is megnyugtat.

- Nem rosszalkodott, tudod, mert az ördög nem csábította többet. Ennélfogva ezután egész életét a gyermeknevelésnek szentelte.

Ferenc arca elárulja, hogy a gyermeknevelést nem tartja nagyon szimpatikus foglalkozásnak. Csúfolódó fintorral mondja:

- No, a Káint rosszul nevelte. Úgy agyonütötte a kis testvérjét, hogy a vére föllátszott az égbe a jó Istenhez.

Összeráncolt homlokkal és haragtól tüzelő szemmel nézi a gyilkos bunkót. Nem ajánlanám Kainnak, hogy most a közelünkbe kerüljön.

- Csak attól félek, - simogatja meg a kép sarkában meglapuló nyáját - hogy a szögény kis Ábelkának a bárányait mégis csak elvötte az a komisz Káin. Ugyan itten nagyon szalad a jó Isten elül...

Nem mondhatom meg neki, hogy Kain halhatatlan és az egész történelem nem egyéb, mint hogy Kain agyonveri Ábelt és elszedi a bárányait és a kis testvér vére nem mindig látszik fel az égbe. Vidámabb képet keresnék és a - vízözönre nyitok. Noé ácsolja a bárkát, mert a száz-hús esztendő moratórium nem javította meg az emberiséget. Ferenc ugyan itt megkorrigálja egy kicsit a genézist és összebb szorítja az isteni béketűrés határait, de végeredményben az mindegy.

- A jó Isten még várt négy napig, de ezalatt a négy nap alatt az emberek borzasztóan elszaporodtak és oly rosszak lettek, hogy gondolta a jó Isten, mégis csak leküldöm én ezekre a vízözöntöt.

Hozzám szorul és hallok a szíve ijedt verését, amint nézzük a fametsző fantáziája szerint végrehajtott nagy statáriumot, amely, fájdalom, nem javított többet az erkölcsökön, mint az azóta hirdetett statáriumok. Kipillant az ablakon az égre és halkán kérdezi:

- Úgy-e, apapa, most nem olyan rosszak az embörök?

- Ó, dehogy! - pillantok ki magam is az égre.

Nincsenek rajta „jelek”. Kék selyemernyő, fehér fodorral az alján. Bizonyosan az a *Gáblíer* angyal tartja kinyitva a világ felett, Isten parancsolatjából. Jaj, csak ki ne lyukadjon valahol, mert ha most megered az eső, az Ararát se mered ki belőle...

Izsák feláldozására nyitok. Ezt aztán már egyenesen nekünk szerkesztette Mózes és az illusztrátor. El kell mesélnem ötször egymásután, hogy mi történt a Moria-hegyén. Borzongással indul ugyan, de egész barátságosan végződik. Én még emberségesebb vagyok, mint a biblia, mert én nemcsak Izsáknak adok amnesztiát, hanem a kosnak se ontom vérit. A képen látható angyal nem is tiltakozik ellene, mikor ráfogom, hogy a döntő pillanatban szárnya alá kapta a kosocskát és fölvitte aranybáránynak az Isten udvarába. Úgy lehet, ez jön le karácsonykor Betlehembe a Jézuskára lehelni.

Nem állítom, hogy ennek a kilátásba helyezett metamorfózisnak semmi szerepe nem lett volna abban, hogy másnap Ferenc egy posztóbirkával lépett be hozzám, abban az órában, amelyet rendes emberek ebédutáni alvásnak szentelnek. A jószág ugyan Möttyő birtokállományához tartozik és azt a célt szolgálja, nem is eredménytelenül, hogy az apró kezek tépési gyakorlatokat végezzenek rajta, azonban a cél már az élet hajnalán is szentesíti az eszközöket. Ferenc pedig akkora célt tűzött maga elé, amelyért érdemes volt másnak kosát elkívánni.

- Apapa, feküdj csak le a szőnyegre. Úgy, igen, de az újságot tedd le. A szemüveget is, tudod, a kis Izsáknak se volt.

Szót fogadtam, Ferenc végignézett rajtam és megcsóválta a fejét:

- Ez nem ölég högy. Várj, majd rakok alád díványpárnákat.

Öt díványpárnából épült föl a Mória hegye, két bot, egy esernyő, Wells biológiájának három kötete, egy nádporoló és egy ruhakefe alkalmas összeállításából jött létre a máglya, amelyen ezúttal Izsák szándékozott föláldozni Ábrahámot.

- Jól fekszel, kisfiam? - kérdezte a pátriárka, aki keménykalapom föltevésével igyekezett ótestamentumibb formát adni magának.

- Jól fekszem, atyám - feleltem és eszembe jutott Atahualpa, az utolsó inka.

- Akkor most összekötözöm a kezed, mög a lábad.

Ez legalább gusztusom szerint történt. Kékpetyyes fekete nyakkendővel. Azonban a lábamra már nem futotta. Arra táskaszíjból kaptam bilincset.

- Most hová tegyem a kost? Tudod, hogy az angyal mindjárt möglássa, ha mögjelönik. Idetöszöm az íróasztal sarkára, jó? Nini, még gondoltam valamit. Mögfordítom a papírkosarat és a kis fejedöt erre töszöm rá, hogy az angyal rá ne hágjon. Abszolút!

Ez a fohász annak szólt, hogy a papírkosárból ma minden kifordult, ami nem egészen vágott a bibliai stílushoz.

- Most még a bicskádat kéröm, apapa.

- Mi a méntának?

- Hát hogy kivőhesse a kezemből az angyal.

- Szó sincs róla. Én már össze vagyok kötözve és a bicskám különben se áldozati késnek való. Ott van az asztalon az a fekete fakés és most már hagyj nekem békét. Abszolút!

Ifj. Ábrahám megmarkolja a papírvágót és fölém hajolva várta az angyalt, aki majd kicserél a kossal. Én pedig lehúnytam a szemem és eligazítottam magam a máglyán. Utóvégre mért ne legyenek egyszer én is ebédutáni álmodó rendes ember?

- Apapa! - csendült föl a Ferenc hangja.

Nem feleltem. A második megszólítás hangjába már egy kis ijedtség vegyült:

- Apapaa! Alszol, apapám?

Megrázta a vállam, aztán a fejem és fölsikoltott belőle a rémület.

- Drága apapkám, jaj!

Magamhoz szorítottam könnyes kis arcát.

- Bolondkám, hát mitől ijedtél meg?

- Én... én... csak játékból... akartalak mög... mögáldozni... nem értetted?

Dehogy nem, kis Ferenc, én értettem. Csak te nem érted, hogy ez az élet törvénye, amit te játszottál és egyéb értelmé sincs az apapák életének, minthogy fölálldozzák az unokákért. Ti is majd rájöttök erre, kis Ferencek, ha apapák lesztek és bibliából vizsgáztatjátok az unokátokat.

ANGYALOK ELAKADÁSA

Ferencem, kedves,

megkaptam életed első levelét s az, úgy gondolom, sokkal jobban meghatott engem, mint téged az én összes leveleim. Már az írásod technikájától is teleszaladt meleggel a szívem, csupa nyomtatott betűket rajzoltál, amiket hat lépésről is el lehet olvasni - istenem, milyen boldog karácsonya lenne a szedő bácsinak is, meg a korrektor bácsinak is, ha ezt a választ is te írnád! Sőt esetleg te is jobban járnál fele, mert valószínűleg egészen másképp bírálnád el kérvényedet, amely tulajdonképpen a Jézuskához és az impériuma alá tartozó angyal-személyzethez van intézve. A rád annyira jellemző racionalizmusra vall, hogy közvetítését rám bízad, aki hazamenet úgyis keresztülszököm Pesten és ott nagyobb választékú angyalokat ejthetek útba.

Hát abban nem csalódsz, kis pajtás, hogy én már csakugyan pakolódzom hazafelé, nemcsak szívem szerint, hanem kötelességből is. Minden magyar családfőnek otthon kell lenni a szentestén, ezekben a nehéz időkben, hogy legyen mit akasztani a karácsonyfára. De ha a karácsonyfadísz ilyenformán minden körülmények közt biztosítva van is, azt az idén nem garantálhatom, hogy a faalja szíved szerint való lesz. Nem mintha kívánságaid a mértéktelenség bűnének fogalmát kimerítenék - ó, dehogy! Egy irattáska, egy töltőtoll, autó, benzinkút, repülő és egy kiló ekrazit. Igen, az is, de nem az állami és társadalmi rend felforgatására, csak éppen hogy ilyen is legyen a háznál és erről is láthassa a Jézuska, hogy te korod színvonalán állsz. De ezt inkább csak elvileg kívánod és - ebben is korod gyermeke vagy - hajlandó vagy az elvből üzletet csinálni. Azt írod, elengeded az ekrazitot, de akkor a repülő olyan legyen, amelyik fölszáll a csillagokig és azon küldjön le a Jézuska egy zsebkendőt, olyant, hogy ha anyuka azzal megtörli a szemét, sohase sírjon többet.

Ferencem, én nem mondom, hogy a te kívánságaid meghaladják egy hatéves polgár igény-jogosultságát, akinek az apja gépészmérnök és a nagyapja tagja az országos gyűjtemény-egyetem tanácsának, továbbá, mint telhetetlen álláshalmozó, tiszteletbeli tagja a szegedi szabóiparos ifjak egyesületének. De attól tartok, hogy a Jézuska megnézetni a főkönyvet a mennyei kancellárián és megcsóválja a fejcskáját, amely hasonlít a tiedhez, csak sokkal szelídebb és glória van rajta és abból nem csinál autósapkát.

- Ejnye, ejnye, - mondja a Jézuska - ennek a kis embernek az apja bukott kereskedő és a nagyapja az állam pénzügyi egyensúlyának helyreállítására hivatott köztisztviselő. Micsoda öröm is van az idén az ilyen rangosztálybeli gyerekek számára előíranyozva?

A szolgálattevő angyalka lapoz, lapoz és azt mondja:

- Meleg szoba...

- Helyes, helyes, az se mindenkinek jut, hát még?

- Meleg vacsora...

- Még az is? Tovább!

- Fönnmaradás éjfélig. A te születésed órájáig, világ királya.

- És aztán?

- A nagyágyban való alvás.

- Jó, jó, de valami egészen szokatlan ünnepi öröm, ami nem kerül sokba, mégis mutatós. Nézzétek meg csak azt a középosztálybeli fiókot!

- Nincs abban semmi, néztük már eleget! Az idén már ez is csak olyan üres, mint az ácsoké, meg a pásztoroké.

A kis Jézusnak eszébe jut Betlehem. A jászol. József, az ács, ahogy fölé hajol. A térdeplő pásztorok. Hát most még szegényebb a világ, mint akkor volt? Sírva fakad és elmegy az édesanyját megkeresni. Nem hallja már, ahogy az egyik angyalka utána tapsikol.

- Ni-ni, itt találtam valamit annak a kis buksinak, ami szokatlan öröm lesz neki, olcsó is, meg mutatós is. Apapa előre elbújik a sötét szobába, odaguggol a karácsonyfa alá, akkor megszólal a csengettyű, ajtó nyílik, lámpa gyullad s amint ifj. Ferenc berohan, ott látja id. Ferencet, ahogy szívja a kis fapipát és az orrán ereszt ki a füstöt, amit ő máskor sohase szokott csinálni.

... Nem mondom bizonyosra, hogy így lesz, kis Ferencem, de olyan sok háznál lesz még igénybe is, hogy nem árt, ha te is előkészülsz a legrosszabbra. És megedzed a kis szíved arra is, hogy jönnek még olyan karácsonyok is, amelyeken úgy gondolsz vissza a mostanira, mint hogyha ezen valósággal hallottad volna az angyalok énekét és a kezeddal simogattad volna a betlehemi csillag aranyhaját. Most még, ha le nem szállnak is, legalább elsuhoznak a föld felett Isten követői, rózsaszín szárnyuktól meg-megvillan a sötét, valahonnan az elérhetetlen égi magasokból nagyon halkán, mint haldokló sóhajta, még le-lehallik, hogy „békesség, békesség” és hallani még hangot, ha olyan is, mint a szívenszorított galambfióké, amelyik azt mondja: „szeretet, szeretet”. De te, szegény kis Jövendő, érne fogsz olyan karácsonyokat is, amikor az angyalok már meg se próbálnak lejönni a földre, ahová oly régen nem eresztik be őket. Kialszanak a csillagok és oly sötét lesz a föld, mint akkor volt, mikor a kőalapácsos emberek bujkáltak rajta egymás elől, akiket, emlékszel, a szőregi házak udvarán szedtünk fel. És ha nagy lángok lobbannak föl az elsüllyedt szépségek omladékain, az elvadult mezőkből, a kőhalommá vált városokból, azokat a pokol köpi ki magából és jobb eltakarni azok elől a szemet, mint meglátni azt, hogy mivé lett az ember.

Jobban szeretném, kis Ferencem, ha ezt már nem olvasnád, hanem megkérnéd anyukádat, hogy tegye el a fehérneműs szekrényébe a többi örökségedhez - olyan értékpapírok ezek, amelyeket a kedves jó végrehajtó bácsik nem találnak alkalmasaknak a pengő belső értékének biztosítására még az esetben sem, ha a szekrény a haza dobjára kerül. Jobb szeretném, ha elő se vennéd addig, míg a te hajad is olyan fehér nem lesz, mint az enyém s csak akkor olvasnád föl Márta húgodnak is, aki talán nem is fog megtanulni olvasni. Mert félek, hogy mire ő is iskolába kerülne, nem lesznek iskolák Magyarországon s mire ti emberkort értek, akkorára csak az eszkimók tartják életben a hozzájuk menekült kultúrát - tudod, azok a bőrszűz emberek a kis Larousse-ban, akiket te eszkimókusoknak hívsz. Ha eszükbe nem jut nekik, hogy ők is beletartoznak az emberi kultúrközösségbe s föl nem vétetik magukat a népszövegetbe, akkor ezek a főkavadászok fogják majd visszavezetni a kultúrát az autókön és repülőkön csatangoló elvadult embercsordák közé. Akkorára, szegény kis bogaram, sok mindenem keresztül fogsz esni, mert a te kis hazádra, bár se nem oszt, se nem szoroz a világ nagy számadástábláján, az csak úgy ráesik, mint a többiekre, a vigyázókra. Meg fogsz érne olyan borzalmakat, aminőkről mi nem is álmodtunk, pedig mi is próbáltunk egyet-mást; talán fogsz futni és bujkálni is, holnap az elől, akit tegnap te rejtettél el és holnapután az csukat be, akit tegnapelőtt te szabadítottál ki - nem lesz benne szégyen, mert ez a sorsa lesz mindenkinek. Úszó sziget lesz az életetek és cethalak hátán fogtok kikötni, mint a hajós Szindbád, nyárfapelyhek lesztek a szélben és nem fogjátok tudni, hol van a fönt és hol van a lent. De mióta a föld kiszabadult a napból és az anyag lelket kapott a földön, azóta még soha nem volt olyan zűrzavar, amelyikből az élet ki ne vágta volna magát és mire te olyan fáradtan hajolsz a papír fölé, mint én most, akkorra megint érdemes lesz élni az életet - hiszem, hogy érdemesebb, mint valaha volt. És látod, akkorra szántam én neked ezt az írást, amikor talán megkocogtatod a sírkövedet, ha marad még belőle és megdobbantod fölöttem a földet, fölöttem, akit jónak és

okosnak ismertél, eltekintve bizonyos személyi kérdésektől, amelyek leginkább ebéd idején szoktak köztünk fölmerülni. Számadásra hívsz, azok képviselőjében, akik most vagyunk öregek és azok nevében, akik akkor lesztek öregek.

- Mért tettétek ezt velünk?

Fiam, ne üsd meg nagyon a sírkövedet és puhán ejtsd fölém a lábad, mert: nem mi tettük! Sokan voltunk jók és okosak, milliók, tízmilliók, százmilliók, mi voltunk többségben, akik nem akartunk mást, csak a magunk mindennapi kenyerét a más kára nélkül, csak a munka békességét a más megtiprása nélkül, csak a pihenés örömét, a más könnye nélkül. Mi tudtuk, ami jön, mi nem tévesztettük el, hogy a kétszerkettő négy, mi megmondtuk, hogy a vulkánt nem lehet betömni, de idejében el lehet menteni az útból mindent - de mi csak parasztok voltunk a világ nagy sakkjátékosai kezén és ők nem hitték el nekünk, hogy velünk együtt ők is elvesznek. Már rengett a föld, már fojtott a füst, már freccsent a láva s ők még mindig ültek a játékasztalnál, számolgatva, mércsikélve, cselezve, ki reszketve, ki dölyfösen, ki cinikusan, ki mohón, de mind ostobán és vakon, vakon, vakon, mint az egynapos macskakölyök!

Tudom, fiam, hogy a ti szemetekben ez nem lesz mentség, mert titeket bátor emberekké öregít, az új világ kapunyitójává az a kegyetlen, barbár tusa, amiben ki fogjátok verekedni a ti sarjadékaitok szép életét. Az ősember is a jégkorszak nyomorúságaiban találta ki a tűzcsinálást. De minket - ha fel nem tüzelitek a könyvtárainkat, amiket az első világháború se becsült annyira, mint egy rohamkést, azokból megláthatod - minket egy opportunus kor nevelt a maga képére, az örökös megalkuvások mezein tengődő óriási nyájja, amelynek szét kell zúlleni, mert rég kiveszett belőle az a tehetség, hogy maga irányíthassa a sorsát. Mi már nem leszünk olyanok, amilyenek szeretnénk lenni, csak amilyenek lehetünk.

Ezért simogasd meg majd a hantjainkat elnézéssel, Ferencem, akkor, mikor újra visszaszoknak az angyalok a földre, ahonnan mi elvadítottuk őket.

AZ A ROSSZ MIKLÓS GYEREK.

Kis Ferencem, drága vademberem, akiből még az álom se tud egészen szelíd embert csinálni, mert legalább a vizespoharat olyankor is leütöd és a hálóingecskét inkább csak jelképileg viseled, - Ferencem, nekem nagyon fáj, hogy mostanában mindig csak az összehúzott szemöldökömet látod. Tudod, a szívemmel feléd vagyok én fordulva mindig, de a szememmel nem mosolyoghatok rád, mert rossz gyerek vagy. Hiába mutatod a kis-könyvedet a csupa kitűnővel, a tanító úr is hiába hitel meg rá, hogy téged még egyszer se kellett kitérdepeltetni - mink itthon tudjuk, hogy te nem vagy jó gyerek s fájdalom, nem is ambicionálsz azt. Édesanyádnak sokszor kiesik a könny a szeméből, mikor a jövődre gondolva, jobban el tud képzelni a kanászi, mint az illetanári pályán s engem magamat is kétségbeejtés olykor a művelt társadalommal való szembehelyezkedéssel. Nem tudsz köszönni, villával akarod enni a levest, a papírkosárban szeretnél aludni és mindig úgy cseréled el az íróasztalomról a ceruzát, hogy nem hagysz ott másikat helyette. A legnagyobb baj pedig az, hogy nincs érzéked a bűnbánathoz és mikor négyen is szidunk egyszerre az asztalnál, lesván arcodon a töredelmet, akkor te fölkapod a fejedet és ezt a kijelentést teszed:

- De főzeléköt aztán igazán nem öszök!

Ilyenkor szokott apapa lesujtott édesanyáddal összenézni és elkeseredett kijelentést tenni:

- Moral...

Tudod, te szoktad aztán folytatni fölényes kézlegyintéssel:

- ...insanity.

Igen, Ferencem, te magad vagy az oka annak, hogy apapa most már nem szedeget az ölébe és csak olyankor hajol forró kis arcod fölé, mikor te az álom repülőgépén pilótáskodsz. Nevelni kell téged, tudod, ezt, olyan bácsik és nénik mondják, akik még apapádnál is felnőttébbek és azért vagyok én most kétközben, mikor ide az ágyad közelébe hurcolkodom a kéziratpapírral. Mióta iskolába jársz, azóta egyébről se hallasz itthon, mint jó gyerekekről, akikhez hasonlónak kellene lenned. Régen tudok egy történetet egy rossz gyerekről, de nem tudom, szabad-e azt neked elmondanom?

Mondjam, ne mondjam, Ferencem? Ej, mégis csak elmondom, hátha vasárnap este megsimogatnak érte egy-két rossz kis gyereket, olyant, mint te vagy. Úgy, mint ahogy én megsimogatom most a te kócos fejcskéd és megcsókolom a meseváró szemedet.

*

Igen, nagyon rossz gyerek volt ez a Miklóska, de azért, mikor ezt leírom róla, olyan, mintha a falon a csücsörített szájú angyalka megcsóválná a fejét:

- Ó, ó, hát vannak rossz gyerekek is a világon?

Hiszen ha mink is angyalok volnánk, bizonyosan mink is ezt tartanánk, de ez a rossz Miklós bizonyosan maga se vállalta volna a jóságot. Annyiszor hallotta, hogy ő rossz gyerek, hogy utoljára maga is belerögződött ebbe a hitbe, mint hernyó a gubóba. Csakhogy a gubóból utoljára arany szárnyú pille bújik ki, rossz Miklós azonban nem hitegette ilyesmivel a világot.

Írni, olvasni ugyan megtanult, de a cigányhideg lelte mind a két mesterségtől. Ugyan minek is találták ezt ki? A cinegék, meg az ürgék milyen vígan elugrándoznak, pedig még a kisbetűket se ismerik az ábécéből.

- Nem szégyelled magad, hogy téged mindig hajtani kell az iskolába? - pörölt rá az apja, a szigorúszemű orvos, mikor a gyerek reggel vonakodva rakosgatta a táskába a könyveit. - Nem tudsz példát venni Sándorkáról?

Sándorka egy esztendővel fiatalabb volt Miklóskánál, de egy osztályba jártak, mert Miklóska kétszer járta az elsőt. Ő volt az utolsó padban az utolsó, Sándorka az első padban az első. Szemefénye az iskolának, irigysége minden szülőnek az utcában.

Hogy az apjának mije volt, azt ki se lehet mondani. Azt látni kellett, hogy ragyogott a doktor szeme, mikor kézenfogva vezette haza az iskolából a jó gyereket. A kutyafejes botja kopogása, a cipője csikorgása, a kalapja emelése, ahogy az emberek köszönését fogadta, mind azzal kérkedett:

- Idenézzetek, emberek! Az én fiam ez a szép gyerek, jó gyerek, okos gyerek.

Miklóska hol előttük kullogott, hol utánuk ugrándozott, de sohase látszott rajta semmi megilletődés. Egészen rendénvalónak találta, hogy mindenki az öccsét becézi. Hiszen ő kereste kedvét legjobban. Ha almát talált a polcon, ha mazsolát, mondolát csent a konyhán, mindennek Sándorkáé lett a pirosabbja, a nagyobbja, az édesebbje. A kutyákkal mindig ő hadakozott érte, igaz, hogy a maga örömeire is; a nagy kamasz vargainasoktól ő lökette magát a folyókába s zegernye időben beletakargatta a maga kabátjába is.

- Legalább a szíve jó ennek a szegény fiúnak - mosolygott ilyenkor bánatosan az édesanyjuk. Kevésbeszédű, halkszavú, gyöngye teremts, sápadt, mint a kertben felejtett kései őszirózsa.

- Hagyja el, - intett rosszkedvűen a doktor - egyáltalán nincs szíve. Ha volna, nem keserítené örökkön a maga életét is.

S azzal utánakiáltott az összeölelkezett két gyereknek:

- Vigyázz, Sándorka, rád ne ragadjon az a nagy jószívűség!

A két gyerek közül egyiknek megrándult a válla. Melyiké? A nevetéstől-e, vagy a keserűségtől? Szemre egyforma volt a két gyerek, látatlanban még a szavukról se lehetett különbséget tenni köztük.

S akármilyen sebesen taposták egymás sarkát az évek, a fiúk természete nem változott. Az egyik elsőnek maradt, a másik utolsónak.

Sándor jutalmakat kapott az iskolában, Miklóst ő érte, meg az apjáért csúszttatták át egyik osztályból a másikba. Már negyedikesek voltak, Sándor orvost játszott, Miklós nem akart lenni semmise.

- Ó, fiam, fiam, neked mindig valami csapdaságon jár az eszed - panaszkodott az anyjuk, aki egyre többet sírdogált. Az apa egyre komorabb lett. Már akkor se csillogott úgy a szeme, mint azelőtt, ha a jó fiára nézett.

Egy este asztalbontás után azzal fordult Sándorkához:

- Fiacskám, én reggel anyáddal fölmegeyek Pestre. Valami leli a szemem, rosszul látok. Már a te arcod is elmosódik előttem.

Fulladni kezdett a hangja, de csak erőt vett magán.

- Anyád csak föl kísér, de egy-két nap múlva visszajön. Addig a kulcsok nálad lesznek, te vigyázz mindenre. Én, úgy lehet, soká fönn maradok. Még a szemem világát helyre nem hozzák.

Reggel a két gyerek a tornácon várta a szülőket. Sándorka sápadt volt és szótlan, Miklóska fűzfásipot csinált s riogatta vele a fahegyben a sárgarigót.

Az apa megölelte a jó fiát.

- Te okos gyerek vagy, lehet veled okosan beszélni. Akármikor érhet engem, te megmaradsz a szemem világának. Még odaleszek, mindennap megírod nekem, hogy vagy.

A gyerek fölzokogott, az apa pedig odafordult a másik fiához. Lassan emelte föl a karját, de mégis csak vállon veregette.

- Te meg ne sokat szomorítsd anyádat. Szervusz.

Miklóska nem fakadt sírva, csak lesütötte a fejét és elpattantotta a sípot. De csak akkor vette észre, mikor a szájához emelte.

- Kell-e dió, fiú? - incselkedett vele a sárgarigó. - Flürelió, flürelió!

Miklóska megmérgesedett, fölkapta az asztalról a fontkörtét és megdobta vele a csúfolódó madarat. A madár elröpült, a fontkörte pedig ráesett a kertben egy üvegalmára és összezúzta. Az üvegcsörömpölésre visszanézett az apa a kapuból.

- Ez szétveri a házat míg maga hazajön - mondta a feleségének.

Egy hét múlva tért meg az anya. A házat egészben találta, mégis halálraváltan támoltygott be a kapun.

- Szegény apátoknak hályog van mind a két szemén - tördöste a kezét. - Eddig én olvastam neki a Sándorka leveleit, ezután majd idegenek olvassák. Vigyázz, lelkem, hibát ne csinálj az írásban.

Estére, leckeutánra maradt a levélírás, de rosszul kezdődött. Sándorka ráejtette a tollat a papírra.

- Nem tudom, mért esett ki a kezemből - csodálkozott a gyerek s újra fölvette a tollat. De megint csak elejtette. - Nem tudom, anyám, mi lelt engem, olyan forróságom lett, ni, hogy reszket a kezem.

Sándorkának láza volt, le kellett fektetni. Az anya aztán odaült az asztalhoz.

- Jaj, hogy írjam én ezt most meg apádnak? - hajtotta a tenyerébe a fejét.

- Majd írok én - szaladt ki a szó Miklóska száján.

- Te-e? - kapta föl a fejét az anya ijedten.

- Mintha... izé... mintha Sándorka írna - hebegte zavarodottan a rossz gyerek. - Akkor apa nem tud meg semmit. Hiszen ő úgyse látja az írást.

Még az inge dereka is csupa víz lett, mire készen lett a levél. Szokatlan tudomány volt ez neki, sose próbált még ilyent. S nem könnyebbedett meg a szíve, inkább megnehezedett, mikor az aláíráshoz ért. Ahogy az anyja diktálta neki:

- Csókolja a kezedet Miklóssal együtt a te cirógatásodat oly nehezen váró szerető kisfiad, Sándor.

És mentek, mentek a verébfejű bukdácsoló betűk és a pesti nagykórházban sorra csókolta őket egy szegény vak ember, aki már kezdte sejteni, hogy hiába minden jólelkű ámitás, az ő számára nincs segítség. És ment a levél még akkor is, mikor már ravatalon feküdt a szép, a jó, az okos gyerek.

„A te cirógatásodat oly nehezen váró szerető kisfiad, Sándor.”

A temetés után való nap váratlan hazaszállították a doktort. Nem lehetett marasztani a kórházban, hajtotta az ösztön.

Ahogy kinyitották neki a tornácajtót, egyszerre megcsapta a halottas gyertyák, a tömjén kiszellőztethetetlen nehéz szaga. S hallotta a bűgő zokogást a szobából, ahol átölelve tartotta egymást az anya meg a rossz gyerek.

- Mi van itt? - hördült fel a világtalan ember.

- Meghalt, meghalt - rogyott elébe az anya.

Az apa tágranyitotta nem látó szemét és lihegve kérdezte:

- Ki halt meg?

Miklóska egyik kezével befogta az anyja száját, a másikkal a maga szájához emelte az apja kezét:

- Miklóska... Miklóska halt meg apám.

A vak szemek is tudnak sírni. A térdrebukó gyerek szöszke fejére egymást érve peregtek a könnyek.

- Miklóska. Szegény kis Miklóska. No, édes kicsi Sándorkám, ne sírj hát. Légy az én okos, kedves jó kicsi gyerekem!

S úgy ölelte szívére a rossz gyereket, olyan forrón, olyan szorosan, hogy Miklóskának majd megszakadt a szíve erre az első édes apai ölelésre.

S bizonyosan tudom, hogy angyalok szálldestak akkor a doktorék tornáca felett, köztük volt a jó fiú is s kicsi fehér kezükkel az Isten aranyasztaláról hozott rózsákat hintettek arra a rossz Miklós gyerekekre.

A VADEMBER MEGSZÚNÉSE

Ferencem, kedves,

talán egy kicsit meg fog lepni, hogy én éppen akkor konstátálom megszűnésedet, mikor anyukád azt konstátálja, hogy magasságban elérted a százharminc centit és súlyban a harminc kilót. Ezek mindenesetre tekintélyes méretek egy hét és fél év hosszú férfiúnál és semmiképpen se következik belőlük az, hogy te most már megszűntnek érezd magad. Hiszen ismerek nálad magasabb, súlyosabb, sőt korosabb vadembereket is - némelyiknek köszönni is szoktál.

Mindazáltal a tények előtt nem húnyhatunk szemet, Ferencem. Ez olyan kifejezés, amely neked valószínűleg nagyon meg fog tetszeni, mert egy szót se értesz belőle. Nem is árt, ha idejében megtanulod, mert később sokszor fogod hallani - akkor majd jusson eszedbe, hogy tölem hallottad először. De ne felejtse el azt se, amit becsületesen hozzáteszek: a művelt társadalmat leginkább az tartja fenn, hogy szemet húnyunk a tények előtt.

Téged, Ferencem, csak ez a levél fog a művelt társadalom tagjává avatni s míg ez nyilvánosságra nem kerül, addig szemébe nézhetünk a tényeknek. Őszintén fel fogom előtted tárni azon tényköörülményeket, amelyeknek alapján vademberséged megszűnését be kell jelentenem a művelt társadalomnak.

*

Nem véletlenül szaladt ki a tollamból az előbb az az indiszkrécio, hogy te köszönni is szoktál. Ez a szokásod, amelyet csak az újabb időkben vettél fel, egyike volt az első tüneteknek, amelyek azt a gyanút ébresztették bennem, hogy a vademberség is alá van vetve a mulandóság törvényeinek.

Én nem voltam akkoriban otthon, mikor ezek a tünetek felléptek rajtad. Hosszabb időre kivesztem a világból, amit még levelek formájában se igen eresztettem magamhoz. Annál nagyobb volt az ijedelmem, mikor anyádnak egy pár futó sora, amiket egyhetes leveléből szabadítottam ki, azt közölte velem, hogy nagy nyugtalanságban van miattad az egész család. Persze ész nélkül sürgönyöztem haza, válasz fizetve, hogy részleteket kérek. A gyermekbénulások hónapokban volt ez s majdnem én bénultam meg az izgalomtól, mire a válasz megjött.

- Legkülönösebb tünet, hogy Ferenc nem ordítózik.

Nem tudod elképzelni a rémületemet, kis Ferenc. Mint ahogy én se tudtam elképzelni, hogy a te élethyilvánulásaid közül éppen az maradjon ki, ami bennem mindig az őserdő illúzióját ébresztette föl. Józanabb észjárású emberek természetesen a kor szellemében magyarázták ezt a természeti tünetényt. Megálltak az ablakunk alatt és fejcsóválva mondogatták:

- Hm, ez megafonba mondatja a Miatyánkot az unokájával.

Voltak, akik örültek annak, hogy végre fölhagytam a destrukcióval, bőszebb lelkek azonban annak a meggyőződésüknek adtak kifejezést, hogy énrajtam már ez se segít. Lehet, a jó Istennek meg is mondták, hogy rossznéven vennék neki, ha a mi házunkból fölszálló imádság elől be nem zárna az aranykaput.

Éreztem, hogy valami nagy dolog lehet a mögött, ha te úgy elhalkultál, hogy még anyukádnak is feltűnt. Telefonon hívtam föl őszinte vallomástételre. Ne titkoljon előlem semmit, én most regényt írok s abban annyi kegyetlenséget művelek, hogy engem már nem kell félteni semmi megrendüléstől.

Csalódtam, Ferencem, önmagamban, ami többször is megesett már, de sohase szolgált annyira a szívemre, mint most. Anyukád szavaiból azt értettem ki, hogy téged valami kedélybénulás fogott el, amely napról-napra jobban elhatalmasodik rajtad. Azt referálta, hogy most már nemcsak nem ordítózol, hanem az asztalnál is dermesztő nyugalommal ülsz. Legutóbb már csak ötször ugrottál fel ebéd közben s csak a magad poharát, meg a vizeskancsót lökted föl.

- Borzasztó! - sápadtam el.

Anyád erre bevallotta, hogy ezt csak előkészítőnek szánta. Tud rólad mondani még elképesztőbb dolgokat is. Például azt, hogy most már nemcsak azokat az ismeretlen embertársakat köszöntöd hódoló „kezitsókolom”-mal az utcán, akiket sofőröknek, szerelőknek, géplakatosoknak nézel. Most már jónapot kívánsz még keresztkének is, sőt a tulajdon apád köszönését is elfogadod. Nem kevésbé aggasztó tünet az is, hogy a kis húgodnak, Möttyőnek, most már nem úgy hízelegsz, mint egy medvebocsnak szokás, hanem olyan szelíd öleléssel fojtogatod, mintha kis macska volna.

- Hm - köhögtem bele a telefonba, hogy férfiasan leplezzem nagyapai megdöbbenésemet -, úgy látszik, valóban nincs rendben valami. Mit mond a gyerek, ha kérdezitek? Legalább olyankor üvöltözik-e, mikor meghömmérorozitek?

- Ó, dehogy! Hiszen akkor nem volna semmi baj. Az az ijesztő, hogy se nem rúg, se nem visít, még csak nem is nyafog.

- De csak mond valamit?

- Igen. Azt mondja, hogy „kezedöt csókolom, drága kis anyukám, ne koptasd miattam azt a drága hőmérőt, nem érdeklöm én azt mög”.

- No de csak nem csókol kezet? - kérdeztem reménykedve.

- Reggel, délben, este.

- Ejnye, ejnye - akadozott el a lélekzetem. - Ez már csakugyan nem jól van. Reggelre otthon leszek. Vigyek magammal egyetemi professzort?

Anyukád megnyugtatóan, hogy egyelőre megbízik a házi orvosban is. De azért nem ártana, ha még az éjszaka szót tudnék ejteni valami gyerek-pszichológussal.

Biz az nem ártott volna, mert legalább tanultam volna néhány modern szakkifejezést s az mindig megerősíti az ember önérzetét az olyan nehéz körülmények közt, amilyenekben én találtalak benneteket. Te még aludtál, de nagyikád és anyukád már fönt voltak. Egyik a fejednél sírdogált, másik a lábadnál. Apád után kérdezősködtem, sóhajtván felelték, hogy kiment a tortavágókést behozni.

- A tortavágót? Reggel hét órakor? - ámultam el.

- Hát nem látod? - mutattak az asztalra. - Hiszen már a plakátokat se úgy ragasztja szegénykénk, mint eddig.

A plakátragasztás, Ferencem, neked régi szenvedélyed, ami ellen nekem sohase volt kifogásom, tekintettel arra, hogy plakát gyanánt mindig azokat a fehér és színes selyemzsebkendőcskéket szerepeltetted, amiket a frakkom és más exotikus ruháim szivarzsebéből szoktál kiszedegetni. Ezek a végre rendeltettek oda, hogy tekintélyt kölcsönözzenek nekem s legalább magammal elhitessék, hogy én is úriember vagyok. Ez nem mindig sikerült nekik s részben ezért is örültem annak, hogy te okosabb hivatást találtál számukra. Egészen jól festettek a paplanodra szintetikonozva, színük változatosságával a különböző világnézeteket szimbolizálva az összes átmenetekkel együtt. Ha valaki hibázott, az csak a paplanos volt, aki elfelejtette ráhímezni a paplanra, hogy „itt tilos a plakátragasztás”. Te ilyenformán nem

követtél el kihágást, nekem pedig az az erkölcsi hasznom volt a dologból, hogy így egészben is láthattam a zsebkendőcskéket. (Ezeknek előtte az volt a gyanúm, hogy nem is egész kendők ezek, csak olyan kilógó kis csücskők, ügyesen odagombostúzva a zseb szélére, a világbolondítására.) Mindössze a szintetikon-számlát sokalltam egy kicsit, amit a könyvkereskedőnk minden hónap elején be szokott hozzám terjeszteni. Talán emlékszel rá, néhányszor szóvá is tettem, hogy így hamarosan kipusztulnak a tengeri halak és én nem akarom, hogy az én unokám idézzon fel egy újabb világgazdasági krízist.

Nos, ami a zsebkendőket illeti, három darab most is ott plakátolt a paplanodon, jelölül annak, hogy még ágybavonulásod után sem töltötted tétlenül az estét. Ez engem határozottan megnyugtatót s az is volt az első szavam, hogy e tekintetben nem veszek észre semmit, ami aggodalomra adna okot. Én úgy látom, az ágy csak úgy össze van szintetikonozva, mint máskor.

- Igen, mert te férfifelületességgel nézed a dolgokat - pirított rám nagyikád s anyukádnak egész magatartása elárulta, hogy szolidáris velem.

Meglibbentették a paplanodat s azt kérdezték tőlem, nem látom-e, hogy csak itt-ott vagy hozzáragadva?

Megszégyeltem magam, mint férfi is, mint nagyapa is. Be kellett látnom, hogy valóban stílust változtattál a plakátragasztás művészetében. Ezelőtt úgy belehemperegted magad a szintetikonba, hogy reggelre gubó gyanánt ragadt hozzád a paplan s mindig a fürdőkádban kellett rólad leáztatni. Most elégnék látszott megszabadításodra a tortavágókés is, amit apád kissé reszkető kezekkel hozott be az ebédlőből.

- No, édesapa, - mondta nem nagyon burkolt szemrehányással - nem kell már takarékoságra inteni a kis Ferencet. Tetszik látni, most csak a feje van lényegesen hozzáragadva a vánkoshoz. Fogadni mernék, hogy nem használt el szegényke az este két tubus szintetikonnál többet.

- Szóval én vagyok az oka mindennek? - fakadtam ki elkeseredve. Tudhatod magadról, Ferencem, hogy az ember sohase keseredik úgy el, mint amikor olyasmit fognak rá, amiben csakugyan ludasnak érzi magát. Ilyenkor szoktál te segélykérően körültekintgetni. Én is úgy tettem, Ferenc, de nekem senki se fogta pártomat, csak te. Igaz, hogy te se készakarva tetted. Csak éppen fölnyitottad a szemedet, mikor apád a tortavágóval lekapargatta a fejed a vánkorról és véletlenül engem láttál meg először.

- Apapám! - kiáltottad el magad és szét akartad tární a karjaidat, hogy megölelj. S ekkor derült ki, hogy nemcsak a két markodban van egy-egy szintetikon-tubus, amitől az ujjaid nem nyílnak szét, hanem a harmadikba is beleragadtál a balválladdal, a negyedikbe is a jobb-könyököddel.

Már most ha a te nagyapád becsületes kezű ember volna, akkor az önigazolás lett volna az első dolga. De nekem eszembe se jutott a diadalomat kihasználni, csak magamhoz öleltelek, amennyire halenyveid engedték és megkérdeztem tőled:

- Kis Ferencem, mondd meg apának, mi bajod érzed te mostanában?

- Kezedöt csókolom, én már aztat mögmondtam anyukának - felelted lesütött szemmel. (Valószínű, hogy a szempilláidra is jutott egy kis plakátragasztó.)

Ránéztem anyukádra, ő visszafojtott zokogással legyintett.

- Ez a rögeszméje, szegénynek!

- Micsoda rögeszméje! - ugrottam föl, magammal rántva fejed is s ráeszmélve arra, hogy mivégre teremtetten Isten a halenyvet. Avégre, hogy elválaszthatatlanul hozzákapsolja az unokát a nagyapjához.

- Mondd el apának, kis fiam - símogatta meg anyukád az arcodat, kellő óvatossággal.

Máskor legalább három parancsot hallatlanná szoktál tenni és csak a negyedikre kerülöd meg a választ azzal, hogy „tessék?” Magamat is megdöbbsz, hogy most első szóra válaszoltál.

- Mögfogadtam és möghatároztam, hogy én ezután jó gyerek löszök.

- Hiszen ez nem olyan nagy baj, kis Ferenc - emlékezhetsz rá, hogy ezt mondtam neked.

Te pedig, egy kis sértődöttséggel, ezt felelted:

- Igón, de az baj, hogy azóta mindég a lázamat akarják mögmérni.

*

Most már ez a baj is megszűnt, Ferencem. Családunk beletörődött abba, hogy te jó gyerek lettél, sőt úgy veszem észre, nekem is bele kell törődnöm. Egy darabig még biztatott a remény, hogy te is úgy jársz, mint én, aki időnként szintén fölteszem magamban, hogy ezután jó leszek s ilyenkor épúgy erőt vesz rajtam a mélabú, mint rajtad. Mert jónak lenni nem nagyon jó s az én koromban már nem is sok értelme van, azért én rendesen vissza is szoktam esni a régi elvetemedettségbe. Fölveszem a félbehagyott virzsiniát és leteszem a kanalat, ha paradicsomlevesbe kellene mártanom és más bűneim keresztjét is fölveszem, mert az én számomra már nincs szabadulás.

Te azonban még más vagy, Ferencem. Neked még kifizeti magát a jóság, amit „megfogadtál és meghatároztál”. Talán sohase fog kiderülni, hogy milyen lelki felbuzdulás vitt erre a végzetes lépésre, a magam részéről meg vagyok győződve arról, hogy az indok tiszta és nemes volt. Azóta azonban bizonyosan arra is rájöttél, hogy a jóság a te helyzetekben üzletnek se rossz. Most mindenki becézget és cirógat, egyebet se hallasz, csak azt, hogy te milyen áldott kis fiú vagy s bankbetéted, mint a család pénzügyi köreiből hallom, rövid néhány hónap alatt huszonegy pengőre és negyvennégy fillérre gyarapodott. Elmúlt vademberséged összes tanúi előtt ígérem neked, - elég sokan vannak - hogy mihelyst betéted eléri az ötven pengőt, kiegészítem százra s csak azt az egyet kötöm ki, hogy vagyonedat ne fektess hadikölcsönbe.

Ha ajánlatomat nem találnád nagyon meghatónak, Ferencem, egyet ajánlok figyelmedbe. Ne felejtse el, hogy milyen nagy veszteséget szenvedek én, amikor te elhagyod a vademberek világát és belépsz a művelt társadalomba. Tulajdonképpen nincs is itt más vesztes, csak én. Nemcsak Szumatrát, Borneót s a Kongovidék őserdeit veszítem el, hanem leghálásabb témámat is, amely mindig kezemügyében volt és sohasem apadt ki. Ennek most már vége. A művelt emberi társadalomban, édes gyerekek, csak a rossznak van presztízse, akár aranyban, akár gyermekben - s félek, még államférfiban is.

Igen, Ferencem, most nemcsak a vademberségtől búcsúztatlak, hanem a népszerűségtől is. Többé nem fogsz érdekelni senkit, a családi tűzhely határain kívül, csak mi leszünk azok, akik lépteidet a művelt társadalom nyírott vadonában figyelemmel kísérik. Én különösen, mert úgy látszik, most már én is kezdek érdekelni téged. Először csak nekem adtad fel a szenzációs kérdést, aztán anyukádnak s végül a tanító úrnak is:

- Ugyan miből írja ki az én apám a regényeit, meg a verseit?

Örülök neki, hogy nem hittél se nekem, se anyunak, se a tanító úrnak. Bizalmatlanság a bölcsesség kezdete a mai világban.

U. i.: A karácsonyfád alá teszem ezt a levelet, a piros autó és a benzinkút közé, amiket egy kis meghatottsággal nézek. Szeretném, ha te is megbecsülnéd őket és vigyáznál rájuk. Tudniillik ez az utolsó becsületes vademberi szerzeményed. Valahol egy ismeretlen kis vadember

Mikulásra ilyen autót és ilyen benzinkutat kapott. Persze nagyon örült nekik, de aztán tiszta kis homloka elborult. Látszott rajta, hogy nagy gond bántja.

- Mi jutott eszedbe? - kérdezte tőle az apukája és anyukája.

- Az, hogy ugyan a Vadembernek van-e ilyen?

Megnyugtatták, hogy bizonyosan te is autó- és benzinkút-tulajdonos vagy s hogy hazugságban ne maradjanak a kedves jó emberek a maguk vadembere előtt, fölgazdagítottak téged ezekkel a kincsekkel. Szeretnélek rábeszélni, Ferencem, hogy legalább a benzinkutat tegyük vitrinbe, mint emléket ennek a korszaknak, amelyet most magad mögött hagysz, mint egy kinőtt cipőt. Ha te se bánod, már kipróbálás előtt betesszük a benzinkutat a vitrinbe. Végre is te már akkora fiú vagy, hogy megérted ennek a gondolatnak a finom gyöngédségét. Nagyon fájna, Ferencem, ha nem hallgatnál rám. De megeshet az is, hogy nem rendelkezél még ennyi gyöngéd érzéssel és nem engeded magad lebeszélni a játékról. Ez esetben, kis Ferenc... hát igen... jobb, ha megmondom, mert előbb-utóbb úgy is kitudódna a dolog. Rá fogsz jönni, hogy az egyik fecskendő valahogy eldugult, pedig én nagyon vigyáztam rá azalatt a három hét alatt, míg én játszottam vele. Próbáltam is megjavítani s azt hiszem, ez adott be neki igazán. De biztos vagyok benne, hogy apád helyre tudja hozni, ha te is segítesz neki.

ÚJ HÁZ, ÚJ ÖRÖM

No, ami azt illeti, a ház csak nekem új, amúgy becsületes régi ház, amely elbírna három mostanit. A kertjében akkora fa is van már, amely megbírna engem is, ha meg találnám bánni, hogy életem legnagyobb könnyelműségét elkövettem, mikor ideköltöztem. De nem rossz szándékkal tettem s meggondolt könnyelműség volt. Megszántam az unokáimat, akiknek a gyerekkor pillangóit egy sok-lakós bérház második emeletén kellett kergetni, ahol a vad Nyugatot csak a házmester néni, meg a svábbogarak képviselték. Házat én úgyse hagyhatok szegénykéknak, hát mért ne szerezném meg nekik legalább egy szép gyerekkor emlékét? úgy lehet, az elkövetkezendő időkben az realisabb érték lesz, mint egy ház. A házat sok minden érheti, de azt a büszkeséget senki se veheti el ifj. Ferencről, még id. Ferenc korában se, hogyha neki ordíthatnékja volt, minden korlátozás nélkül művelhette ezt a szenvedélyt. S Möttyő is hadd dicsekedjen vele majd a század végén, hogy ő olyan házban nőtt fel, ahol nem volt tilos a gyepre lépni, mikor tipegni tanult.

Elég az hozzá, hogy új lakásba költöztünk s a családom erre az alkalomra hazarendelt a szabadságomról. Azzal, hogy aztán megint mehetek pillét fogni, ahová akarok, de most egy-két napra nélkülözhetetlen vagyok itthon.

Egész úton találgattam, hogy miben lehetek én nélkülözhetetlen. Nagy oka lehet annak, ha engem ilyennek minősítenek. Nekem kell megmondanom, melyik legyen az én szobám és hová tegyék a trümöt, plümöt vagy minek hívják azt az izét? Nem valószínű. Nekem olyan rettegve keresik a kedvemet, hogy az élet ilyen nagy kérdéseit is mindig az én fárasztásom nélkül oldják meg, úgyhogy nekem nem marad egyéb tennivalóm, mint mindent helyben-hagyni. Jól van, gyerekek, igazán eltaláltatok a gusztusomat. S egy negyedév múlva, amikor arra érek majd haza, hogy mindennek megcserélték a helyét, ugyanezt az elragadtatott kijelentést kell tennem. Nem, nem ez lehetett az, amiért engem hazacitáltak. No, majd kitudódik otthon, mért függesztették föl statarialiter az én királyságomat. (Pedig legszebb alattvalóm, a Wasserjungfrau - nono, csak víziszitakötő értendő alatta - kezdett már annyira hozzám szelídülni, hogy a vállamra szállt, ha a pipát kivettem a számból.)

Hát este tízig nem tudódott ki semmi, pedig már délben megérkeztem. Magyarázatot nem kérhettem, mert a családi zsarnokhoz büszkeség illik. Csak úgy szótlanul gyönyörködtem magam halálra mindenben, ami a szép sötét pince és a szép világos padló közé esik. (Tudni-illik a cserepek szét vannak nyiladozva, ennélfogva betalál a napsugár. Ugyan az eső is betalál. De az szerencsére nem marad ott, hanem az újra festett mennyezeten bekéredzik a szobákba. Ez azért szerencse, mert így nem kell vízbefúlástól féltetni a gyerekeket, ha a padlás mocsaraiban keresik a Lindberg-bébit.)

Tíz órakor aztán, mikor a szalonóra tizenkettőt ütött, - állítólag az izgatta fel, hogy nagyon örül az új lakásnak - azt mondja a család:

- Most pedig lássunk munkához!
- Micsoda munkához? - kérdem ijedten.
- Most majd ki- s bejárunk a kapun.
- Hova?
- Az utcára, meg vissza. Kapupénz nélkül! Érted?

Hogyne, nem vagyok én értetlen ember. Az eddigi lakásainkon tíz órakor becsukták a kaput és nem nyitották ki, csak pénzért. Itt magunk lakunk, kapupénz nincs, tehát valahányszor

kimegyünk az utcára és visszajövünk, az oda-vissza mindig húsz fillér megtakarítást jelent. Az annyi, mintha megkeresnénk húsz fillért. Ha ezt egy este csak százszor megcsináljuk, azzal már húsz pengőt keresünk. A mai világban az vagyon, ha ennyiünk közt elosztva nem nagy kereset is. De ha külön-külön csináljuk reggel öt óráig, megkeresünk vele egyhavi lakbért, sőt már a perköltségekre is marad valami.

Azt hittem, most már értem, miért rendelték engem haza. Nem akartak kihagyni a keresetből - gondolták, hátha megbántva érzem magam, hogy énám is ők keresnek.

Nagyon meghatott ez a figyelem s olyan lendületbe hozott, hogy magamat is meglepett. Különösen mikor ráéreztem, hogy én mindig húsz fillér kapuváltságot szoktam fizetni, tehát a magam szolgálatában is dupla értéket jelentek. Lám, hogy kifizeti magát a gavallérság! Nem hiába mondta mindig a régi házmesternénk, hogy „adjon az Isten ezerannyit helyette!” Hát most ád.

Már az ezredik fordulót tettem, mikor észrevettem, hogy az utca másik oldaláról egy sötét alak lesekszik ránk. Persze mint gyakorlati ember mindjárt rájöttem, hogy ez nem lehet más, csakis látszatadó-kém.

- No, majd elúnja - ültem le a lépcsőre.

A család félreértette a helyzetet. Azt hitték, kimerültem s föladták a kérdést, hogy fáradt vagyok-e már.

- Hát úgy képesint.

- Beszélj világosabban. Elég fáradt vagy-e?

- Ejnye, de furcsákat beszéltek. Mi az az elég fáradt?

- Például arra elég fáradt volnál már, hogy megharagudj?

- Arra igen - bólintottam.

- Akkor most már föl szólítunk rá, hogy töltsd ki a bejelentő-lapokat. Tudod, mink már egy hete próbálgatjuk, de egyikünknek se sikerült. Sokat elrontottunk, illetve mind elrontottuk, körülbelül kikerül belőlük a téli gyújtó. Ez tehát eddig tulajdonképp hasznos befektetés volt, amit neked kellene konstatálnod, ha volna benned egy kis hála. Abból azonban már baj lenne, ha még tovább késnének a bejelentőlapokkal. Te azonban pár nap alatt valószínűleg készen leszel velük.

- Ezért hívtatok haza? - keseredtem el. - Ezért kellett nekem abbahagynom a regényemet?

- Igen. Azt mondták a rendőrségen, hogy kerítsünk már a családba egy okos embert.

Erre muszáj volt földerülni. Az elismerés hájjával kenegetődni mindig jó, különösen ha váratlanul jön, a család részéről, ahol mégis legjobban ismerik az ember minden tökéletlenségét.

- No nézzük, - adtam a fölényeset - hoztattok új blankettákat?

Elém tettek vagy ötven darabot. Mindjárt az elsőt elrontottam. A születésem helyét úgy írtam be, hogy „Félegyháza”.

- Nem jó! - tört ki a káröröm diadalkiáltásába a család. - Azt is ki kell írni, hogy „kiskun”.

Az ám, csakugyan én is jártam már úgy a postán, hogy visszaadták a sürgönyömet, nem érték be még a Kunfélegyházával se. Világosan ki kellett írni, hogy nem nagykun, se nem jászkun, hanem kicsi kun. Hiába mondtam, hogy tudtommal nincsen más méretű Kunfélegyháza, azt mondták, hogy ne okoskodjak, ami szabály, az szabály.

No jó, szegény hely az én szülővárosom, nem rövidítem meg még én is. Egy nagylelkű gesztussal kiírtam a teljes nevét.

- Nem jó! Nem jó! - tapsolt újra a család. - Tovább mentél a vonalnál.

Elővették a harmadik bejelentőlapot és kimértem ceruzával, elfér-e az engedélyezett vonalon szülővárosom teljes neve. Kiderült, hogy nem fér el a hat szótag. Ejnye, ejnye, hátha azt írnám, hogy Inárcs-Kakucs? Ez csak négy szótag, gyönyörűen el lehet osztani. Igen, de mit szólna hozzá Inárcs-Kakucs, ha így a nyakába varrnám magamat? És különösen mit szólna hozzá a miniszter? Hát 40 pengőig terjedhető pénzbüntetést szólna a hamisításért. Benne van a hátlapra nyomtatott Figyelmeztetés 15. §-ában. 1879. XXVIII. és 1923. XXXII., illetve 6050/1923. M. E. és 5340/1924. M. E.

Az a lázadó gondolat merült föl bennem, hogy ha ez a 15 pontból álló figyelmeztetés valamivel rövidebb volna, akkor a vonal hosszabb lehetne és elférne rajta a szülővárosom neve. De szigorú világ van most nagyon, sietek elmeríteni a lázadó gondolatot és addig-addig próbál-gatom, míg a tizenhetedik blankettára csakugyan sikerül rákalligrafálnom a kiskun város teljes nevét, minden határátlépés nélkül.

Belekerült 1 pengő 36 fillérbe, de megérte. Mondhatnám azt is, az volt az első gondolatom, hogy ezzel is enyhül a haza pénzügyi helyzete. De minek tettetném magam, hogy már én is konstruktív lettem? Annak örültem, mennyire imponál az majd hivatalos helyen, hogy a családom egy hét alatt tudott okos embert keríteni.

Hiába, az ember öreg korára se tanulja meg, hogy légvárak ütnek legnagyobbat, ha össze-omlanak.

János, mint személyem körüli miniszter az előbb jött vissza a rendőrőrszobáról, ahol be kell adni azt a hivatalos nyomtatványt, amit Dante kifejejtett a Poklából.

- Sikerült, János? - kérdem büszkén.

- Hát nem egészen nem sikerült - feleli János a diplomaták nyelvén.

- Hogy-hogy? - sápadok el.

- Úgy, hogy az illető őrmester úr tudomásul vette a tényt, de nem akceptálta a ténykörülmé-nyeket. Egy szóval igen nagy méregbe jött.

- Megharagudott? - nyeltem nagyot.

- Alighanem, mert elparancsolta maga elül a bejelentőlapot, hogy valami írástudó emberrel állíttassuk ki.

- Így mondta? - szégyeltem el magam.

- Nem egészen. Azt mondta, hogy nem tud az írni, aki ezt írta.

Erre aztán megint megvidámodtam. Nagy öröm az az embernek, ha az államhatalom három-csillagos részese egy véleményen van vele.

- Aztán mit nem tudott elolvasni az illető őrmester úr?

- Nem tudott az egy szót se. Ugyan nem is próbálta, csak ránézett. Gondolom, tilalmazza neki a törvény, hogy ilyenekkel rongálja magát.

Most már mi lesz velünk? Az első gondolatom az volt, hogy itt hagyjuk az új házat. De János kiokosított, hogy ez esetben nemcsak a bejelentőt kell kitölteni, hanem a kijelentőt is. Akkor inkább itt maradunk és okmányt hamisítunk.

- Vállalja, János?

- Nem, kérem szépen, mert már nekem is olyan intelligens írásom van, mint a többi miniszternek. Azt hiszem, az illető őrmester úr igényeinek leginkább a Ferike írása felelne meg.

János mindig fején szokta találni a szöveget. Ifj. Ferenc nem is igen kérette magát, odaült az íróasztalomhoz és a tintásüveg fellökésével megkezdte okmányhamisítói pályáját. Amilyen ambícióval feküdt neki, azt hiszem, szeptemberre készen is lesz vele. Én addig elbújdosok valahová, ahol oroszlánok lábára hág az ember, csörgőkígyót sütnek neki rétes helyett és egerekkel osztja meg a kisvándorát, de nem fegyelmezi bejelentő-hivatal.

Mindjárt indulok, csak előbb elviszem a bejelentőlapomat Szalay főkapitány úrhoz, akinek az a passziója, hogy vagy tíz esztendeje gyűjti a kézírataimat. Azt hiszem, van már neki belőle jónéhány gyujtatra való. Hát tegye a többihez ezt is, ilyen még úgy sincs köztük: visszaküldött kézirat.

MÖTYŐ

Amikor vártuk, abban egyek voltunk mindnyájan, nagyszülők és szülők, hogy akit várunk, az csak lány lehet. Ha van egy vademberünk, akkor a mellé kapnunk kell egy szelíd asszonyt is. A fiút elviszi a szárnya, a leganyásabbat is; a lányt visszahozza hetedhétországról is. A fiú, aki már megvan, az lesz a család kemény ökle, az verekszik értünk, mikor a mi kezünk már fáradt lesz, az építi fel a mi álompalotáinkat, amik a nagyapára és apára rászakadtak s meg is nyomták őket egy kicsit. A lány, az csak szemfény lesz, apáé, anyáé, bátyusé s nekünk öregeknek még annál is több lesz. Az utolsó világosság, amit a mi öreg szemeink még látnak s ha az ő keze csukja le a szemünket, látni fogunk még az örök sötétségben is.

Igen, de most már mi legyen a neve ennek a szemfénynek? Én mingyárt azt kérdeztem, mért ne lehetne Szemfény? Nagy hallgatás támadt s éreztem, hogy indítványom megbukott, mert pogánynak találtatott. Nagyika, mint a család legpraktikusabb tagja, a báli névsor szempontjából is helytelenítette az ötletet. A mi unokánkat se Prüttynek, se Früttynek, se Trüttynek ne írják a báli tudósítók. Az ám, csakugyan, ettől mindnyájan megborzadtunk, mint jó keresztény lelkek. Kiegyesültünk abban, hogy valami szép, komoly bibliai neve legyen a mi szemünk fényének, ami semmi becézgetéssel el nem torzítható s a karakterének is megfelel.

- Legyen Mirjam - mondta a lányom - az szép is, romantikus is, komoly is.

- Talán egy kicsit túlságosan is komoly - csóváltam a fejem. - Mirjam, amiből a Mária lett, keserűt jelent.

Nagyika Magdolnára szavazott, de nekem aggodalmam támadt. Abból Magdika lesz, meg Madus, meg Léni, Félegyházán pláne Modol.

A vöm szólásra jelentkezett s ki vonhatná kétségbe, hogy az apának is van némi joga ilyen nagyjelentőségű kérdésben véleményt nyilvánítani? Azt senki se vonhatja kétségbe, csak Nagyika. Elhárítóan legyintett.

- Te már ebbe is bele akarsz avatkozni? Maradj te csak a mérnöki tudományodnál és igazítsd meg az ebédlőablak fölött a rézrudat, mert a tegnapi takarításnál kicsúszott a karikából.

A mérnök úr azonban, számítva szolidaritásomra, ezúttal nem hagyta magát.

- Legyen a neve Jákel. Azt próbálja meg valaki eltorzítani!

A két asszony rámnézett és én kötelességemnek tartottam vöm mellé állni.

- A Jákel annál megfelelőbb, mert ő a biblia egyetlen nőalakja, aki mérnöki tudománnyal is foglalkozott.

- Hogy-hogy? - csillant fel diadalmasan a fiatalember szeme.

- Úgy, hogy akkora vasszeget vert keresztül a Sisera király fején, amely pontosan egyik halántékától a másikig ért.

Ha megfelelő vasszeg lett volna kéznél, tán e pillanatban a család nőtagjai is megkísérlik a mérnöki tudománnyal való foglalkozást. Mégis csak hajmeresztő gondolat egy királygyilkos némbor nevét adni a mi szemünkfényének!

Azt tanácsoltam, hogy Ádám és Éva dédunokáin, Adán és Selán kezdve vegyük sorra a biblia nőalakjait és tegyük külön-külön beható mérlegelés tárgyává jóhangzás és karakter szempontjából. Így jutottunk el félévi vita után a bethániai Mártáig, e szelíd és komoly gazdasszonyig, aki annyira szívén viselte a háztartás rendjét.

- Azt hiszem, megszavazzátok? - fordultam az asszonyokhoz.

Persze, hogy egyhangú lelkesedéssel állt Márta mellé mind a két asszony. Bizonyos férfiú részéről azonban halk tiltakozás következett:

- Ha a háztartás rendje alatt nagytakarítás értendő, nem szavazhatok igennel.

Magam is meghökkentem, de csak egy pillanatra.

- Ha arról volna szó, elő se hoztam volna a Márta nevet. De én azt hiszem, ez a nyugodt, bölcs, komoly Márta azért került a bibliába, mert sohase hagyta el a kulcsait, mindig tudta, hol vannak és nem kereste őket máson.

Ez az érv meghozta a Márta névnek a teljes győzelmet. Elővettem a családi bibliát, egyetlen örökségem és hagyatékom s előre belejegyeztem a családfa legfrissebb bimbóját.

- Márta unokám született 1931...

Hónapra, napra még várni kellett. Zimankós február volt akkor, porka havak hulldogáltak és szélfarkasok üvöltöztek be a kéményeken - északi szélről, zúzmarától, világtalan hold dermedt sugarától hogy küldhette volna a jó Isten a mi szemünkfényét?

Tavaszkellő ahhoz és az Úristen legszebb mosolya.

Márta? No nem éppen Márta. Mikor én először megláttam, akkor már kilencórás és tízperces volt s egyik habkeze már ki volt a pólyából. Ez, gondolom, más kilencórás és tízperces emberi lényekkel is megesett már, de azoknál csak azt jelentette, hogy rosszul voltak pólyázva és kifickándozták a kezüket. A mi esetünkben azt jelentette, hogy a ház kilencórás és tízperces úrnője csókra nyújtotta a kezét annak, aki eddig, ha nem volt is a ház ura, azt hitte, hogy az. Igenis, szándékosan csókra nyújtotta, annak jeléül, hogy most már ő veszi át az impériumot a ház fölött.

Rendes nagyapák ilyenkor elsírják vagy elkáromkodják magukat, kiki temperamentumának megfelelően és aszerint, hogy az újszülött a férfirendhez tartozik-e vagy a női nemhez. Én elmosolyogtam magam és megveregettem a pólyát ott, ahol leggömbölyűbbnek gondoltam.

- Ó, te bolondos, drága kicsi mötyő, te!

Tudnivaló, hogy a mötyő kis csomagot jelent, amit az ember a hóna alatt is elbír. A mötyő szót még aligha mondta ki valaki a világon s gondolom, nincs is semmi értelme. Mint ahogy semmi szónak nincs értelme, amely elragadtatott szívről szalad a szájra.

De a mi szemünkfényének azóta nincs egyéb neve, mint Mötyő. Csak a biblia előlapján Márta, meg az anyakönyvben. Mink akkor hallottuk utoljára, mikor a mosolygós páter szenteltvizet permetezett aranyhajára, ő maga pedig, mivel akkor aludt, sohase hallotta. Ha hallja, nem tudja, hogy az neki szól. Ő csak Mötyő és nem is akar más lenni. Az ő szemében a saját neve minden szépség és jóság foglalata - ugyan a miénkben is - és határozottan erkölcsi tartalma van.

- Kérsz bocsánatot? - néha fölvetődik ez a kérdés, mikor Mötyő és az erkölcsi világrend közt bizonyos hézag támad.

- Nem kéjök.

- Nem sírsz többet?

- Síjok.

- Most már jó leszel?

- Nem lesek jó. Én csak Mötyőke lesek.

*

Ezzel a párbeszéddel át van hidalva az a két és fél év, amely elválasztja azokat a gondokat, amelyek Mötyőnek már a születését megelőzték, azoktól a gondoktól, amelyek azóta folyamatban vannak körülötte. Nem azokat a gondokat értem, amelyek báránymű, torokgyulladás, gyomorrontás képében minden gyerekes házhoz bejáratosak. Jó az Isten s az ő patikájában mindenre van orvosság. Nagyon bölcsen rendelte ő azt, hogy az embernek nem öreg korában bújnak ki a fogai, hanem kucóporos korában. Mert nagy megnyugvás az, hogy akárhogy gubbaszt a gyerek, mint egy csapzottszárnyú fiókangyal, akármitől karikásodnak be a virág szemek és tüzel a síma kis homlok, az ember mindig azzal nyugtathatja magát, meg a többi felelőseket:

- Ugyan ne rémülözzenek, a foga jön szegény kis békának.

Igaz, hogyha Mötyőnek mindig foga jött volna, mikor ezt határoztuk róla, akkor a legtekin-
télyesebb krokodilusnak se volna annyi foga, mint neki. De azért mégse ezek a gondok azok az igazi gondok, amelyekkel Mötyő behavazza az életünket, mint cseresznye virágszirom hullása a kertet.

*

Legelőször Ferencnek volt vele ilyen gondja. Annak a bizonyos ifj. Ferencnek, aki mint vadember olyan hírnévre tett szert, hogy mikor pár éve Berlinből valami tisztelője bonboniert küldött neki ezzel a kissé elnagyolt címmel: A vadembernek, Ungarn - a magyar posta elhozta és kikézbécsitette neki Szegeden. Persze Ferenc azóta föl hagyott a vademberi pályával, ki is nőtt, ki is hízott belőle s Mötyő születésekor, amikor elnyerte a bátyusi méltóságot, már csak közönséges első normalista volt.

Ferenc most már harmadikba jár, elérte a negyven kilót, és a kor színvonalát, az őszön megbeszélést tartott néhány kortársával és elhatározták, hogy lesbe állnak a kapuban, mikor arra halad a Kékhasú Sündisznó nevezetű indián főnök, aki suszterinasnak tette magát - igen, lest vetnek a dikiccsel skalpoló törzsfőnöknek és lasszót dobnak a nyakába. De bár Ferenc ilyen értelmes emberré nevelkedett s alkotmánytani ismeretei is tisztultak az adóvégrehajtás tekintetében valahányszor végrehajtó bácsi kopog az üvegajtón, bátyusnak első dolga sas-
tekintetét végighordani az előszobai vadászmezőkön és rászivölteni a kis fehér missre:

- Mötyőkém, végrehajtó bácsi jön, rögtön bújj az asztal alá!

*

Nem tudnám megmondani, de nem tartom lehetetlennek, hogy a honpolgári kötelességek hátralékos teljesítéséből alakult ki Mötyőnek az a jellemvonása, amelynek alapján határozottan megkülönböztethető azoktól az angyaltestvéreitől, akik közül leszökött a földre. Kezdetben volt az asztal alá bujás és valami lehalkított vércse víjogás, részben önbátorításul, részben a végrehajtó bácsik zavarbáhozására, akik tudvalévőleg nagyon ijedős emberek. A diszkrét víjogást a család mindig zajos derűtséggel honorálta, ami arra vezetett, hogy végre öncél lett belőle. Mötyőnek azóta ez az első lélekzetvétele reggel és ez az utolsó este. Közben persze kacag is a báránycsengő vidámságával és mosolyog a rózsabimbó hasadásával, de egyéniségét mégis az az ordítás adja meg, amelyet még a jövő zenésze se tudna lekottázni. Bátyus, mikor ott tartott az élet útján, ahol most Mötyő, szintén elég virtuóz volt, de nem elég változatos. Ő csak süvöltött, mint a szíven szúrt malac s produkciójával rendesen el akart érni valamit. Mötyő nem követ gyakorlati célt, mikor fölül az ágyban, vagy elbújik a függöny mögé, vagy belefogódzik az anyja pongyolájába és hangot hallat, amely sívítás, bömbölés, szuszogás, mekegés egyszerre, egy égő preri menekülő vadjainak teljes szimfóniája. Sokat tűnődtem rajta, mért teheti s az a körülmény, hogy idegeneknek sohase juttat a műélvezetből s kizárólag a családnak kedveskedik vele, nyomra is vezetett. Mötyő ösztönösen érzi, hogy a

család megfegyelmezésére küldetett a földre s rájött arra, hogy a fegyelmezésnek ez a legbiztosabb eszköze. Mindnyájan megdermedünk, ha ő „rákapcsol”, ahogy bátyus, mint a jövő sofőrzszenije, mondani szokta.

Igen. Mötyő úgy érzi, hogy az ő kis életének ez a célja. Roppant meglepte, amikor én egyetlenegyszer ellenvéleményt jelentettem be. Éppen sétáról jött haza anyuval. A kapun kívül még kacagott, amint a küszöböt átlépte, már ordított, anyu hallgatólagos beleegyezésével, aki ezt olyan természetesnek tartotta, mint a cinegék cittegését az udvar tujabokrain. Én azonban marékra fogtam a bátorságom és megpróbáltam túlkiáltani a vadon szavát:

- Csöööönd!

A lányom szeme teleszaladt könnyel és az anyaszív törrel. Ferenc lovagi készséggel ugrott a család lesujtott nőtagjaihoz.

- Mi baj, Mötyőkém?

Mötyő az igazat ismerő lélek megbántottságával borult bátyus ölébe.

- Bátyus, - zokogta keservesen - apapa nem enged ordítani.

Csakugyan nem ordított tovább és ez életem egyik legnagyobb diadala volt. Mindenesetre érdemesnek tartottam vele ebéd alatt eldicsekedni a vőmnem.

- Ezt csináld utánam, ha mered!

Hát merte. Ebédutáni álma védelmében cselekedte, amelyet Mötyő, hivatása magaslatán állva, erősen veszélyeztetett.

- Csöööönd!

A pillanatnyi eredményt nem lehet letagadni. Addig csönd lett, míg Mötyő lenvirág-szemét kerekre csodálkozva odasettenkedett az apjához.

- Nem szabad ordítani, Mötyőkém - magyarázta apa a bölcs nevelő fölényével.

- Hát teneked szabad? - pittyentette el Mötyő a száját és mély lélegzetet véve, folytatta ott, ahol elhagyta. Biztos tudatában annak, hogy nincs az az apai tüdő, amelyik az övével fel vehetné a versenyt.

*

Hevertem a dívánomon és figyeltem a másik szobában a három hölgyet, akik nem vették észre, hogy hazaértem.

Nagyika kézimunkázott, - alighanem maradós vendéget várt - anyu az újságot nézegette, Mötyő pedig előszedte a Ferenc ólomkatonáit és birtokba vétette velük az egész szőnyeget, időnként meg-megrebbenő szemmel nézve a nagyokra. Öröm volt nézni, milyen halkan vonultak föl a bakák és huszárok, az ulánusok és janicsárok, még a banda se zenebonázott, egyet se koppant a dob és egyet se reccsent a trombita.

Addig nem volt semmi baj, míg anyu föl nem tekintett az újságból. Ijedten csapta össze a kezét.

- Jaj, Mötyőkém, mit csináltál már megint? Tudod, hogy bátyus nagyon haragszik, ha az ő játékaikhoz nyúlsz! Rögtön rakd vissza őket a dobozba!

Mötyő egy pillanatig komolyan nézett a cipőcskéje orrára, nyilván tanácsot tartott önmagával, aztán mosolyogva rákacsintott az anyjára és beletoppantott a hadsereg kellős közepébe.

- Azéjt is, azéjt is! - vetette fel a fejét és három ulánust gázolt halálra. Még külön meg is tiporta őket a csöpp sarkával.

Anyu elszörnyűködve emelte fel a kezét, de mielőtt lesujthatott volna vele, Nagyi lefogta.

- Ezért akarod megverni? - kérdezte elcsodálkozva - azért, hogy ilyen csöpp létére ennyi esze van már?

- Gondolod? - kérdezte anyu egy kicsit értetlenül.

- Ó, lányom, hát igazán nincs neked ilyesmihez semmi érzéked? Hát nem hallottad, hogy „azért is, azért is”? Ki hallott még ilyet két és félesztendő lánytól? Fiam, vigyázz a szavamra, én mondom neked, olyan igazi nő ez máris, hogy mink is tanulhatnánk tőle.

*

Kis bátyus a kórházban, Nagyi, anyu, apu mind odakint vannak, segíteni a doktor bácsiknak. Igazság szerint Mötyőnek is kint kellene lenni, mert bátyus valami új játékot kaphatott, geny is van benne, meg tályog is - talán az angyalok hozták már előlegnek? De azért Mötyő szó nélkül itthon maradt, mert ki marad itt akkor apapára vigyázni, ha ő is elmegy?

Egy darabig hallom a motyogását a másik szobában.

- Mingyájt bevajlak, hallod? Látod, Bonzó, apapát úgy bevajtam, hogy máj nem is susog.

Persze, Mötyő *opőjál*. Régebben csak az öreg babákat operálta meg, de mióta bátyust is megmetélték, azóta az ifjabb nemzedékre is ráfogta az ollót, meg a tűt.

Most üvegekkel csörömpöl. Számolta őket. - Egy, tettő, kijenc, sok... Sok ojevossága van apapának.

A kora december-est mind összemarkolászta már azt a hitvány kis világosságot is, amit a decemberi nap elvettegetett. Hej, betlehem-i angyalok, hol vagytok az idén a mi gyertyáinkkal? Összecsikorítom a fogam és föl-kattantom a villanyt. Nem jó most én nekem sötétben lennem.

A világosságra Mötyő is beárad hozzám. Fölkuporodik az ágyam szélére, de nem szól semmit, csak a kezemet nézi csodálkozva.

- Mit nézel, Mötyőkém?

- Milyen őjeg kezed jött neköd, apapa.

Az ám, én eddig észre se vettem. Hirtelen megöregedett kezemmel megsimogatom a gyerek aranyhaját.

- Síjól, apapa?

- Nem sírok, Mötyőkém.

- Nézöm - hitetlenkedik és ujjacskáival megtapogatja a szempilláimat. Aztán a homlokomra teszi a kezét, ahogy az orvosoktól látta. - Fájól, apapa?

- Kicsit, kis Mötyőm.

Leugrik az ágyról, összecsatlantja a kis tenyereit és boldog kacagással mondja:

- Apapa, teneköd nem köjj többet fájni. Egy, tettő, kijenc, sok ojevosságodat mind kihajigájtam a óba!

*

Betlehem-i angyalok, nem kérem én számon a gyertyáitokat, csak ezt a kettőt ne bántsátok!

LEGIDŐSB FERENCEK

Fortélyos cím ez, tudom, de nem igen találtam okosabbat e fölé a családtörténelmi tanulmány fölé, amelyik itt következik. Ha kiírom becsületesen, hogy én itt genealógiai értekezést fogok szerkeszteni, akkor az olvasó beéri a címmel és szalad tovább. Tudom magamról, mert én is pártában szoktam hagyni azokat a szépségeket, amiket a genealógia és rokontudományai kínálnak.

Most már azonban, hogy idáig elcsalogattam a gyanútlan olvasót, be merem vallani azt is, hogy a tulajdon családfámon akarok hintázni. S nem veszem rossznéven, ha erre az olvasó azt mondja:

- De hát mi közöm nekem az úrnak az őseihez? Ebben tökéletesen igaza van az olvasónak. Annyira egyetértek vele, hogy azt felelem neki:

- Hiszen éppen azért nézhetünk szét az őseim közt, mert attól tartok, nekem sincs hozzájuk semmi közöm se.

Nem tudok én az őseimről a világon semmit, pedig Isten kegyelme, gondolom, nekem is csak annyit juttatott belőlük, mint az angol királynak. Sőt, ha utána számítok, nekem alighanem több az őszám egygyel, mert én egy korosztállyal fiatalabb vagyok őfelségénél. De azért nem nézem le az angol királyt, már csak azért se, mert ősek irányában ő bizonyosan jobban ki van tanulta, mint én. Nekem az egyetlen őszám, akiről biztosat tudok, az édesapám volt. Az apám apjának a keresztnévéről már nem tudnék beszámolni. Mestersége szerint különben vérben dolgozó ember volt, de azért nem történelmi alak. Mint juhvágó tevékenykedett Jászberényben. Lehet, hogy a fia, Márton, az én apám, ott kedvelte meg a juhbőrrel való foglalkozást az apja mellett, de már szelídebb formában. A juhokról legombolt ruhákba ő embereket öltöztetett kit ködmönbe, kit subába. Ilyen irányú tanulmányait Jászárokszálláson végezte, még pedig Tejbetők András nevű szücsmester keze alatt, aki nem lehetett nagyon élelmes ember. Mert ha az lett volna, akkor ezzel a névvel okvetetlen karriert csinált volna. Ennek azonban nem hallottam hírét soha. De lehet, hogy csak azért, mert a tejbetökről nevezett András hamar kimaradt a családi krónikából. A tanítvány ugyanis, amint leszolgált az inaséveket, hátat fordított a jászkunok földjének és beköltözött a kiskunok tartományába.

Úgy látszik, már az apámnak is az volt a sorsa, ami nekem: mindig máshova érkezett meg, mint ahová elindult. Szegény vándorlegény ugyanis úgy vette nyakába a világot, hogy meg se állt Szegedig, azonban Félegyházán mégis csak megállt egy kis időre. De éppen csak azért, hogy megbámulja, valamelyik duttyánban milyen ügyesen hajigálja valami jó ember a kártyát valami másik jó ember előtt, azt kérdezgetvén tőle, hogy „hol a vörös?” A másik jó embernek ördöge volt, mert mindig meg tudta mutatni a leborított kártyákon, hogy „itt a vörös”. A szücslegény addig nézelődött, hogy utoljára ő is belevegyeledett a játékba és ő is megmutatta, hogy „itt a vörös”, de mindig máshol mutatta, mint ahol volt. A vége az lett, hogy a két jó ember, akik összetanult spillerek voltak, az utolsó krajcárjából is kifosztották a szegény vándorlegényt. Mit volt mit tenni az istenadtának, letarisznyázott a kiskunok közt, ott is házasodott meg s vagy ötven esztendeig szabta, varrta, foltozta nekik a bőrből való ruhát. Igazi kiskun azonban sohase tudott lenni. Sokkal jobban ismerte a vadvirágok nevét és sokkal jobban szeretett olvasni, mint ahogy az született kiskunhoz illet, már abban az időben. Ha a műhelyablakból meglátta, hogy valami könyvlevelet sederget a szél az udvaron, letette az öléből a félbe-subát, kiment a nyomtatott papírért, elolvasta mind a két oldalát s csak aztán varrta tovább az irhát. Ezért nem is hagyott ránk egyéb ingatlant, mint a kacsalábon forgó várat, az Isten áldja meg érte a haló porában is. Mert ezen az örökségen nem veszünk össze,

osztzkodni se kellett rajta, mindnyájunknak egész jutott belőle. Én vigyáztam is a magaméra s adom tovább az unokáimnak, ahogy én kaptam; éppen azért nem szereztem hozzá semmit, hogy ő köztük is megmaradjon a békesség, mert mégis csak az ér legtöbbet a világon.

Azaz hogy mégis csak hagyok én még valamit a *maradváim*-ra, amiből nekem nem jutott örökség. Ősöket hagyok rájuk, nyilván többet is, mint kellene.

Amikor az apám félbeszakított útját folytatva vagy ötvenesztendei késéssel én érkeztem meg helyette Szegedre, sejtelmem sem volt róla, hogy én ide hazakerülök. Mint újságíró a köz-igazgatási szakot műveltem s a konkurrens lap társ rendőri riporterének kollegiális figyelme tudatta velem először, hogy kiterjedt atyafiságom van nekem ebben a városban. *Nagy lókötés városunkban* - ez volt a címe szenzációs cikkének. Kéthasábos, vastagbetűs főcím. De az alcím kétakkora betűkből volt szedve s azt kurjantotta ki a világba, hogy *Móra Ferencet beszállították a Csillagbörtönbe*. Ez olyan fényes ötlet volt, hogy legalább öt korona külön honoráriumot adott érte a szubvenciós ellen-kiadó. Még akkor ifjú ember voltam s gondba estem, nem kellene-e nyilatkoznom, hogy nem vagyok azonos ezzel az életrevaló emberrel.

De aztán idősebb kollégáim felvilágosítottak, hogy nem érdemes az ellentiltakozás, ha tévedésből jó hírbe keveredik az ember. Legföljebb megcsóválják a fejüket a hitetlenkedők és azt mondják:

- Érdekes, nem néztem volna ki ennyit ebből a csöndös emberből.

Később aztán megszoktam a nevemet a rendőri rovatban. *Vermésük* van itt a szegedi határban a Mórának, s ilyen nagy hadban könnyen akad, aki fellöki a szenteltvíz-tartót. De a legtöbbük igen rendes ember s valamennyiük szegény ember, szántóvető, zsellér, akivel lelkemben mindig szívesen vállaltam a ki nem mutatható rokonságot is. Különösen a virágker-tésekkel s titokban mindig reménykedtem is, hogy hátha vetek én még valamikor senyvedt betű helyett élő violát is.

Egyszer azonban - már akkor kezdtem úr-számba menni, a törvényhatóságba is beválasztottak - beállított hozzám egy őszbecsavarodott domaszéki magyar, azzal, hogy az ő neve is az, ami az enyém, a vezetékneve is, meg a keresztnéve is. Hamar kiderült, hogy van köztünk egyéb rokonság is. Kegyetlen köhögtető dohányt szítt, ki is találtam, hogy az fán termett.

- Jól mondja, hallja, - pöffentett nagyot a cseréppipán - mert kutya egy dohány az enyim, muszáj meggyfalevéllal szolidítenöm.

- No, - mondom nem éppen önzetlen atyafiságos jóindulattal - tegye le a pipát, gyújtson rá erre a bőrszivarra.

Kapott is mohón a rövidszivaron, de könnyes lett a szeme az első szippantástul.

- Maga ezön él? - nézett rám egy kicsit megütődve.

- Ezen.

- Jó is ez, - bólintott - csak marhatüdő köll hozzá. De ha a pört mögnyernénk, akkor magának se volna muszáj evvel viaskodni, futná magának is pipára.

A pört, ahogy elmagyarázta, a császár ellen kellett volna indítani.

- Mert nagy nőmből való embörök a Mórak, tudja. Valamikor az ántivilágban övéké volt a Móraváros, mög a Móra-halom, mög az egész Móra-kapitányság az alsótanyán. De mikor elmúlt az ántivilág, beestellött a Móra-nemzetnek, mindönt elvőtt tőlük a császár. De nem ez a most való császár, hanem még ennek az őse.

Úgy vettem ki a beszédjéből, hogy az ántivilág a kurucvilág volt s abba igen belekeverte magát bizonyos nevezetű Móra Gergely, akit megnótáztatott a császár, vagyis magára iratta a házait, meg a földjeit.

- Nem hallottam én ennek soha hírét se - ráztam a fejem vízszintesen.

Az öreg drusza azonban fölülről lefelé mozgatta a fejét.

- Pedig az így volt, mert levelet is írt haza Törökországbul ez a Gergely nevezetű illető, akire kórét tört a császár. Azt is írta haza a családjainak, hogy inkább őszi odakint a korpát, mint hogy itthon a császár ebe lögyön.

- Hol az a levél? - elevenedtem neki, mert egyszeribe megszerettem ezt a Gergely nevezetű kontrabontot.

- Odakint van minálunk a tanyán, a gerendán, az adókönyvben. Ott tartogatom én is, mert az öregapám is abban őrizgette. Osztán maga nem olvasta volna eztet a történetkönyvben?

Láttam, hogy nagyon megingott a belém vetett reménye, mikor azt mondtam neki, hogy nincs ilyen történetkönyv. Hiába biztattam meg, hogy betársulok a pörbe, ha a levelet elhozza, sohase jelentkezett többet, kerestetni is hiába próbáltam később a pusztázókkal, nyomaveszett.

Nem lehetett pedig ez a Gergely nevezetű illető egészen mese, mert néhány esztendővel később egy vasutas névrokon is ilyesmiket mondott róla, aki pedig domaszéki atyánkfiáról sohase hallott. De írott, illetve nyomtatott nyomát seho se találtam.

Találtam azonban keresés közben Szeged monografiájában néhány ösömet, de attól félek, ők nem vállalnának leszármazottjuknak, mert egy-két olyan százesztendő van köztünk, amelyiknek nincsen hídja. Annak meg éppen háromszáz esztendeje, hogy egy Balázs nevű ösöm szegedi főbíró volt. Muszájból, szegény, mert különben a Hóbajárt basa leüttette volna a fejét. (Azt hiszem, ő volt az utolsó magyar ember, akit így kényszerítettek közhivatalra. Kiveszem természetesen azokat a magyarokat, akiket az októberi forradalomban szintén fejvesztés terhe mellett kényszerítettek főispánságra.) Egy Ferenc nevű ösöm pedig különösen nagy szerző lehetett. Vagy öt utca az övé volt Szegedből - ez a furbic viseli most is a Móra-város nevet - s igen jóban lehetett a Leopoldus császárral is, mert az adta neki 1662-ben azt a szép talitarka címeres levelet, amelynek százvalahány éve hitelesített másolata valahol a könyvtárunk limbusában van eldugva, egyszer volt a kezemben. Van abban levágott török fej is, galamb is, leopárd is, még pedig kitátott szájú és kipödört nyelvű - nem tudom, melyik országban viselnek ilyen bolond divatot a leopárdok - a legfurcsább pedig az, hogy ennek a nemességszerző Ferencnek egyetlen gyermeke volt, mint nekem, az is lány volt s azt is Pankának hívták, mint az enyémet. Egyéb bizonyítéka azonban nincs is a rokonságnak.

Hát ez elég legidősb Ferenc, de van ennél legidősebb is. Furcsa játéka a véletlennek, hogy a mohácsi vész idején Szeged főjegyzőjét úgy hívták, mint engem hívnak. Valószínűleg nem volt annyi írivalója, mint nekem s bőven meggyőzte író tollal az a lúd, amit e célra fogadott fel és honorált kukoricával a civitas regia ac libera. (Hohó, hol volt még akkor a kukorica! Alig szabadulhatott ki a Kolumbusz markából! De hát akkor mivel etették a város lúdját? Az akkori közigazgatás érdekében jobb ezt nem keresni. Még kiderülne, hogy a ludacsát kicsapták legelni a városháza udvarára, de azért a számadáskönyvbe beírták a törökbúzárt).

Sokáig úgy tudtam, hogy ezzel a legeslegidősebb Ferencsel meg is szűnik az őstörténelem, de valami különösebb bánatot sohase éreztem e miatt. Ád nekem elég gondot a családfám lemenő ága is, minek törném magam a fölmérőkkel? Legföljebb regényt írok róluk egyszer, ahhoz vannak elegenden s ha megszorulok, szerkesztek én magamnak annyi őst, amennyit akarok. Hiszen azért demokrata az ember.

Történik azonban néhány esztendővel ezelőtt, hogy elmegyek Miskolcra, pódiumról előszóval fecsegni s bevezetésképpen elmondom, amit olyan helyen szokott mondani az ember, ahol először jár. S akkor mosolyogva rámpirít valamelyik odavaló tudós barátom azzal, hogy de bizony jártam én már ott máskor is, valamikor 1720 körül, van róla írás is, hiába akarom letagadni, meg nincs is miért. Más is megtette azt, amit én, az volt akkor a korszellem.

- De hát mit tettem én itt 1720-ban?

- Csapattad a jobbágyokat, - nevettek a miskolciak - ami kötelességed is volt, mert akkor szolgabíró voltál Borsodban.

Alig értem haza, kiderült, hogy volt nekem ennél nagytekintetűbb üköm is a hajdankorban. Pataky csendőrezredes úr lepott meg vele, aki a Wenzel-féle Árpádkori Új Okmánytárat tanulmányozta a könyvtárunkban.

- Idenézzen, igazgató úr, megtaláltam egyik őset egy oklevélben, soproni comes volt Kun László királyunk idejében.

Odanéztem és be kellett ismernem, hogy a latin szövegben csakugyan benne van az én családnevem. És hiába tudtam, hogy ez a nagyhatú úriember nem tartozhatott az én őseim közé, mert azok bizonyosan szántóvetők, csordapásztorok, favágók, szóval magamforma jobbágyok voltak, egy-két óráig mégis egész jó hangulatban tartott a Kun László várispánja. Fölvettem a családi legendakörbe és akárhogy tagadtam magam előtt is, titokban mégis büszkeséget éreztem, hogy nekem is volt pallosjogos ősom. (Gondolom, el is vágatta volna a nyakamat, mint elvetemedett destruktívét.)

Azt is elhatároztam, hogy több ős most már nekem nem is kell, sőt az eddigieket is ritkítom, az ősom pallosjoga alapján. Legelőször is kizárom az atyafiságból azt a spanyol herceget, akit Daudet *Mora* néven szerepeltet *A nábob*-ban. (Különben két híres spanyol festő is viselte ezt nevet s a madridi postán két éve kegyetlenül leigazoltattak, mikor a sürgönyeimért jelentkeztem. Annyi ott a Móra név, - mert hosszan ejtik - mint nálunk a Török.) Föláldoztam azt a finn falut is, ahonnan azért küldött anizszot egy ott csavargó francia barátom, mert az is olyan nevet visel, mint én. Megszüntettem a görög és latin kapcsolatokat is s elhatároztam, hogy nincs közöm ahhoz a *Móra*-hágóhoz sem, amelyen Stein Aurél átkelt, mikor Indiában Nagy Sándor nyomdokait kereste. Ősökért se olyan messzire, se olyan magasra nem mászkálok el a háztól. Beérem a soproni Purgstallal is s egész falka brahminért nem adom oda a jó öreg várispánt. Hogyisne! Egy olyan őst, akinek már hatszázegynéhány esztendővel ezelőtt választói joga volt! Egymagának egy egész vármegyében! (Többet is ért az, mint most egy egész vármegyéé.)

Szép is lett volna ez így, ahogy eddig volt, ha a multkoriban levelet nem kapok Kemény Lajos úrtól, Pozsony város nyugalmazott főszámvevőjétől, akit híréből rég ismerek, mint tudós embert. Erkel Ferenc őseit is ő ásta ki régi pozsonyi írásokból, azok is mind muzsikások voltak már 1640-ben is. Ez is szép idő, de az én ősom, akit a főszámvevő úr megtalált, még ezt is fölözi, mert az már 1633-ban élte világát Pozsonyban. S hozzá ezt is Ferencnek hívták, amely névbe, mint az eddigiekből is látható, igen szerelmes lehetett a Móra-nemzet. (Rapallói sírkövön is találkoztam *Francesco Mora*-val, akivel nemcsak az életkorunk, hanem még a születésnapunk is egyezett. Meg is írtam akkor haza, hogy járjanak utána, megvagyok-e még s én vagyok-e én, vagy elcseréltek bennünket.)

Ez a pozsonyi druszám - egykorú hivatalos írás van róla - a Papok utcájában lakott, a Thurzó Szaniszló-féle házban, amely ma is megvan még, most Káptalan-utca 13-nak hívják. Csak éppen azt nem tudja róla kimutatni az én tisztelt barátom-uram, akinek még eddig meg se köszöntem a szíves figyelmét, hogy mivel szolgált a közjót ez a quidam. De úgy sejtí, hogy nem annyira a közjót szolgált, mint inkább házigazdáját, a palatinust, ami különben minden

tekintélytisztelő ember felfogása szerint ugyanezt jelenti. Nyergese, szíjjártója, mije lehetett neki, vagy esetleg szüce. Egy azonban biztos: hogy vérbeli magyar ember volt. Tudniillik öt aranyforintnyi adóhátraléka volt följegyezve a pozsonyi kamarai pénztár adókönyveiben, amelyek ezokon őrizték meg az emlékezetét. Ez háromesztendei hátraléka, 1635-ben elszármazott Pozsonyból. Nem hiszem, hogy megbántanám vele, ha fölteszem róla, hogy az adófizetés elől lépett meg.

Persze még akkor lehetett, de próbálná meg most! S éppen ez a ténykörülmény tette indokoltá - most veszem észre, hogy még eddig nem komolyítottam hozzá a stílust ehhez a tudományos értekezéshez - mondom, ez muszájított rá, hogy a nyilvánosság előtt üsse szét az őseim közt. Önvédelemből.

A főszámvevő ír megállapította, hogy az öt aranyforint körülbelül 190 pengőnek felel meg. A késedelmi kamatokkal együtt, a mai kulcs szerint, mostanáig mintegy kétszáz milliónak. Már most mit tudhatom én, hogy a mai szorult világban milyen álláspontra helyezkedik a pénzügyminiszter? Nem, nem vállalhatom ezt az őst. Sőt elővigyázatból a többiről is lemondok. Azokról is, akiket eddig prezentáltak, meg azokról is, akik eztán kerülnek elő.

Azaz egyet mégis megtartok, hogy az unokáim tékozlónak ne mondjanak. A tropikus Amerika őserdeiben él egy negyven-ötvenméteres fafajta, *Dimorphandra excelsa*-nak hívják a botanikusok, az ősi indián neve azonban móra-fa. Úgynevezett haszon-fa, mint a legkitűnőbb hajóépítőfa szerepel a kereskedelmi forgalomban. Az indiánok azonban nem értenek a világi dolgokhoz és nem foglalkoznak kereskedelmi forgalommal. Ők csak árnyékot keresnek a fa alatt és furulyát faragnak belőle. Azt hiszem, ez a fa az én igazi családfám.

-&-